

**Pacte Nacional
per la Llengua**

Un marc sociolingüístic igualitari per a la llengua catalana

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

© Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Secretaria de Política Lingüística
Febrer 2022

© del text de l'informe:

Maria Corominas Piulats, Universitat Autònoma de Barcelona i Institut d'Estudis Catalans

Avel·lí Flors-Mas, Universitat de Barcelona

Isidor Marí Mayans, Institut d'Estudis Catalans

Maite Melero Nogués, Barcelona Supercomputing Center i Universitat Pompeu Fabra

Eva Pons Parera, Universitat de Barcelona

Miquel Àngel Pradilla Cardona, Universitat Rovira i Virgili i Institut d'Estudis Catalans

Natxo Sorolla Vidal, Universitat Rovira i Virgili

Coordinadors: Miquel Àngel Pradilla Cardona i Isidor Marí Mayans

Dipòsit legal: B 4391-2022

Aquesta obra està sotmesa a una llicència Creative Commons d'ús obert, amb reconeixement d'autoria.

Resum de la llicència: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Llicència completa: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode>

Sumari

Presentació	7
Introducció i resum executiu	9
La iniciativa parlamentària	9
Una gran transformació global reclama respostes a tots els nivells	10
L'estructura de l'informe: resum executiu	11
1. La situació demogràfica i demolingüística	11
2. La situació jurídica de la llengua catalana	12
3. La situació actual de la llengua catalana en l'àmbit educatiu	14
4. La igualtat lingüística en les relacions i oportunitats del món socioeconòmic i socio sanitari	15
5. Llengua, mitjans de comunicació i indústries culturals en el segle XXI	16
6. El català i el repte digital	17
7. Assegurar la continuïtat de la comunitat lingüística	19
Un punt de partida	20
1. La situació demogràfica i demolingüística	21
1.1. La situació excepcional del català entre les llengües de demografia mitjana	21
1.2. El context demogràfic i socioeconòmic	21
1.3. L'estructura demolingüística	25
1.4. Els coneixements de català	27
1.5. L'ús del català des d'una perspectiva demolingüística	29
1.5.1. L'ús familiar	29
1.5.2. L'ús global del català	30
1.6. Reptes principals	32
2. La situació jurídica de la llengua catalana	33
2.1. Marc normatiu	33
2.1.1. Constitució espanyola	33
2.1.2. Estatut d'Autonomia i altra normativa estatal	34
2.1.3. Legislació catalana	37
2.1.4. Dret de la Unió Europea	39
2.1.5. Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries i altres normes internacionals	42
2.2. La interpretació judicial regressiva del marc constitucional	43
2.3. Recapitulació	45
2.4. Perspectives	46

3. Situació de la llengua catalana en l'àmbit educatiu	48
3.1. Ensenyament no universitari	48
3.1.1. Usos lingüístics en l'ensenyament no universitari	50
3.1.2. Resultats de competència lingüística	52
3.2. Ensenyament universitari	56
3.2.1. Usos lingüístics en els ensenyaments de grau	58
3.2.2. Usos lingüístics en els ensenyaments de màster	60
3.3. Aprenentatge del català entre persones adultes	62
3.4. Reptes i propostes	65
4. La igualtat lingüística en les relacions i oportunitats del món socioeconòmic i sociosanitari	68
4.1. El context general: mobilitat i inclusió en una societat plurilingüe	68
4.1.1. Un compromís amb els grans agents socioeconòmics	70
4.2. Evolució del marc legal i les polítiques	71
4.3. Viabilitat actual d'un nou ordenament lingüístic del mercat	72
4.3.1. Les comunicacions de les empreses i professionals amb els ciutadans	72
4.3.2. Les polítiques de personal	74
4.4. L'oferta activa en l'atenció sociosanitària	75
4.5. Reptes principals	78
5. Llengua, mitjans de comunicació i indústries culturals en el segle XXI	79
5.1. Antecedents	79
5.2. Context: Ecosistema comunicatiu a Catalunya els anys 2020	80
5.3. Llengua catalana, mitjans de comunicació i indústries culturals els anys 2020: Diagnòstic	82
5.3.1. Mitjans de comunicació de masses i mitjans digitals a Catalunya	82
5.3.2. Serveis de vídeo a petició (<i>on demand</i>) i <i>over the top</i>	84
5.3.3. Webs, xarxes socials i missatgeria instantània	87
5.3.4. Indústries culturals	89
5.4. Els principals reptes	92
6. El català i el repte digital	93
6.1. El català a Internet	93
6.1.1. Vitalitat del català a Internet	93
6.1.2. L'amenaça de la diglòssia digital per a la diversitat lingüística	94
6.2. El català i la intel·ligència artificial	95
6.2.1. El moment tecnològic actual i l'eclosió de la intel·ligència artificial	96
6.2.2. La importància de les dades i d'una bona regulació per accedir-hi	98

6.2.3. Projectes de recollida de dades i de creació de recursos lingüístics	99
6.2.4. Connectar la creació de recursos amb l'estimulació del mercat	100
6.3. Conclusions i recomanacions	101
6.3.1. Fortaleses	102
6.3.2. Oportunitats	102
6.3.3. Debilitats	102
6.3.4. Amenaces	103
6.3.5. Recomanacions	103
7. Assegurar la continuïtat de la comunitat lingüística	106
7.1. Una triple continuïtat indispensable	106
7.2. Viabilitat i necessitat d'una coordinació institucional permanent	108
7.3. Un reconeixement igualitari en el marc estatal i europeu	112
7.3.1. El marc estatal	112
7.3.2. El marc europeu	113
7.4. Uns reptes compartits	114
7.5. Els reptes principals	117
Índex de gràfics i taules	119

Presentació

El Pacte Nacional per la Llengua és un projecte de país i defineix la voluntat d'aquest Govern de tractar els temes relacionats amb el català d'una manera frontal, transversal, dialogant i rigorosa. Aquest últim punt és important: per a l'èxit del debat sobre el present i el futur de la llengua, cal que totes les aportacions es basin en dades contrastades. L'informe que teniu a les mans, elaborat per experts de reconeguda trajectòria, excel·leix en l'equilibri de rigor, síntesi i claredat. La voluntat que té és encetar un debat positiu i orientat a propostes constructives.

Som davant d'un treball complet i ambiciós. Analitza, d'una banda, l'evolució de la llengua no tan sols des de la perspectiva de les dinàmiques internes del nostre país, sinó també en el context de les grans transformacions de caràcter global que hem d'afrontar. Aborda, així mateix, els canvis que hi ha hagut a la societat catalana amb l'expansió del mercat mundial, els grans fluxos migratoris que s'hi han originat, l'aparició d'un ciberespai compartit arreu o la irrupció de les tecnologies de la informació i la comunicació en la vida quotidiana. Raona, d'altra banda, la necessitat d'un marc realment igualitari per al català en àmbits com l'accés al coneixement i l'ús de les llengües oficials en l'ensenyament, en el mercat, en la comunicació, en la cultura i en el lleure, a fi que es pugui viure en català amb plena normalitat. I també descriu el català com a eina de cohesió en una societat plena de llengües.

La mirada és general, però també analítica. S'hi tracta amb molt de detall la transformació demogràfica i demolingüística del tombant del nostre segle. Defineix detalladament el marc jurídic i l'impacte sobre el català provocat pel canvi d'interpretació dels principis constitucionals en les dues darreres dècades. L'informe desgrana també els reptes en els àmbits educatius, des de l'ensenyament primari a l'universitari, i mostra la divergència entre les expectatives lingüístiques ciutadanes i la realitat en el món socioeconòmic i sociosanitari.

El text no deixa de banda la situació de la llengua en aspectes com les indústries culturals i, especialment, l'impacte dels nous sistemes de consum com les plataformes en línia. S'hi tracta també la situació digital, tant els aspectes en què la digitalització ha beneficiat la llengua com aquells en què la situació és certament delicada, i estudia també la globalitat del català en el conjunt de la comunitat lingüística.

L'anàlisi que amb tant de rigor han dut a terme Maria Corominas Piulats, Avel·lí Flors-Mas, Isidor Marí Mayans, Maite Melero Nogués, Eva Pons Parera, Miquel Àngel Pradilla Cardona i Natxo Sorolla Vidal, juntament amb les aportacions ciutadanes recollides mitjançant el procés participatiu i l'acord final de les forces polítiques que tots aspirem a assolir, permetran impulsar polítiques modernes, inclusives i

constructives, que serviran per abordar adequadament els reptes demogràfics, socioeconòmics, tecnològics, culturals i ideològics que afronta el català a la tercera dècada del segle XXI.

Com a membres de la societat catalana, tenim l'oportunitat de prendre les decisions que garantiran el futur de la llengua pròpia, una llengua de cohesió i trobada, però també un instrument de competitivitat i identitat col·lectiva en un món complex i canviant. Una llengua de present i de futur.

Natàlia Garriga Ibáñez

Consellera de Cultura

F. Xavier Vila Moreno

Secretari de Política Lingüística

Introducció i resum executiu

La iniciativa parlamentària

Aquest informe respon a l'encàrrec de la Secretaria de Política Lingüística, arran de la iniciativa adoptada pel Parlament de Catalunya el 30 de setembre de 2021, destinada a «promoure un Pacte Nacional que forneixi del màxim suport social i institucional el desenvolupament de les polítiques necessàries pel que fa a l'ús i el coneixement de la llengua catalana i que faci del català un instrument de coneixement i de cohesió social.»

La resolució del Parlament feia referència a diversos aspectes concrets de la situació lingüística: a l'aprenentatge del català, l'ensenyament, la universitat, la formació del professorat i la recerca; a la defensa del català en el sector audiovisual i en les xarxes socials; al reconeixement del català com a llengua d'ús oficial de la Unió Europea, i a l'ús del català en l'àmbit comercial, en l'Administració de justícia i en el sistema sociosanitari.

El nostre informe adopta un enfocament omnicomprensiu, estructurat en diversos apartats que identifiquen els reptes principals per al futur de la llengua catalana i suggereixen les vies més indicades per afrontar-los. Correspondrà, evidentment, als representants polítics de Catalunya la concreció de les línies d'actuació més adients en cada cas.

D'acord amb la iniciativa parlamentària, la nostra atenció se centra específicament en la llengua catalana, però moltes de les consideracions d'aquest informe són traslladables a la situació de l'occità aranès, l'altra llengua històrica patrimonial de Catalunya, i en certa manera, a la llengua de signes catalana.

Lògicament, en un informe general i sintètic com aquest, l'anàlisi no es pot focalitzar amb detall en tots els aspectes que mereixen atenció, sigui pel relleu que tenen en l'evolució futura de la societat —com la situació lingüística entre les generacions més recents, d'infants i joves—, sigui per les dimensions rellevants de determinats àmbits —com les activitats administratives o el món sanitari—, sigui per la preeminència de les seves activitats —com és el cas de l'Administració de justícia. Tampoc s'hi analitza l'evolució de la qualitat lingüística en els usos públics, que és objecte de seguiment des de l'Institut d'Estudis Catalans. Tots aquests aspectes mereixen anàlisis específiques, però sobrepassen l'abast d'un informe com aquest.

Una gran transformació global reclama respostes a tots els nivells

Des del primer moment, cal subratllar també que l'evolució de la llengua catalana no és resultat tan sols d'unes dinàmiques internes de la societat de Catalunya, ni del conjunt de la comunitat lingüística, sinó que en gran part es deu als efectes derivats de transformacions de caràcter global. Contrarestar aquests efectes depèn més de l'actuació de les institucions estatals i internacionals que de les catalanes, tant per l'àmbit global d'aquestes transformacions com per les facultats i recursos de què disposen les institucions respectives per gestionar-les.

Tal com evidencia aquest informe, els canvis ràpids i profunds que s'han produït en la societat catalana a l'arribada del nou mil·lenni —amb l'expansió del mercat mundial, els grans fluxos migratoris que s'hi han originat, l'aparició d'un ciberespai global o la irrupció de les tecnologies de la informació i la comunicació en la vida quotidiana— han trasbalsat completament el procés precari de recuperació de la plenitud funcional de la llengua catalana iniciat en la dècada dels anys vuitanta del segle passat.

Aquesta evolució preocupant s'inscriu en una crisi mundial de la diversitat lingüística i cultural, respecte a la qual fa temps que la UNESCO va cridar l'atenció, i que no és sinó una manifestació més de les crisis que afecten la governança democràtica de la humanitat —l'emergència climàtica, la destrucció de moltes espècies, els desastres humanitaris...— i que reclamen respostes a tots els nivells, des dels més immediats fins als més globals.

Els acords i les mesures que es poden adoptar a Catalunya per establir un marc lingüístic igualitari són indispensables i prioritaris, certament, però necessiten alhora actuacions orientades al mateix objectiu en els marcs més amplis, estatals i internacionals, en l'esperit que propugnava la Declaració Universal de Drets Lingüístics proclamada a Barcelona l'any 1996, ara fa 25 anys, i que poc després va ser assumida unànimement pel Congrés dels Diputats: la plenitud de funcions públiques de cada llengua en el marc històric propi és la garantia de la seva continuïtat en el futur, en un marc de justícia lingüística universal.

En l'àmbit de Catalunya, tant per assegurar el futur de la llengua catalana com per fer efectiva la igualtat d'oportunitats dels ciutadans i les organitzacions —i garantir així la cohesió social—, és indispensable establir un marc igualitari per a l'accés al coneixement i l'ús de les llengües oficials en l'ensenyament, en el mercat, en la comunicació, en la cultura i en el lleure, per tal de poder viure en català amb plena normalitat.

La mateixa cohesió social del nostre país depèn d'aquest compromís amb un marc plurilingüe equitatiu que —respectant i valorant positivament totes les llengües

presentes en la societat catalana — assegurari en primer terme la plenitud de funcions públiques del català i un domini generalitzat i equivalent de les llengües oficials i la possibilitat de viure-hi sense limitacions.

Confiam que aquest informe proporcioni els elements sociolingüístics necessaris per adoptar les decisions polítiques que han de reequilibrar la situació d'inferioritat en què es troba el català com a llengua patrimonial i històrica de Catalunya, base de la seva personalitat cultural i de l'aportació singular i específica que la nostra societat ha fet i ha de poder fer al conjunt de la humanitat.

L'estructura de l'informe: resum executiu

Després d'aquesta introducció general i el resum executiu que conté, l'informe s'estructura en 7 apartats que analitzen les principals dimensions de la situació sociolingüística i la seva evolució.

1. La situació demogràfica i demolingüística

El primer apartat tracta de la situació demogràfica i demolingüística, com a presentació de la transformació que s'ha produït en la població de Catalunya i consegüentment en la configuració del multilingüisme i la distribució dels coneixements i els usos de la llengua catalana.

El repte principal en aquest camp és, evidentment, la capacitat de gestionar el gran canvi demogràfic que s'ha produït al llarg de les darreres dècades, excepcional per la magnitud —1,5 milions de nous ciutadans—, per la rapidesa —en dues dècades— i per l'heterogeneïtat de la població nouvinguda —d'orígens internacionals molt diversos, amb centenars de llengües diferents i un pes important dels parlants de castellà—, així com pel fet que ha incidit sobre el procés inacabat d'inclusió social i de recuperació de la llengua catalana, que s'havia iniciat en les darreres dècades del segle XX, després de l'arribada d'un milió i mig de nous ciutadans de la resta de l'Estat entre 1950 i 1980. La inestabilitat demogràfica i econòmica, unides a la baixa natalitat, reclamen la màxima atenció per tal de mantenir la cohesió social.

Des d'un punt de vista específicament demolingüístic, per més que la població de llengua inicial catalana s'ha mantingut relativament estable en termes absoluts, els avenços en la transmissió lingüística intergeneracional i en l'aprenentatge escolar del català no han pogut compensar els efectes de la incorporació de la nova immigració no catalanoparlant, que ha provocat el retrocés percentual del coneixement i l'ús de la llengua catalana. D'altra banda, hem de tenir en compte que el model econòmic és determinant a l'hora d'atreure fluxos migratoris amb unes característiques socioculturals determinades. Un model econòmic, com el nostre, que descansa en la precarietat dels sous i en la productivitat baixa, ofereix més riscos de segregació

social i, per tant, lingüística. En aquest sentit, cal prestar atenció sobretot a les zones geogràfiques i els sectors socials en què l'accés al coneixement i l'ús del català és més deficitari, especialment en el gruix de població arribada més recentment, un flux que es manté any rere any.

La limitació de les facultats i els recursos de què disposa Catalunya per a aquest immens repte sociocultural fan especialment difícil que pugui assegurar la inclusió social i lingüística d'un contingent immigrat tan voluminós i divers sense el suport inequívoc dels poders estatals i europeus: a diferència del català, a la Unió Europea totes les llengües de dimensions semblants són oficials al seu estat i a les institucions de la Unió i disposen almenys de la condició de *primus inter pares* entre les llengües oficials en el seu propi territori històric.

2. La situació jurídica de la llengua catalana

El segon dels apartats de l'informe analitza les limitacions del marc jurídic de la llengua catalana i de la seva interpretació jurisprudencial, i conclou apuntant les vies que permeten evolucionar cap a una situació igualitària.

Des d'aquesta perspectiva jurídica, l'oficialitat del català sembla bastant allunyada dels objectius de plenitud de l'oficialitat i de garantia de l'ús normal de la llengua en tots els àmbits socials, econòmics i culturals, que fixa la legislació autonòmica.

D'entrada, no es garanteix constitucionalment una posició d'igualtat o condicions d'equitat respecte de l'estatus oficial de la llengua castellana, més forta demogràficament i única associada a l'Estat. A més, tenen un rendiment molt escàs els principis constitucionals que sostenen un compromís estatal de protecció de la llengua catalana, en tant que segona llengua espanyola en nombre de parlants i part integrant del patrimoni cultural.

Davant la incidència social creixent del multilingüisme derivat de la globalització en molts sectors rellevants de la societat —educació superior, cultura, tecnologia, negocis, etc.—, l'Estat tendeix, a través de la legislació o d'altres tipus d'instruments polítics o de gestió, a protegir la presència gairebé exclusiva del castellà en l'espai estatal, europeu i internacional, tot reduint l'espai de les llengües oficials pròpies i relegant les polítiques lingüístiques autonòmiques a mesures de foment amb una eficàcia regulativa cada cop més minsa. La manca d'oficialitat del català a la Unió Europea, atès l'impacte lingüístic creixent del dret derivat sobre el seu règim intern, i la desactivació a través de la interpretació política i judicial que fan els òrgans estatals dels instruments internacionals de protecció de la diversitat lingüística i els drets de les minories, contribueixen al desemparament jurídic de la llengua catalana en aquests diversos marcs.

D'altra banda, el règim lingüístic configurat per l'Estatut d'autonomia de 2006 i la legislació lingüística catalana, s'ha vist afectat per la superposició d'un discurs judicial que, sobre la base de la devaluació de l'autonomia lingüística, desvirtua parcialment el sentit i l'abast de les nocions que han conformat la tradició jurídica catalana en aquest àmbit, amb l'afectació dels consensos polítics que les sustenten. Sens perjudici del caràcter casuístic i potencialment canviant de la jurisprudència, aquests pronunciaments judicials solen considerar prevalents altres principis o interessos per damunt de la protecció de les llengües oficials pròpies, i dibuixen per via interpretativa una oficialitat recessiva d'aquestes llengües. A més, dificulten la configuració d'uns àmbits d'ús prioritari o prevalent de la llengua catalana a Catalunya que contribueixin a fer-la una llengua necessària, i no prescindible o supèrflua en termes d'integració i cohesió social, i a normalitzar-ne l'ús.¹

En definitiva, en el marc de la Constitució de 1978, el règim lingüístic autonòmic aspirava a compensar el desequilibri favorable a la llengua oficial de l'Estat amb el reforçament del caràcter de *primus inter pares* de la llengua pròpia del territori, amb la finalitat que pogués aspirar a ser la llengua comuna de cohesió social en el seu espai històric. Aquesta hauria pogut ser una evolució equitativa del marc lingüístic de 1978, però especialment a partir de la sentència STC 31/2010, l'evolució ha estat a la inversa, atesa la deriva regressiva en la protecció jurídica de les llengües oficials pròpies, que palesa un esgotament del model actual per tal de garantir l'oficialitat plena de la llengua catalana.

Davant la situació jurídica descrita de la llengua catalana, s'identifiquen les línies de millora següents:

- Reforma constitucional o reinterpretació del model lingüístic constitucional sobre unes bases distintes de les actuals, que incloguin el reconeixement del caràcter plurinacional de l'Estat i la protecció i promoció del plurilingüisme estatal en termes més equitatius.
- Adaptació o reformulació de la normativa estatal d'acord amb les previsions de l'Estatut d'autonomia de Catalunya, la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries i els principis de protecció de les minories establerts pel dret internacional.

¹ Vegeu la interpretació en aquest sentit del model polícolingüístic actual, que es qualifica de «bilingüisme de sentit únic», per CARBONNEAU, Jean-Rémi; JIMÉNEZ-SALCEDO, Juan. «Bilingüisme de sentit únic: els obstacles a la plenitud institucional de les llengües perifèriques de l'Estat espanyol». *Revista de Llengua i Dret* (2021), núm. 76, p. 1-21.

- Assoliment d'un estatus oficial del català a la Unió Europea i, en la situació actual, vetllar perquè la legislació estatal no comporti la desoficialització de la llengua catalana en desplegar els àmbits regulats pel dret europeu.

3. La situació actual de la llengua catalana en l'àmbit educatiu

En tercer lloc, s'analitza el paper decisiu del sistema educatiu en la seva funció cabdal d'assegurar l'adquisició de les competències lingüístiques per tal de facilitar a tothom la igualtat d'oportunitats en l'ús general i especialitzat de la llengua en tots els sectors de la societat, com a garantia de la cohesió social.

En l'àmbit no universitari, el repte principal continua sent igualar de fet les condicions d'accés a un coneixement avançat del català i el castellà i al coneixement funcional d'una llengua estrangera en un model únic i sense separació dels estudiants segons llengua inicial, malgrat els intents reiterats de conflictivització mediàtica i política, i de judicialització i reducció induïda del pes del català com a «centre de gravetat» del model educatiu, que obvien que els resultats obtinguts fins al moment avalen l'aposta per l'ús preeminent del català dins del sistema. La *proporcionalitat* en l'ús vehicular de les llengües s'ha de valorar d'acord amb la consecució dels objectius de capacitació lingüística, i no per les hores teòriques de docència en cada llengua, potenciant en els projectes lingüístics de centre un disseny plurilingüe adaptat a les necessitats de cada context.

En el camp de l'educació universitària, la globalització i els processos d'internacionalització i mercantilització del sistema universitari impliquen noves dificultats per a la sostenibilitat del català com a llengua acadèmica, ja que superposen la competició amb l'anglès com a llengua franca acadèmica a la dualitat anterior entre el català i el castellà com a llengües acadèmiques en l'àmbit local i estatal. Cal blindar determinats àmbits o nínxols funcionals com a espais d'ús predominant del català —per exemple, els usos institucionals no docents, o els usos en la docència de graus i de màsters professionalitzadors o habilitadors—, assegurant la capacitació lingüística dels diferents col·lectius professionals en consonància amb l'objectiu de competència multilingüe i intercultural que propugna la construcció de l'espai universitari europeu.

Finalment, **en el camp de l'ensenyament de català per a adults** es detecta que l'acció del Consorci per a la Normalització Lingüística queda aïllada, en grau considerable, de la resta de polítiques d'acollida i integració, en bona part per les dificultats que experimenten els aprenents que volen adoptar el català i fer-ne un ús autònom en el seu dia a dia per accedir a espais d'ús del català més enllà de les aules. Cal promoure l'aprenentatge del català en espais i horaris laborals, tot apel·lant a la responsabilitat social corporativa de les empreses, que haurien de facilitar la disponibilitat lingüística en l'atenció que els seus treballadors i treballadores presten al

públic; i, d'altra banda, cal dissenyar activitats d'acompanyament que facilitin la incorporació dels aprenents de català a les xarxes socials catalanoparlants —per exemple, en l'àmbit associatiu, cultural o esportiu— per superar les barreres estructurals (de tipus econòmic, residencial o social) que dificulten la plena integració social i lingüística.

4. La igualtat lingüística en les relacions i oportunitats del món socioeconòmic i sociosanitari

Un quart apartat dona compte de la importància del funcionament lingüístic en les relacions pròpies del mercat i les activitats socioeconòmiques en general. L'estructura organitzativa de la societat canalitza totes les interaccions comunicatives que hi tenen lloc i perfila tots els hàbits de comportament, també els lingüístics:

- condiona gran part de les relacions i comunicacions entre les empreses i els ciutadans (i, de fet, acaba establint el marc mental del que es dona per descomptat que ha de ser l'ús públic de la llengua en general),
- determina quines són les condicions d'accés als llocs de treball i, per tant,
- estableix les possibilitats de rendibilitzar les competències personals adquirides i les oportunitats d'inclusió i ascens social.

Així, per més que, segons l'estudi Emmarca't 2020, prop del 70% dels consumidors voldrien que les marques usessin més el català en àmbits com la publicitat, les xarxes socials, l'etiquetatge, l'atenció telefònica o els webs, l'ús que en fan les empreses es troba molt per sota d'aquesta expectativa, tant en l'etiquetatge com en l'atenció oral als clients.

D'altra banda, per més que diversos estudis acrediten la utilitat dels coneixements de català com a recurs d'inclusió i ascens social, l'absència habitual de la valoració dels coneixements de català en la selecció de personal té un múltiple efecte negatiu: desactiva l'interès dels no catalanoparlants per aprendre una llengua que milloraria el seu estatus social i, a més, impedeix que els que ja disposen d'aquesta competència puguin rendibilitzar-la, frustrant el seu esforç i les seves expectatives i incorporant als llocs de treball persones amb nivells de competència insuficients.

Així, d'acord amb els plantejaments del projecte europeu MIME (Mobility and Inclusion in Multilingual Europe), que afirma que «la promoció de la mobilitat ha d'anar acompanyada de mesures que afavoreixin la inclusió en les llengües i cultures locals de les persones i grups que es desplacen perquè puguin participar plenament en la societat local i no siguin vistos com una amenaça», l'informe planteja la necessitat d'un compromís entre l'Administració i els agents socials que compatibilitzi, d'una banda, el dret dels ciutadans a usar en igualtat de condicions qualsevol de les

llengües oficials en les relacions amb les empreses i professionals i, d'altra banda, el dret a l'ocupació i a la promoció professional en condicions equitatives, en un context de plurilingüisme que no comprometi el futur de la llengua pròpia de Catalunya, considerant alhora que la llibertat de les empreses té límits i s'ha de compaginar amb la seva responsabilitat social.

La jurisprudència sobre el marc legal vigent descarta l'establiment d'obligacions lingüístiques personals, però no la capacitat de regular proporcionadament les activitats de les empreses, tant en les seves comunicacions com en la selecció de personal competent. L'establiment i l'aplicació gradual d'un marc normatiu per a les empreses, d'acord amb les seves dimensions i característiques, acompanyat de les mesures de suport adients, no ha de ser lesiu ni per als drets personals dels professionals ni per als objectius legítims de les empreses i les organitzacions sindicals.

Complementàriament, cal facilitar en tots els processos de formació professional i ocupacional l'adquisició dels coneixements de català adequats a les funcions del personal en cada sector d'activitat.

En el camp de l'atenció socio sanitària, encara és més imprescindible que els processos de formació, selecció i assignació dels llocs de treball assegurin la competència del personal en les llengües oficials, perquè no sols és un principi d'igualtat i de qualitat del servei, sinó que és part indissociable de la competència professional, de la qual depèn la salut i la mateixa vida dels pacients. En la selecció dels professionals sanitaris residents, que és competència de l'Estat, cal assegurar que es garanteix aquesta competència lingüística en les diverses llengües oficials del territori en què han d'exercir.

5. Llengua, mitjans de comunicació i indústries culturals en el segle XXI

A continuació, un cinquè capítol analitza la situació lingüística en l'ecosistema comunicatiu català, a partir sobretot de les transformacions que s'hi han produït darrerament i que han modificat radicalment els hàbits de consum, l'oferta i la demanda. Els reptes que es plantegen en relació amb la llengua catalana als mitjans de comunicació de masses i serveis digitals són nombrosos i de gran abast.

Joves, audiovisual i xarxes socials: molt pocs continguts en català. En l'àmbit de la comunicació, els joves (i els infants) són un grup que, a grans trets, consumeix molt contingut audiovisual a demanda i és usuari intensiu de xarxes socials i també generador de contingut (youtuber, instagramer...). Les mesures haurien d'anar orientades:

- a afavorir el posicionament i la visibilització de continguts en català a la xarxa

- a la generació de continguts en català
- a l'oferta de continguts audiovisuals en català atractius per als joves.

Vídeo a petició: presència marginal del català. L'augment del consum audiovisual a petició, un àmbit en el qual el català té una presència marginal, comporta un risc per a la llengua catalana, si no s'articulen mecanismes i procediments que n'assegurin la presència i la prominència en aquests suports. Entre d'altres, aquests mecanismes haurien de tenir en compte la interlocució amb les plataformes de vídeo a petició, el suport a la producció audiovisual de Catalunya, i el suport a iniciatives de la societat civil.

El sector públic de l'audiovisual com a motor. La Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals ha estat un actor clau en termes de normalització de la llengua catalana, de consums culturals i de motor i dinamitzador de tot el sector audiovisual i, com a tal, és central en el context de la digitalització creixent i la globalització. Per poder actuar com a tal, s'ha de dotar la CCMA de capacitat, tant en termes de finançament com de governança, per atraure les audiències, incloses les infantils i juvenils, en els formats i canals més adequats, i per actuar com a motor de l'audiovisual.

Àmbit cultural: necessitat de polítiques de suport. La presència de la llengua catalana en les indústries culturals analitzades en aquest informe és desigual. Hi ha sectors, com el del teatre, on oferta i consum en català són majoritaris. En altres sectors, com el del llibre i la música, el català mostra un gran marge de millora. I encara, en el món del cinema i el videojoc, la seva presència és altament deficitària.

La millora de l'oferta és, sens dubte, la base a partir de la qual es pot generar demanda. És fonamental, doncs, que s'incrementin les mesures de suport a tots els sectors en general i de manera especial als més deficitaris.

6. El català i el repte digital

En estreta relació amb l'anterior, el sisè apartat se centra en els reptes del català en l'entorn digital, que sintetitza en una valoració de fortaleces, oportunitats, debilitats i amenaces i una sèrie de recomanacions.

Entre les **fortaleces**, es destaca que el català té una presència relativa alta a Internet i dinamisme en la creació de nous continguts. La comunitat lingüística catalana té un perfil tecnològic alt i està molt connectada a Internet. El seu potencial de mobilització és elevat, com mostren les iniciatives col·laboratives d'èxit i la fortalesa de la comunitat de programari lliure. A més, Catalunya compta amb un ecosistema universitari i de recerca fort i un sector públic i privat amb llarga experiència en el desenvolupament i l'ús de les tecnologies del llenguatge, singularment en la traducció automàtica. En l'àmbit polític, hi ha consciència de la importància de la correcta

gestió de les dades lingüístiques, tant de text com de veu, en tant que recurs fonamental per al desenvolupament de productes tecnològics que incloguin el català, i, en conseqüència, hi dona suport a través del projecte AINA, impulsat per la Generalitat de Catalunya.

Pel que fa a les **oportunitats**, cal tenir present que la tecnologia més recent disminueix la necessitat de disposar d'ingents quantitats de dades anotades de forma manual, com era el cas fins fa poc, gràcies a l'aprenentatge per transferència i els models multilingües. Aquest fet redueix substancialment els costos de desenvolupament de les aplicacions i acostava les tecnològiques més avançades a llengües amb mercats més reduïts.

Tanmateix, l'informe també detecta algunes **debilitats**. Les administracions i els serveis públics tenen volums molt grans de dades no confidencials, aptes per ser utilitzades, però hi ha una escassa voluntat d'aplicar les directives europees d'obertura de les dades i reutilització de la informació del sector públic. Els recursos i aplicacions existents per al català no són pocs, però estan dispersos per moltes entitats i institucions i no estan ben visibilitzats. Sovint, malgrat haver estat finançats amb diners públics, no estan disponibles perquè no tenen la llicència adequada. D'altra banda, la fugida de talent a l'estranger i la limitada oferta docent en tecnologies de la llengua suposen un obstacle per al sector per accedir a personal qualificat en aquestes tecnologies a Catalunya.

Finalment, cal tenir en compte diverses **amenaces**. La primera ve de la ja esmentada globalització dels continguts a Internet i de les xarxes socials, que afecta milers de llengües del món i que realimenta l'hegemonia de les llengües globals. Els usuaris en situació de diglòssia digital opten per la llengua que els dona major accés a continguts i audiència, particularment les generacions joves, incrementant la diglòssia digital d'arrel generacional. L'altra amenaça ve del fet que les grans empreses tecnològiques tenen tendència a considerar l'Estat espanyol com un sol mercat lingüístic, amb la consegüent absència del català en aplicacions innovadores d'intel·ligència artificial, com ara els assistents de veu.

Basant-se en aquesta anàlisi, les **recomanacions** que es consideren adients són aquestes:

- *Accés ben regulat a les dades lingüístiques (text i veu)*, que resulta imprescindible per al desenvolupament de nous productes, aplicacions i serveis en català.
- *Suport a les solucions de codi obert*, que permeten a les petites i mitjanes empreses (i potencialment també a les grans) desenvolupar aplicacions en català sense haver-se d'enfrontar a la barrera de la inversió inicial.

- *Augment de la capacitat d'innovació dels serveis públics catalans*, que, en incorporar solucions tecnològiques avançades que incloguin el català, actuaria al mateix temps com a motor de la demanda en el sector.
- *Creació d'un centre independent dedicat a les tecnologies de la llengua en català*, capaç de mantenir i donar continuïtat a les infraestructures i recursos que es van creant, així com de contribuir a dinamitzar un sector econòmic a l'alça, tot garantint la posició del català davant el repte digital.

7. Assegurar la continuïtat de la comunitat lingüística

El setè apartat de l'informe considera la globalitat de la comunitat lingüística, entesa com a espai de comunicació en què la llengua catalana ha de poder vehicular les funcions públiques fonamentals compartint uns mateixos referents normatius.

En el conjunt de la comunitat lingüística, i en altres territoris encara més que a Catalunya, les transformacions ràpides i profundes que ha comportat la globalització durant les darreres dècades —en tots els ordres de la vida: demogràfic, econòmic, tecnològic, comunicatiu i cultural—, han trasbalsat el procés de recuperació de la llengua catalana iniciat als anys vuitanta del segle passat. Aquest procés ja era especialment difícil i precari a causa dels llargs períodes de proscripció, marginació i subordinació de la llengua, i també a causa de la limitació de les facultats i recursos d'autogovern per fer-hi front, donat l'estatus desigual del català en el marc estatal i internacional.

La fragmentació territorial és un dels grans inconvenients de les dinàmiques de recuperació de les funcions de la llengua catalana. La capacitat de reprendre i impulsar adequadament un procés d'aquest tipus depèn en gran part de l'establiment d'una institució conjunta i permanent de cooperació entre tots els territoris, en l'àmbit acadèmic, cultural, executiu i parlamentari, que asseuri la continuïtat interterritorial, funcional i referencial del conjunt de la comunitat, com a espai compartit en l'accés a les principals funcions públiques de la llengua.

Tanmateix, com ja s'ha dit, el caràcter global de les transformacions que afecten una comunitat lingüística de dimensions mitjanes com és la catalana requereix actuacions que sobrepassen les facultats de les institucions territorials i els mateixos límits de la comunitat lingüística. En aquesta dimensió global és imprescindible, per tant, trobar el compromís i el suport solidari de les institucions estatals i europees, ja que, en la mesura que assumeixen la llengua i la cultura catalanes com a part del patrimoni cultural comú, han de considerar un objectiu propi la seva viabilitat futura i, per tant, la consecució d'un estatus igualitari i no subordinat per a la llengua catalana, tant en l'ordenament jurídic estatal com en l'àmbit europeu i internacional.

Un punt de partida

Entenem que, dins de les limitacions pròpies d'un informe d'aquestes característiques, el document proporciona els elements necessaris per a les finalitats amb què ha estat elaborat:

- Ofereix una valoració objectiva de la situació sociolingüística i jurídica de la llengua catalana, centrada a Catalunya, en el marc del context plurilingüe de la nostra societat i en connexió amb els factors interns i externs que influeixen en la seva evolució.
- Constitueix una base per al debat parlamentari i públic sobre les dificultats actuals de la llengua catalana i les formes idònies de superar-les.
- Suggereix un ventall de possibles actuacions, des de diferents nivells i en àmbits diversos, a partir primordialment de les iniciatives que adoptin les institucions i la societat de Catalunya, però amb la possibilitat d'incidir en tots els aspectes més amplis que condicionen el futur i la igualtat de la nostra comunitat lingüística.

Confiam que la iniciativa del Parlament de Catalunya serà el punt de partida d'un balanç general de tota la comunitat lingüística sobre la situació actual i d'un projecte col·lectiu capaç d'arribar al marc sociolingüístic igualitari i just que la llengua catalana —com totes les altres— té el dret d'aconseguir i, sens dubte, també la capacitat col·lectiva de tirar endavant.

1. La situació demogràfica i demolingüística

1.1. La situació excepcional del català entre les llengües de demografia mitjana

El català té 10 milions de parlants, 6 milions dels quals resideixen a Catalunya,² i a l'Estat és la llengua oficial amb més parlants, després del castellà. La xifra de parlants de català és similar a la d'altres llengües mitjanes reconegudes com a oficials pels seus respectius estats i per la Unió, com el búlgar, l'eslovac, el danès, el finès, el txec, l'hongarès, el portuguès, el suec o el grec.³ En el marc de la Unió Europea, a banda del rus, el català és la llengua amb més parlants sense estatus d'oficialitat a les institucions, fet que es pot considerar excepcional i anòmal en l'àmbit europeu, ja que es tracta de l'única llengua de demografia mitjana que no és oficial ni a les institucions centrals dels estats on es parla ni a les institucions de la Unió Europea.

1.2. El context demogràfic i socioeconòmic

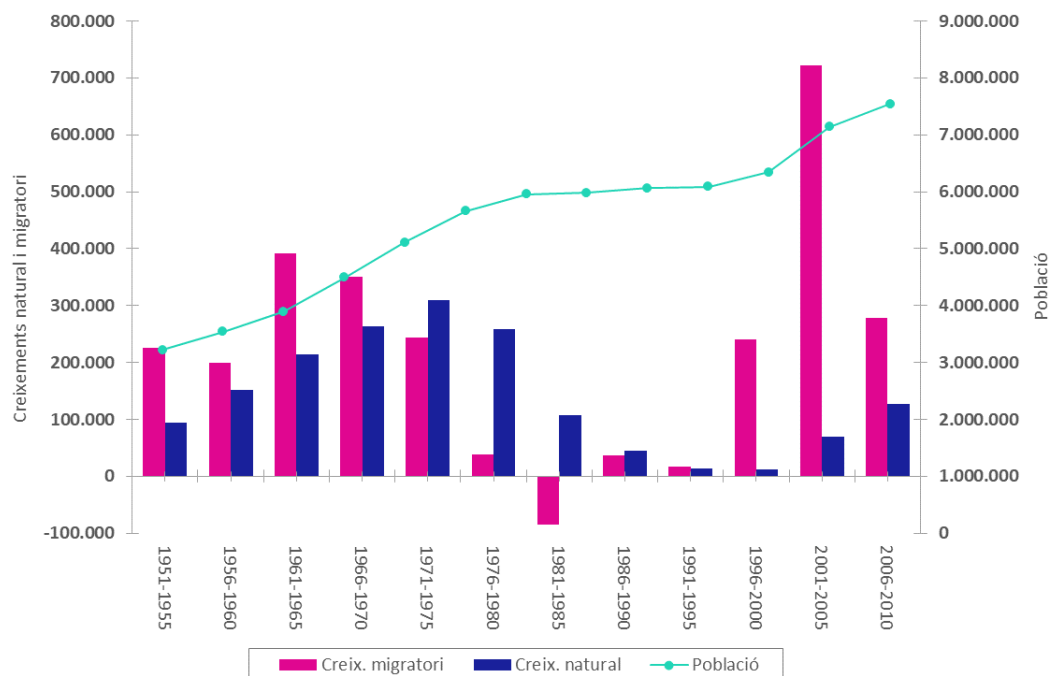
Catalunya té actualment 7.716.760 habitants, i ha assolit un màxim històric l'any 2020. La població va passar dels 3,2 milions d'habitants del 1950 als 5,6 milions del 1975. En aquest període, més de la meitat del creixement (entorn d'un milió i mig) era població arribada de la resta de l'Estat (Gràfic 1).

² SOROLLA, N. «Els coneixements lingüístics». A: *Els usos lingüístics als territoris de llengua catalana*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 2019, p. 20-36.

³ Eurobaròmetre, 2012: el 2,0 % de la població de la Unió Europea (UE27) en aquell moment declara saber parlar català «prou bé per poder tenir una conversa». Aquesta suma és el resultat del 0,86 % que la declara com a llengua inicial (*mother tongue*), a més de l'1,15 % que declara que també la sap parlar, sense ser-ne la llengua inicial. També BRETXA, V.; VILA, F. X. «Les comunitats lingüístiques mitjanes: la posició del català». A: BASTARDAS, A. (ed.) *Llengües mitjanes*. Barcelona: Octaedro, 2018.

Gràfic 1. Població, saldo migratori i creixement natural quinquennal del 1951 al 2010⁴

Durant els anys vuitanta i noranta, període en què comencen a restablir-se polítiques de normalització lingüística favorables al català, la xifra de residents a Catalunya es manté relativament estable al voltant dels 6 milions, després de les onades migratòries d'origen estatal dels anys seixanta i setanta. Tanmateix, a partir del tombant del mil·lenni es produeix un fort increment de la població amb origen en les migracions internacionals,⁵ que depassa de llarg els 100.000 habitants per any. D'aquesta manera, en poc més d'una dècada, el volum de residents se situa en 7,5 milions (1,5 milions més). A partir del 2010, a conseqüència de la crisi econòmica, les xifres de població s'estabilitzen i, fins i tot, es redueixen una mica, per la conjunció d'un increment de les sortides migratòries i la reducció gradual de les entrades. A pesar d'aquest saldo migratori negatiu que es produeix amb la crisi econòmica, les entrades de nova població no s'aturen.⁶ I a partir de l'any 2016 s'inicia una nova escalada migratòria que augmenta any rere any, fins a assolir els anys 2018 i 2019 entrades del mateix volum que durant la dècada anterior. Actualment, amb les dades

⁴ DOMINGO I VALLS, Andreu. «Balanz i prospectiva demogràfica del conjunt dels territoris de llengua catalana». A: *Il Jornada sobre Llengua i Societat als Territoris de Parla Catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2014.

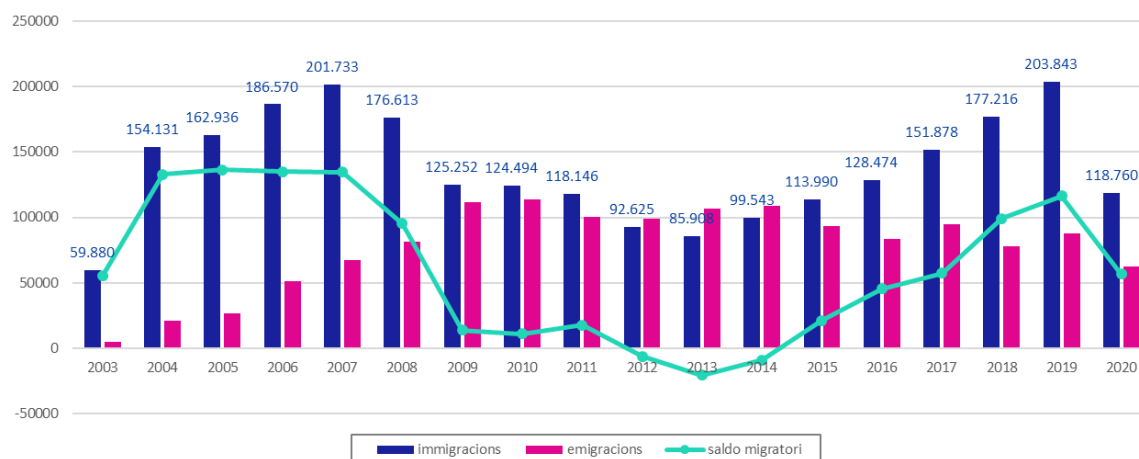
⁵ CARDÚS, S. (dir.) *Informe sobre la cohesió social a la Catalunya del segle XXI* [en línia]. Barcelona: IEC, 2020 <<https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000301/00000022.pdf>> i també *Cohesió Social | La cohesió social a la Catalunya del segle XXI* [en línia]. Barcelona: IEC, 2020. <<https://cohesio-social.iec.cat/>>.

⁶ Per exemple, l'any 2013 és el moment de major pèrdua global de població, i es produeix una entrada de 85.908 persones.

disponibles, es constata que la crisi sanitària de la COVID ha aturat aquesta dinàmica creixent, però és bastant probable que sigui només una aturada conjuntural.

Gràfic 2. Immigracions, emigracions i saldo migratori. 2003-2020. Catalunya. Font: Idescat⁷

Tots aquests moviments poblacionals determinen una configuració de la població per lloc de naixement segons la qual dos terços de residents han nascut a Catalunya (64,6 %) i un altre terç a fora. Aquests darrers es distribueixen de la manera següent: un 20,8 % de nascuts fora de l'Estat i un 14,7 % de nascuts a la resta de l'Estat. Si ens fixem en l'origen de les migracions actuals, per continents, el grup majoritari és l'americà (al voltant del 45 % de la immigració anual); l'africà és un grup que tendeix a ampliar-se els últims anys (~17 %);⁸ en canvi, els contingents europeu —per sota del 30 %— i asiàtic —al voltant del 10 %— han tendit a reduir-se.

A més dels processos migratoris, un altre focus essencial per entendre la situació demolingüística actual se situa en el creixement natural de la població. Pel que fa a les taxes de natalitat, als anys noranta es mantenien en nivells baixos, fins al punt d'arribar a un dels seus mínims històrics l'any 1995, amb 8,8 naixements per cada 1.000 habitants. A partir d'aquesta data es produeix un increment gradual de la natalitat fins a l'any 2008, en què s'assoleixen 12,1 naixements per cada 1.000 habitants. Tanmateix, amb l'arribada d'una nova crisi econòmica i laboral, es produeix un decrement de la natalitat que situa la taxa de nou en mínims històrics, instal·lant-se en valors encara més baixos que els dels anys noranta: l'any 2018 es produeixen 8,4 naixements per cada 1.000 habitants; l'any 2019, 8,0, i l'any 2020, 7,5. La resta d'indicadors apunten, de la mateixa manera, a la reducció global de la natalitat. La reducció de la natalitat té molt a veure amb el marc de condicions del mercat laboral per a la població jove, la discriminació per gènere o les dinàmiques socials i polítiques

⁷ Idescat. Migracions totals: <https://www.idescat.cat/pub/?id=mm&n=5489>

⁸ La proporció de destinacions de l'emigració dels últims anys als continents americà i africà també ha disminuït.

relacionades amb la criança. Tot plegat actua en el sentit de dificultar el desenvolupament del *projecte reproductiu personal*, de manera que una quarta part de les dones, en contra de les seves expectatives i desitjos, no tindrà fills.⁹

A conseqüència d'aquesta dinàmica, per exemple, els anys 2018 i 2019 es produeix un creixement natural negatiu de la població.¹⁰ Però, pel que fa al futur, les projeccions de població de l'Idescat apunten com a escenari més probable a la continuïtat del creixement i l'assoliment dels 8,5 milions d'habitants a vint anys vista, en un marc migratori similar al de les dues últimes dècades.¹¹

Els fluxos poblacionals a què ens hem referit estan lligats, en bona part, al model socioeconòmic català: una economia marcadament terciària, oberta als intercanvis internacionals, amb molts llocs de treball poc qualificats i una alta precarització. Per exemple, entre el 2008 i el 2013, les taxes d'atur es van anar incrementant fins al 25 %. A partir d'aquest moment es va iniciar una recuperació gradual dels llocs de treball, de manera que els anys 2018 i 2019 les taxes d'atur se situaven al voltant del 10 %.¹²

Per la seva banda, el producte interior brut per habitant (PIBph) es va anar incrementant fins al 2008 (29.388 euros). Amb la crisi econòmica va sofrir un retrocés, però gradualment va anar millorant, de manera que l'any 2016 havia recuperat els nivells de 2008, i l'any 2019 arribava als 32.578 euros.¹³ Val a dir, però, que l'esmentada recuperació no s'associa a un manteniment de la posició global de Catalunya, perquè si es compara amb el poder adquisitiu (paritat de poder de compra, PPC), des de la crisi econòmica es constata una pèrdua de posició, tant en comparació amb la resta de països de la UE com amb la resta de l'Estat.¹⁴

Amb relació al model econòmic, s'ha de destacar que se centra en el tercer sector. Durant les últimes dues dècades, han perdut posicions els llocs de treball de la indústria (14,0 % dels llocs de treball actuals) i la construcció (5,7 %). Per contra, els serveis representen el 78,7 % de l'economia. La part més rellevant, que ha tingut un creixement continu, és la de les activitats professionals i immobiliàries, que representen actualment el 31,3 % dels llocs de treball. El comerç, transport i

⁹ ESTEVE, A; DEVOLDER, D; DOMINGO, A. *La infecunditat a Espanya: tic-tac, tic-tac, tic-tac!!!*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, Centre d'Estudis Demogràfics, 2016. <https://recercat.cat/handle/2072/424366>.

¹⁰ No hi ha dades disponibles encara del creixement natural de la població del 2020.

¹¹ Idescat, 2021: *Indicadors anuals*. <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=anuals&n=10003>.

¹² Tot i que la crisi sanitària ha fet augmentar lleugerament aquestes taxes, tot apunta a una recuperació en el moment actual, en termes d'atur.

¹³ L'any 2020 el PIBph se situava en 29.034 euros, associat a la crisi sanitària.

¹⁴ El PIBph en paritat de poder de compra (PPC) de Catalunya augmenta fins al 2006 en comparació a la resta de la UE, però recupera els valors de principis de dècada només començar la crisi, en una reducció que encara no s'ha aturat (Idescat, 2021: *Indicadors anuals*. <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=anuals&n=10003>).

hostaleria mostren valors estables, al voltant del 28 %, des de l'inici de la crisi econòmica. L'Administració pública (i educació, sanitat i serveis socials) també ha experimentat un creixement important en els darrers anys, amb un 18,7 % dels llocs de treball.¹⁵

En resum, el context demogràfic de Catalunya es pot definir com a inestable, tant per la limitada capacitat de reproducció, com per l'enorme variació que s'observa en relació amb la inestabilitat de l'economia. Aquesta situació ha estat produïda, en bona part, per la precarització salarial, la inestabilitat laboral, l'increment de les desigualtats socials i la manca de desenvolupament dels sectors productius. L'esmentat context ha tingut repercussions destacades en les noves generacions i les dinàmiques migratòries.

Així doncs, l'impacte del canvi demogràfic sobre la situació sociolingüística ha estat especialment profund per la simultaneïtat de tres factors: la rapidesa amb què s'ha produït, la magnitud del contingent poblacional implicat i l'heterogeneïtat sociocultural del flux de nousvinguts, amb un pes molt destacat de parlants de llengua castellana. A efectes sociolingüístics, com veurem més endavant, convé ressaltar que l'esmentada dinàmica demogràfica neutralitza la capacitat d'atracció mostrada fins ara pel català, fet pel qual podem considerar que el factor demogràfic té un impacte enorme en la conformació de la realitat sociolingüística.

En l'eventualitat d'un nou context de crisi, mentre Catalunya no disposi de competències ni recursos d'acollida i d'inserció social proporcionals a la complexitat del canvi demogràfic, el risc per a la cohesió social i per a la confiança en el marc institucional d'una societat diferenciada de la majoria estatal, com és la catalana, esdevé màxim.¹⁶ Tal com es comenta a l'apartat jurídic d'aquest informe, la sentència STC 87/2017 sobre la Llei 10/2020 d'acollida de les persones immigrades i de les retornades a Catalunya, va fer una interpretació restrictiva de l'ús del català en el procés d'acollida dels nousvinguts i de les previsions lingüístiques de la Llei orgànica 42/2000, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social.

1.3. L'estructura demolingüística

Analitzats des del punt de vista de la seva llengua inicial, és a dir, la primera llengua parlada de petits, podem agrupar la població de Catalunya en tres grans grups. L'any 2018, un terç de la població té el català com a llengua inicial, sigui predominant (31,5 %) o combinada amb una altra llengua (2,8 %, que per a la majoria és el castellà). Poc més de la meitat de la població té el castellà (52,7 %). I poc més d'una

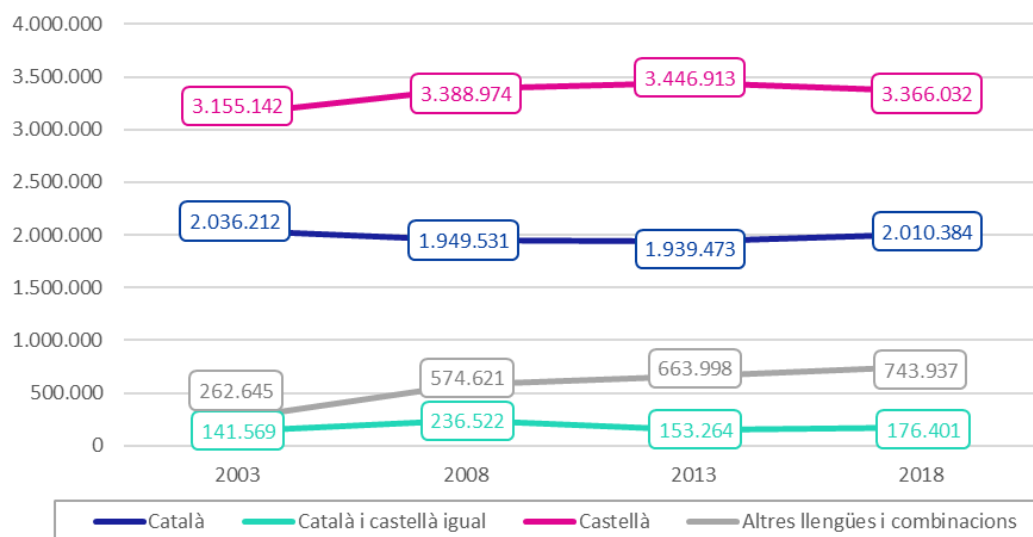
¹⁵ Idescat, 2021 [dades de 2018].

¹⁶ KYMLICKA, Will. *Politics in the vernacular: nationalism, multiculturalism and citizenship*. Oxford: Oxford University Press, 2001.

desena part de la població té altres llengües (o altres combinacions amb altres llengües) com a inicials (10,8 %).¹⁷ Si atenem a la llengua d'identificació, és a dir, a la llengua que els individus perceben com a «seva», el diferencial demolingüístic entre el grup catalanoparlant i el castellanoparlant de llengua inicial (21,2 punts) es redueix sensiblement a poc més de 10 punts: el grup catalanoparlant d'identificació assoleix el 36,3 % i, el castellanoparlant, el 46,6 %, als quals s'ha de sumar el 6,9 % que considera que la seva llengua és tant el català com el castellà i, el 8,2 %, altres llengües o combinacions. El decalatge entre la llengua inicial i la llengua d'identificació dels dos grans grups lingüístics és favorable a la llengua catalana, cosa que ens permet atribuir-li una certa capacitat d'atracció.

Gràfic 3. Llengua inicial de la població major de 14 anys. Valors absoluts. Catalunya, 2003-2018. Font: elaboració pròpia EULP.

D'ençà del canvi de mil·lenni, el grup que s'ha mantingut més estable, en xifres absolutes, ha estat el dels catalanoparlants inicials, que entre el 2003 i el 2018 s'ha situat al voltant dels dos milions de persones més grans de 14 anys, com mostra el gràfic 3. També ha mantingut una certa estabilitat el grup de bilingües inicials. En canvi, els parlants inicials d'altres llengües (i combinacions amb altres llengües) s'han quasi triplicat de manera gradual. Pel que fa als castellanoparlants inicials, es van incrementar durant els dos primers quinquennis (2003-2013). Tanmateix, entre 2013 i 2018 s'hi constata una lleugera davallada, tot i que les dades dels fluxos migratoris dels anys posteriors fan pensar que han tornat a créixer posteriorment.

Tot i aquest context actual, cal destacar tres processos rellevants que s'han desenvolupat, sobretot durant les últimes dècades, i que han tingut un fort impacte en

¹⁷ Enquesta d'usos lingüístics de la població, 2018.

la composició dels diferents grups de llengua inicial. En primer lloc, l'estabilitat del volum de catalanoparlants inicials se sustenta sobre el fet que aquest col·lectiu té un rerefons lingüístic cada vegada més divers, perquè al llarg de successives generacions ha anat integrant parlants d'altres llengües. Així, entre la població gran catalanoparlant inicial, la proporció dels que tenen un origen lingüístic familiar¹⁸ completament catalanoparlant representa el 78 %, però aquesta proporció minva gradualment amb l'edat fins al 36,9 % dels catalanoparlants inicials de 15 a 29 anys. Aquest origen lingüístic familiar més divers dels catalanoparlants inicials, fruit de la capacitat d'atracció del català, té una implicació molt important en els usos lingüístics actuals en altres àmbits, i en part afecta el comportament lingüístic dels joves catalanoparlants inicials.¹⁹

En segon lloc, l'estructura demogràfica dels col·lectius no catalanoparlants inicials també ha variat, perquè durant les dues darreres dècades s'hi ha reduït substancialment el percentatge de persones provinent de la resta de l'Estat i hi ha crescut la població nascuda fora de l'Estat. Dins d'aquest grup, prop de la meitat tenen com a llengua inicial el castellà, i l'altra meitat està formada pels parlants inicials d'altres llengües i combinacions de llengües. Algunes d'aquestes llengües —que en total són unes tres-centes— compten amb desenes de milers de parlants a Catalunya. Els grups lingüístics més nombrosos, segons dades de 2018 de l'Idescat són: àrab (140.000), romanès (70.000), gallec (49.000), francès (36.000), amazic (34.000), rus (31.000), portuguès (30.000), xinès (27.000), anglès (24.000), etc. Aquesta nova realitat plurilingüe reclama que s'impulsin les polítiques de cohesió intercultural i s'incrementin les mesures d'acomodació dels espais públics a la diversitat.

En tercer lloc, la composició del col·lectiu castellanoparlant inicial també ha canviat profundament. Els seus integrants han deixat de tenir el seu origen a la resta de l'Estat (78,0 % entre la població de 64 anys i més) i han passat a ser bàsicament, o bé nascuts a Catalunya, o bé nascuts a Hispanoamèrica (65,2 % i 28,5 %, respectivament, entre els joves de 15 a 29 anys).

1.4. Els coneixements de català

A Catalunya, durant els anys 80, els coneixements de català es trobaven en una situació precària: més d'un terç de la població declarava no saber parlar el català

¹⁸ L'origen lingüístic familiar fa referència a la llengua usada per l'enquestat amb els avis, la llengua inicial dels seus progenitors i la llengua que parla actualment amb els progenitors.

¹⁹ VILA, F. X. (dir.), MASSAGUER, M.; FLORS, A. *Les dinàmiques del català entre els joves: reptes, principis i arguments per a l'acció*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. [En premsa].

(36,0 %), més de dues terceres parts no saber-lo escriure (68,5 %), i un de cada deu declarava no poder-lo entendre (9,7 %).²⁰

Actualment, entre la població més gran, encara hi ha dos perfils ben diferenciats en el coneixement de català: els que el van adquirir a la llar, i els que no el saben parlar. Per contra, aquesta polarització no es dona entre la població més jove criada al país: el nombre dels no coneixedors s'ha reduït molt i s'ha incrementat el nombre dels que han adquirit el català a l'ensenyament.²¹

Ara bé, tot i que en quatre dècades els dèficits de coneixement s'han reduït, no es pot dir que hagin desaparegut: l'any 2018, el 18,8 % de la població encara declarava no saber parlar català, el 34,7 % no el sabia escriure, i el 5,6 % de la població declarava no entendre'l.²² Convé assenyalar que, tot i que la proporció de població que declara no entendre el català és minoritària, el pes d'aquest col·lectiu s'ha mantingut estable durant les últimes dues dècades, talment com el dels que declaren no saber-lo parlar, un grup força més rellevant que l'anterior, i que s'ha mantingut estancat els últims anys. Només la proporció dels que declaren no saber-lo escriure s'ha anat reduint gradualment al llarg del temps. D'altra banda, l'anàlisi del coneixement en termes dicotòmics (*saber-ne* vs. *no saber-ne*) no hauria de fer oblidar que els nivells de coneixement del català són encara molt més irregulars que no pas els del coneixement de castellà, els quals, a banda de ser generalitzats, són més elevats i més homogenis.

Més enllà de la situació que mostren les dades percentuals, cal tenir en compte que, en nombres absoluts, les quatre competències en català han millorat, fins i tot durant les últimes dues dècades.²³ Això sí, mentre que als anys 80 i 90 el ritme de millora de les competències no es va veure afectat per cap gran moviment demogràfic —i es traduïa en millores també en termes proporcionals—, a partir del canvi de segle, el ritme de creixement dels que declaren saben parlar, entendre o llegir ha seguit un ritme lleugerament inferior a l'increment poblacional. Com hem vist, això ha fet que, en termes proporcionals, aquestes competències s'hagin estancat, o fins i tot hagin reculat, perquè l'expansió de les competències en català ha anat per darrere de la intensitat dels fluxos demogràfics.

Dos dels principals factors associats al coneixement del català són el lloc de naixement i el lloc d'escolarització. Pel que fa al nivell de coneixement, en termes

²⁰ DEPARTAMENT DE CULTURA. *Els usos lingüístics de la població de Catalunya. Resultats de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població. 2018* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2019, p. 20. <<https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/dadesestudis/altres/arxius/dossier-eulp-2018.pdf>>

²¹ SOROLLA, N. *Coneixement i aprenentatge del català*. Informe no publicat (2020).

²² DEPARTAMENT DE CULTURA. *Els usos lingüístics de la població de Catalunya. Resultats de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població. 2018* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2019, p. 18. <<https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/dadesestudis/altres/arxius/dossier-eulp-2018.pdf>>

²³ ÍDEM. *Ibidem*.

globals, la població nascuda a Catalunya declara un nivell de competència oral en català mitjà-alt, encara que hi hagi diferències no negligibles segons localitats, llengua familiar i altres variables. Pel que fa a les persones nascudes fora, quan han cursat tot l'ensenyament primari a Catalunya a partir dels anys noranta, obtenen un nivell similar de coneixement de català al de la població autòctona. Ara bé, en el cas dels nascuts fora que han cursat únicament l'ensenyament secundari complet, el nivell global de competència declarada ja és substancialment menor, i encara que es manté en la franja mitjana-alta de competència oral, baixa en la intermèdia en la competència escrita. Finalment, entre la població que no ha passat pel sistema educatiu català, el nivell de competència en català és força més deficitari i inclou els col·lectius més allunyats de la llengua. Les bosses àmplies de no competents en català més rellevants es troben en part de la població nascuda fora dels territoris de llengua catalana. Territorialment, es detecten dèficits importants en les competències lingüístiques especialment a l'Hospitalet de Llobregat, al Baix Llobregat sud i al Barcelonès nord i, de manera una mica més matisada, però significativa, a Barcelona Ciutat, al Vallès Occidental i a l'Aran.

El sistema educatiu es configura, així, com el principal instrument per a l'accés al coneixement del català per a la població que no el té com a llengua familiar. A banda del pas pel sistema educatiu català, a hores d'ara, els factors que motiven la població a millorar el seu coneixement del català són molt més febles: d'una banda hi ha l'interès personal per la llengua i, de l'altra, la voluntat de poder-la emprar en les relacions personals. En canvi, els factors més instrumentals, com ara la integració laboral, no emergeixen com a motors de motivació suficient per a la millora en el coneixement de la llengua dels que no l'han adquirida al sistema educatiu reglat. En aquest sentit, sembla clar que cal avançar en la creació de les condicions necessàries perquè la motivació instrumental vagi de bracet de la integrativa.

1.5. L'ús del català des d'una perspectiva demolingüística

1.5.1 L'ús familiar

En termes globals, es considera que una llengua està amenaçada o que ha entrat en fase de substitució quan els seus parlants deixen de transmetre-la als fills. Els estudis sobre la transmissió lingüística mostren que, a Catalunya, lluny de produir-se aquest procés, el català amplia el seu ús en l'àmbit familiar. L'any 2018, la proporció de la població que tenia progenitors de llengua inicial catalana era del 22,6 %, mentre que els que empraven el català amb els fills eren el 38,4 %; per tant, en un recorregut de tres generacions, el creixement del català se situava en 15 punts percentuals.²⁴ Bona

²⁴ TORRES PLA, J. «Usos en el si de la família i transmissió lingüística intergeneracional el 2018». *Treballs de Sociolingüística Catalana*. [En premsa.]

part dels avenços es produeixen en els matrimonis lingüísticament mixtos, en la població nascuda als territoris de llengua catalana amb algun progenitor nascut fora i en la població amb nivells d'estudis més alts, en un procés d'adopció lingüística que es dona a tot el territori.

Hi ha dos factors demogràfics més a tenir en compte en relació amb la transmissió familiar de la llengua. D'una banda, no hi ha una diferència prou rellevant en les taxes de natalitat dels diferents grups sociolingüístics.²⁵ Les migracions dels anys 60 tenien una taxa de natalitat (nombre de fills) superior a la de la població autòctona. Tanmateix, el diferencial va anar esborrant-se al llarg dels anys, de manera que els dos grups van equilibrar les taxes de natalitat respectives. Amb les noves migracions internacionals que s'han produït a Catalunya, s'ha creat de nou una taxa diferenciada de natalitat segons la llengua usada amb els fills, una diferència que es manté en nivells molt reduïts, si més no en les últimes dades (1,95 entre els que els parlen predominantment català, i 2,04 entre tots els que tenen fills).

D'altra banda, els avenços en la transmissió familiar de la llengua no arriben a compensar el volum de nova població no catalanoparlant procedent de les migracions internacionals del tombant del mil·lenni. En altres paraules, tot i l'increment en nombre absolut, al llarg de les darreres dècades s'ha produït una reducció progressiva del percentatge de famílies catalanoparlants. Així, si fins a mitjans del segle XX l'ús familiar del català era majoritari,²⁶ el 2018 només un terç de la població parlava de manera preponderant el català a la llar.

1.5.2. L'ús global del català

Entre 2003 i 2018, l'ús del català va retrocedir, tant en termes percentuals com en termes absoluts de nombre de parlants. Aquest retrocés és complex i es produeix per diverses vies.

D'entrada, es produeix una reducció en la intensitat d'ús del català, perquè en un context d'alta immigració, d'aprenentatge limitat entre els nouvinguts, i de baixa natalitat, els parlants inicials del català han vist reduïdes les possibilitats d'ús de la seva llengua inicial. Així, si comparem la xifra del que denominem parlants habituals, entre 2003 i 2018 el col·lectiu d'usuaris predominants o exclusius del català va perdre uns 280 mil efectius, que en bona part van anar a alimentar l'increment de 209 mil parlants d'usos més bilingües (vegeu el gràfic 4). De fet, tot i que en aquest període hi va haver milers d'aprenents que es van sumar a l'ús del català, la major part del

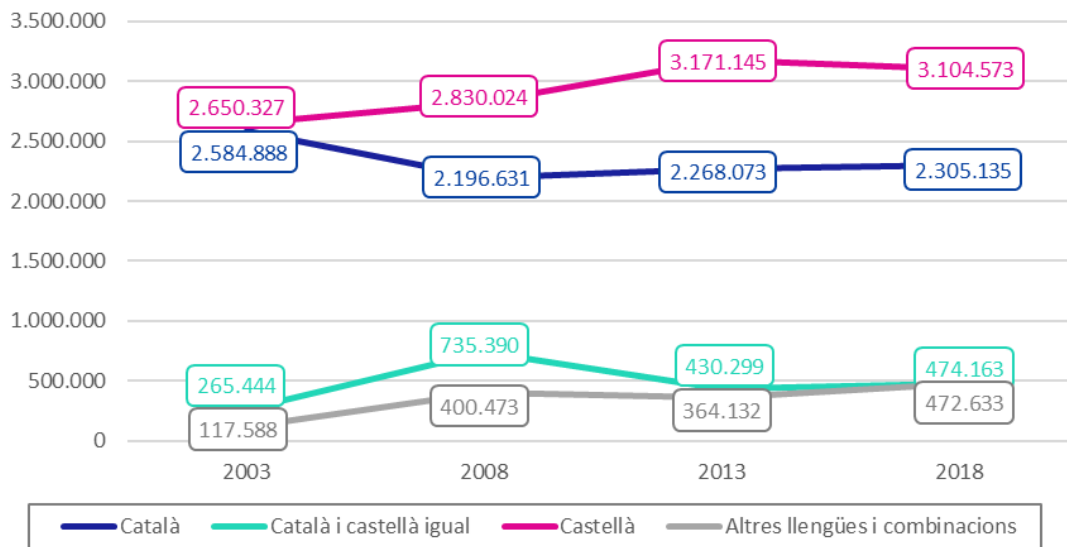
²⁵ TORRES PLA, J. «Usos en el si de la família i transmissió lingüística intergeneracional el 2018». *Treballs de Sociolingüística Catalana*. [En premsa.]

²⁶ GALINDO, M.; ROSSELLÓ, C. DE; BERNAT, F. *El castellà a la Catalunya contemporània: Història d'una bilingüització*. Benicarló: Onada Edicions, 2021.

creixement dels usos bilingües ha d'atribuir-se a catalanoparlants inicials que van reduir el seu ús de català. És per això que el creixement de l'ús combinat de català i castellà no va poder evitar que la mitjana d'ús del català de la població total retrocedís del 48,5 % al 41,1 % entre 2003 i 2018.

Gràfic 4. Llengua habitual de la població major de 14 anys. Valors absoluts. Catalunya, 2003-2018. Font: elaboració pròpia EULP.

El descens de l'ús del català es produeix, amb diferents graus d'intensitat, en la majoria d'àmbits socials, tant als espais de major proximitat —els amics, l'àmbit familiar i la parella— com als més formals. En tots els àmbits, el retrocés té a veure amb els estereotips, les rutines i els prejudicis, que tendeixen a excloure determinats grups socials o professionals del col·lectiu de parlants potencials del català. En aquest sentit, la vigència de la norma de convergència lingüística, que és l'adaptació a la llengua de l'interlocutor, privilegia la llengua castellana i, alhora, contribueix a invisibilitzar la catalana. La modificació d'aquest capteniment comunicatiu, molt instal·lat encara en el col·lectiu de llengua inicial i d'identificació catalanoparlant, milloraria sensiblement la presència de la llengua catalana en el paisatge lingüístic. A més, en els àmbits de caràcter més institucional, com ara en l'àmbit sanitari i d'atenció social, a les entitats bancàries, amb els companys de feina, a les botigues o els grans establiments, el retrocés de l'ús del català està vinculat a unes decisions corporatives que sovint han desatès el principi de disponibilitat lingüística.

En conclusió, les pèrdues d'ús de català de les últimes dècades no tenen una explicació única. I res fa pensar que aquestes dinàmiques poblacionals i econòmiques s'aturaran en un futur immediat. Per tant, la gestió de les esmentades dinàmiques esdevé el principal repte demolingüístic per al català a Catalunya.

1.2. Reptes principals

- Un dels principals reptes que afecten la societat catalana, tant en els aspectes sociolingüístics com en la cohesió social en general, és sens dubte el de la gestió del gran canvi demogràfic que hi ha tingut lloc al llarg de les darreres dècades. Aquest canvi s'ha produït tant per factors generals, com ara les desigualtats nord-sud o la globalització econòmica, com per les opcions de desenvolupament econòmic, que han primat unes formes de creixement per damunt d'unes altres. El canvi demogràfic del país ha estat excepcional per la magnitud, per la rapidesa i per l'heterogeneïtat, així com pel fet que ha incidit sobre el procés inacabat d'inclusió social i de recuperació de la llengua que s'havia iniciat en les darreres dècades del segle XX.
- Durant les dues darreres dècades, la població de llengua inicial catalana s'ha mantingut relativament estable en termes absoluts com a conseqüència, en bona part, de l'atracció de nous parlants. També ha crescut de manera constant el nombre de coneixedors del català, i d'usuaris que usen el català i altres llengües de manera combinada, gràcies sobretot al sistema escolar, a les relacions personals i a l'interès personal per la llengua. Amb tot, els augments dels coneixements i dels usos compartits han estat inferiors als moviments poblacionals, i això ha comportat una reducció de l'ús global de la llengua. En altres paraules, en el context poblacional descrit, cal incrementar l'accés a la llengua i diversificar les motivacions per adquirir-la, perquè els molts condicionaments de caràcter laboral, socioeconòmic, comunicatiu i d'oferta cultural que s'exposen en aquest informe en dificulten l'aprenentatge i l'adopció, i provoquen que ara mateix l'aprenentatge del català per part dels nous parlants descansi bàsicament en el sistema educatiu i en motivacions de caràcter personal, i que no es tradueixi en un ús significatiu. D'altra banda, cal prestar atenció a les zones geogràfiques i els sectors socials en què l'accés al coneixement i l'ús del català és més deficitari, especialment en el gruix de població arribada més recentment, un flux que es manté any rere any.
- Com a qüestió de fons, s'ha de fer patent que l'estatus de la llengua catalana és clarament anòmal, perquè totes les llengües de dimensions semblants a les del català són oficials al seu estat i a les institucions de la Unió Europea; és a dir, que compten amb el suport d'un aparell estatal i supraestatal que facilita els processos d'integració lingüística. És molt difícil que una comunitat lingüística amb l'entitat demogràfica de la catalana pugui superar la minorització si no aconsegueix un reconeixement igualitari i un suport inequívoc com a llengua plenament oficial en els estats i els marcs internacionals en què s'inscriu, juntament amb la condició mínima de *primus inter pares* al costat de les altres llengües oficials al territori en què és llengua històrica patrimonial.

2. La situació jurídica de la llengua catalana

Per a la llengua catalana, amb una demografia mitjana i històricament minoritzada al territori propi,²⁷ és cabdal comptar amb un règim jurídic de protecció basat en el principi d'oficialitat²⁸ juntament amb mesures de promoció del coneixement i l'ús, i de foment, per garantir-ne la presència en els diversos àmbits. En l'actualitat, l'estatus oficial del català està condicionat pels diversos marcs normatius d'aplicació (apartat 2.1) i per la seva interpretació per part dels tribunals (apartat 2.2).

2.1. Marc normatiu

El marc normatiu de la llengua catalana es configura per diversos ordenaments, de caràcter supraestatal, estatal i infraestatal, que inclouen principis de protecció lingüística. El fet que l'oficialitat de la llengua catalana a Catalunya no es correspongui amb l'estatus d'oficialitat a l'Estat i a la Unió Europea afecta negativament el contingut del seu estatus, la qual cosa permet parlar d'una oficialitat limitada per aquesta situació normativa.

2.1.1. Constitució espanyola

L'article 3 de la Constitució espanyola de 1978 (CE) estableix que:

1. El castellà és la llengua espanyola oficial de l'Estat. Tots els espanyols tenen el deure de conèixer-la i el dret d'usar-la.
2. Les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives comunitats autònomes d'acord amb els seus estatuts.
3. La riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya és un patrimoni cultural que serà objecte d'especial respecte i protecció.

Pel que fa a l'estatus de la llengua catalana, l'article 3 de la Constitució, que té un antecedent directe en l'article 4 de la Constitució espanyola de 1931, comporta en els seus diversos apartats:

- El reconeixement no igualitari de les distintes «llengües espanyoles», ja que únicament una llengua, «el castellà», hi és expressament anomenada i obté una garantia constitucional directa de la seva oficialitat, vinculada a l'Estat, i del dret d'ús i el deure de coneixement.

²⁷ Situació que contrasta, des del punt de vista de la necessitat de protecció jurídica, amb la d'altres realitats lingüístiques amb una posició d'hegemonia o de seguretat al territori propi (per a un estudi comparat: PONS PARERA, Eva. *L'oficialitat lingüística. Declaracions constitucionals i implicacions jurídiques i pràctiques*. Barcelona: Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya, 2015.)

²⁸ VERNET I LLOBET, Jaume. «Pròleg». A: ESCRIBANO, Daniel. *El conflicte lingüístic a Catalunya, el País Valencià i les illes Balears durant la Segona República*. Mallorca: Lleonard Muntaner, 2020, p. 5-11.

- El caràcter territorial de l'oficialitat de la llengua catalana, referit a tots els poders públics radicats al territori de la comunitat autònoma (Sentència del Tribunal Constitucional 82/1986, en endavant STC). Els efectes limitadors que deriven del caràcter territorial autonòmic en el segle XXI són molt superiors i no comparables amb els que podia tenir durant la Segona República,²⁹ atès el context actual caracteritzat per la globalització de sectors socials rellevants —com l'economia, l'educació superior i la cultura—, els moviments migratoris internacionals i l'ús intensiu de les tecnologies de la informació i la comunicació.
- La possibilitat de protegir jurídicament el català, als territoris on la llengua no tingui un estatus oficial, com una de «les modalitats lingüístiques» (és el cas de l'Aragó)³⁰ i el manament d'especial respecte i protecció d'aquesta llengua com a part integrant del patrimoni cultural espanyol. Des de la darrera perspectiva, l'apartat tercer de l'article 3, en tant que clàusula garant del plurilingüisme estatal no condicionada pels estrictes límits territorials de l'apartat segon, no s'ha aplicat fins avui per part d'òrgans estatals per tal de garantir o promoure la difusió (per exemple, a través dels mitjans de comunicació o de les institucions amb funcions de projecció exterior del patrimoni cultural, en què el català és pràcticament absent), l'aprenentatge en el marc del sistema escolar o uns usos oficials de la llengua catalana més enllà del territori autonòmic (amb l'excepció de la possibilitat d'ús al Senat).

2.1.2. Estatut d'autonomia i altra normativa estatal

L'Estatut d'autonomia de Catalunya (EAC), aprovat per la Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol, que substituïa l'anterior Estatut de 1979, defineix l'abast de l'oficialitat del català i el marc del plurilingüisme a Catalunya. L'esmentada STC 82/1986 ja va assenyalar que l'Estatut d'autonomia, juntament amb la Constitució, és la base de la regulació del pluralisme lingüístic quant a la seva incidència en el pla de l'oficialitat en l'ordenament constitucional espanyol.³¹

Aquesta regulació es troba als articles 6 —que regula els aspectes bàsics de la llengua pròpia i les llengües oficials—, 11 —sobre la identitat lingüística de l'Aran—, 12 —pel que fa a la col·laboració amb altres territoris de llengua catalana—, 32-36 —que inclouen el catàleg de drets i deures lingüístics davant les administracions

²⁹ MILIAN I MASSANA, Antoni. «El marc constitucional relatiu al plurilingüisme. Model reeixit o regulació obsoleta?». A: ARZOZ, X. *El plurilingüisme a la Constitució espanyola*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2009, p. 209-258. (Institut d'Estudis Autonòmics; 65)

³⁰ Escau recordar la interpretació jurisprudencial que nega l'existència d'una declaració directa d'oficialitat en l'apartat segon de l'article 3, de manera que l'apartat tercer empara els règims estatutaris de protecció distints de l'oficialitat (SSTC 56/2016, de 17 de març i 75/2021, de 18 de març).

³¹ Més recentment, l'STC 86/1982, de 26 de juny, és seguida, en aquest punt, per les STC 249/2007, de 13 de desembre i STC 75/2021, de 18 de març, entre d'altres.

públiques i les institucions estatals, en el consum i en l'ensenyament, i els drets en relació amb l'aranès —, 50 — principi rector de foment i difusió de l'ús del català³²—, 65 — quant a la publicació de les lleis—, 102 — sobre coneixement lingüístic del personal judicial— i 147 — en relació amb les notaries.

En la normativa lingüística dictada per les institucions de l'Estat des de l'any 1979,³³ s'observa una recepció incompleta o inadequada, i de vegades fins i tot contradictòria amb el règim estatutari d'oficialitat del català i els manaments de protecció i foment de l'ús en incloure bàsicament:³⁴

- Disposicions normatives que protegeixen el castellà mitjançant l'establiment del seu ús únic, per defecte o preferent al territori autonòmic. Per exemple, la normativa reguladora de l'Administració de justícia determina que en totes les actuacions judicials, els jutges, els magistrats, els fiscals, els secretaris i la resta de funcionaris de jutjats i tribunals han de fer servir el castellà, sens perjudici de preveure un ús facultatiu i condicionat de les altres llengües oficials, i impedeix l'exigència del coneixement de la llengua catalana al personal judicial per ocupar una plaça a Catalunya.³⁵ A l'Administració perifèrica de l'Estat al territori de Catalunya, el castellà es configura com la llengua dels procediments³⁶ i, malgrat l'existència de certes previsions normatives d'una capacitació lingüística dels seus empleats, a la pràctica no s'exigeix el coneixement del català en els processos selectius o de promoció del personal al seu servei, de manera que expressar-se en català o demanar ser-hi atès pot ocasionar conflictes als administrats.³⁷

³² D'acord amb el primer incís de l'article 50.1 EAC: «Els poders públics han de protegir el català en tots els àmbits i sectors i n'han de fomentar l'ús, la difusió i el coneixement».

³³ Es fa referència a la normativa sectorial dictada per l'Estat, en l'exercici de les competències establertes en l'article 149.1 CE, que incideix en la matèria lingüística. Sobre l'articulació competencial en el tema lingüístic, VERNET I LLOBET, Jaume [et al.]. *Dret lingüístic*. Barcelona: Cossetània, 2003, i CABELLOS ESPIÉRREZ, Miguel Àngel. «La competència en matèria de llengua pròpia, en el nou Estatut». *Revista de Llengua i Dret* (2008), núm. 49, p. 69-96.

³⁴ BANDRÉS, Núria. «Balanz de la legislació lingüística de l'Estat espanyol 1979-19». *Revista de Llengua i Dret* (2019), núm. 72, p. 292-303.

³⁵ Llei orgànica 6/1985, d'1 de juliol, del poder judicial (articles 216 bis, 231, 311, 347 bis, 431, 483 i 530) i, entre altres desplegaments, el Reial decret 1608/2005, de 30 de desembre, pel qual s'aprova el Reglament orgànic del cos de secretaris judicials.

³⁶ Llei 39/2015, d'1, d'octubre, del procediment administratiu comú de les administracions públiques (article 15).

³⁷ Així, les previsions del Reial decret legislatiu 5/2015, de 30 d'octubre, pel qual s'aprova el text refós de la Llei de l'Estatut bàsic de l'empleat públic no es recullen ni es despleguen per a altres normatives que regulen el personal al servei de l'Administració general de l'Estat, o bé s'observa la inaplicació de disposicions precedents que formalment ho preveuen (Ordre de 20 de juliol de 1990, del Ministeri d'Administracions Públiques sobre normes per a la provisió de determinats llocs de treball en l'Administració perifèrica de l'Estat en relació amb el coneixement de les llengües oficials pròpies de les comunitats autònomes).

- Disposicions normatives que fixen l'exigibilitat única o exclusiva del castellà en àmbits diversos, com ara l'adquisició de la nacionalitat per residència o l'accés de persones estrangeres a les professions regulades.³⁸
- Disposicions que inclouen referències al plurilingüisme o a les llengües oficials distintes del castellà, però sense preveure'n les condicions o garanties d'ús efectiu, l'establiment de les quals, si escau, es remet a les administracions autonòmiques.³⁹
- Disposicions que ometen qualsevol referència a les llengües, l'aplicació de les quals en els àmbits gestionats per l'Estat pot comportar l'exclusió o la limitació *de facto* de l'ús del català. Per exemple, el desplegament legal de l'Administració electrònica i de les plataformes digitals sense garanties normatives de respecte del règim lingüístic de doble oficialitat, amb el resultat ulterior que en la majoria de plataformes estatals és obligat l'ús del castellà.⁴⁰

De l'anterior se'n desprèn la rellevància de la tasca del legislador estatal per avançar vers una oficialitat més plena de la llengua catalana a Catalunya en els àmbits subjectes a la competència estatal, de manera que es respectin i es despleguin les conseqüències derivades d'aquest estatus. En particular, els nous reptes lingüístics vinculats a la digitalització de l'Administració i la liberalització de la prestació de serveis en el mercat interior europeu (vegeu l'apartat 2.1.4)⁴¹ que no es poden deslligar tampoc d'altres efectes lingüístics generals de la globalització, només es poden abordar satisfactòriament des de la perspectiva reguladora amb la col·laboració necessària de les institucions de l'Estat.

³⁸ Reial decret 1004/2015, de 6 de novembre, pel qual s'aprova el Reglament pel qual es regula el procediment per a l'adquisició de la nacionalitat espanyola per residència; Ordre SND/948/2021, de 8 de setembre, per la qual s'aprova l'oferta de places i la convocatòria de proves selectives 2021 per a l'accés l'any 2022, a places de formació sanitària especialitzada per a les titulacions universitàries de grau/licenciatura/diplomatura de Medicina, Farmàcia, Infermeria i àmbit de la Psicologia, la Química, la Biologia i la Física (que inclou els MIR), entre molts d'altres exemples.

³⁹ En el seu moment, la Llei 10/1988, de 3 de maig, de televisió privada, o l'actual Reial decret 391/2019, de 21 de juny, pel qual s'aprova el Pla tècnic nacional de la televisió digital terrestre i es regulen determinats aspectes per a l'alliberament del segon dividend digital.

⁴⁰ Vegeu, per exemple, la Resolució de 10 de desembre de 2015, de la Intervenció General de l'Estat, per la qual es regula el procés de registre i publicació de convocatòries de subvencions i ajudes en el Sistema Nacional de Publicidad de Subvenciones i el vot particular de l'STC 55/2018, de 24 de maig, relatiu al precepte de la Llei 39/2015 que preveu l'adhesió de les comunitats autònomes i entitats locals a les plataformes i els registres de l'Administració general de l'Estat, crític amb la tendència a «desincentivar el mantenimiento por parte de las Comunidades Autónomas y entidades locales de sus propios registros o plataformas», Llei 40/2015, d'1 d'octubre, del règim jurídic del sector públic estatal; Llei 39/2015, d'1, d'octubre, del procediment administratiu comú de les administracions públiques i Reial decret 203/2021, de 30 de març, pel qual s'aprova el Reglament d'actuació i funcionament del sector públic per mitjans electrònics, entre d'altres.

⁴¹ Vegeu MILIAN I MASSANA, Antoni (coord.). *Drets lingüístics, de debò? Els drets lingüístics en les actuacions administratives i en determinades activitats supervisades per les administracions*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2012 (Institut d'Estudis Autonòmics; 65.); i NOGUEIRA LÓPEZ, Alba. «Socioeconomía y lengua: entre la protección pública y la autonomía privada». *Revista de Llengua i Dret* (2019), núm. 72, p. 4-3.

2.1.3. Legislació catalana

D'acord amb l'article 143 de l'Estatut d'autonomia,⁴² la Generalitat de Catalunya disposa de facultats importants per intervenir en la regulació de la llengua catalana a Catalunya, si bé, com s'ha indicat, no són suficients per cobrir tots els àmbits d'ús, ni sovint són respectades per la legislació estatal.

La Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística (LPL), que substituïa la primera Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística —que continua formant part de la tradició jurídica catalana—⁴³ defineix els principis jurídics de llengua pròpia (article 2), que d'acord amb el preàmbul de la Llei «aplicat a la catalana obliga els poders públics i les institucions de Catalunya a protegir-la, a usar-la de manera general i a promoure'n l'ús públic a tots els nivells», i de llengua oficial (articles 3 i 4), que «aplicat al català i al castellà garanteix als ciutadans i ciutadanes els drets subjectius, que són proclamats explícitament, a aprendre les dues llengües, a poder usar-les lliurement en totes les activitats públiques i privades, a ésser atesos en la que escullin en llurs relacions amb les administracions i, de manera gradual i progressiva, amb tots els agents socials que ofereixen serveis al públic, i a no ésser discriminats per raó de llengua». Relacionat amb l'anterior, la Llei formula l'objectiu «d'assolir la igualtat pel que fa als drets i els deures lingüístics dels ciutadans i ciutadanes, amb la promoció de les accions necessàries i la remoció dels obstacles que avui la dificulten» (article 1.3 LPL).

Tenint en compte aquests principis i objectius, segons diu el preàmbul, «la Llei regula l'ús de les dues llengües oficials a Catalunya, i estableix mesures d'emparament i promoció de l'ús del català per aconseguir-ne la normalització i mesures de foment per garantir-ne la presència en tots els àmbits». Concretament, la regulació de la Llei de Política Lingüística abasta fonamentalment:

- L'àmbit institucional i administratiu (capítol II), en què s'estableix que les administracions i les institucions catalanes han d'emprar de manera general el català, sens perjudici del dret dels ciutadans i ciutadanes a adreçar-s'hi en la llengua oficial que triïn, i proclama la plena validesa de tota la documentació pública i privada en qualsevol de les dues llengües oficials, amb plena independència de l'una respecte a l'altra, en tots els àmbits, inclosos l'Administració de l'estat, l'Administració de justícia i els registres públics.
- L'ensenyament (capítol III), en què garanteix a tota la població el ple coneixement de les dues llengües i, alhora, garanteix que l'alumnat no sigui discriminat ni

⁴² L'article 143 de l'Estatut atribueix a la Generalitat «la competència exclusiva en matèria de llengua pròpia, que inclou, en tot cas, la determinació de l'abast, els usos i els efectes jurídics de la seva oficialitat, i també la normalització lingüística del català».

⁴³ Així ho determina la disposició final tercera de l'LPL, en tot en tot allò que no sigui contradictori amb aquesta darrera llei.

separat en grups diferents per raó de la llengua, tot mantenint el sistema de conjunció lingüística aplicat a l'empara de la Llei de Normalització Lingüística, a més de preveure mesures de foment de la docència universitària en català.

- Els mitjans de comunicació i les indústries culturals (capítol IV), amb la regulació de l'ús del català en les emissores de radiodifusió i de televisió, per tal de garantir-hi la presència de la llengua pròpia, i l'establiment de mesures de foment de la premsa escrita i de les indústries culturals, la cinematografia, el llibre, la cançó i les arts de l'espectacle, i incorporar referències a la informàtica, les xarxes de comunicació telemàtiques i els productes d'enginyeria lingüística, que han esdevingut la base del tractament de la informació en tots els camps.
- L'activitat socioeconòmica (capítol V), amb l'adopció de mesures de regulació de la presència de la llengua catalana i de foment de l'ús d'aquesta llengua en tots els camps en què, per raons de mercat o d'altres, no es garanteixen prou, que impliquen les empreses públiques, les concessionàries i les de serveis públics, amb la finalitat de garantir els drets lingüístics dels consumidors i consumidores i d'acord amb l'objectiu d'aconseguir, en el món econòmic, una situació d'equitat entre les dues llengües de manera progressiva, a mesura que tots els ciutadans i ciutadanes de Catalunya vagin adquirint un coneixement complet de la llengua catalana, i per mitjà de la concertació social.

En el marc de l'EAC de 1979 els òrgans de la Generalitat van dur a terme un desplegament sectorial notable de l'LNL i l'LPL.⁴⁴ A partir de l'Estatut de 2006, que dotà les garanties legals preexistents de major rang i tutela,⁴⁵ es va impulsar el desplegament del règim lingüístic a través de lleis aprovades pel Parlament de Catalunya en diversos sectors en què, en vista dels fenòmens socials i econòmics recents, la regulació preexistent no garantia prou la presència del català ni el dret d'usar-lo. L'aplicació d'aquestes lleis ha estat incompleta i, des d'una perspectiva jurídica, s'ha vist entorpidida per les impugnacions plantejades per diversos òrgans estatals i pels pronunciaments subsegüents del Tribunal Constitucional, que les enjudicia a partir d'allò que disposen les lleis bàsiques dictades per l'Estat en els mateixos sectors, les quals responen a principis distints o oposats al de protecció del català. La situació jurídica de la llengua en els àmbits referits deriva dels elements següents:

⁴⁴ SOLÉ I DURANY, Joan Ramon. «Balanz de la legislació i la jurisprudència de Catalunya 1979-2019». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 72, (2019), p. 168-178. Aquesta circumstància suposa també una diferència rellevant respecte d'altres territoris autònoms de l'àrea catalana, en què s'observa una manca d'evolució de la normativa lingüística o la discontinuïtat de les normatives que despleguen el règim lingüístic en el marc del corresponent Estatut d'autonomia.

⁴⁵ RIDAO I MARTÍN, Joan. «La llengua catalana al Principat després de quaranta anys d'autonomia política. Un balanç des de la perspectiva jurídica». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 70, (2018), p. 31-51.

- Llei 22/2005, de 29 de desembre, de la comunicació audiovisual de Catalunya (Llei 7/2010, de 31 de març, general de la comunicació audiovisual: STC 78/2017 i 86/2017, que plantegen l'espai català com a subsidiari, subordinat i fragmentat respecte de l'estatal).⁴⁶
- Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació de Catalunya (Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre de millora de la qualitat educativa: STC 14/2018, quant a la voluntat de condicionar l'ús vehicular de les llengües oficials en el model de conjunció lingüística, aspecte que ha estat modificat més recentment per la Llei orgànica 3/2020, de 29 de desembre).
- Llei 10/2010, de 7 de maig, de l'acollida de les persones immigrades i les retornades a Catalunya (Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social: STC 87/2017, pel que fa als límits d'una acció positiva per afavorir l'accés al coneixement del català).
- Llei 20/2010, de 7 de juliol, del cinema (Llei 20/2013, de 9 de desembre, de garantia de la unitat de mercat: STC 89/2017, de 4 de juliol, que aplica els principis legals de caràcter més general que fixen els límits de la intervenció pública en sectors econòmics per limitar la quota de català en la distribució i l'exhibició cinematogràfica).
- Llei 22/2010, de 20 de juliol, del Codi de consum de Catalunya (STC 88/2017, de 4 de juliol, en què es debiliten interpretativament les garanties dels drets lingüístics dels consumidors pel que fa a la llengua catalana i s'emplaça el legislador estatal perquè, a l'empara de la competència genèrica de l'article 149.1.1 CE, pugui dictar una normativa uniforme en aquest àmbit).

2.1.4. Dret de la Unió Europea

L'any 1986, en integrar-se el Regne d'Espanya a la Comunitat Europea, només el castellà, llengua oficial de l'Estat, va obtenir la condició de llengua dels tractats i de llengua oficial i de treball de les institucions i òrgans europeus (Reglament del Consell 1/1958). A més, convé destacar altres efectes politicsimbòlics, en atribuir-se a aquesta llengua en l'àmbit europeu el nom d'«espanyol», la qual cosa s'aparta de la dicció i el sentit propi de l'article 3 CE, que reconeix l'existència de diverses «llengües espanyoles».

En el si de l'actual Unió Europea, el català —malgrat ser la tretzena llengua en nombre de parlants— és considerat una llengua regional o minoritària, sense que les diverses iniciatives per assolir un estatus europeu per a la llengua catalana, avui emparades

⁴⁶ Per a una visió general de la regulació d'aquest àmbit, vegeu TEODORO PERIS, Mercè. «Evolució de la regulació lingüística en els mitjans de comunicació audiovisual en l'Estat espanyol». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 72, (2019), p. 64-106.

per l'article 6.3 de l'Estatut,⁴⁷ hagin reeixit. La Resolució Reading de 1990, que va suposar la creació d'una Oficina de la Comissió Europea amb competències sobre Catalunya i les Illes Balears, és encara avui una fita en el reconeixement i suport europeu al català.

Arran de la menció en el Tractat de la Unió (article 55) de la possibilitat de traducció del text del tractat a altres llengües dels estats membres que, de conformitat amb els seus ordenaments constitucionals, tinguin estatut d'oficialitat en la totalitat o en part del seu territori, entre els anys 2005-2009, es van signar diversos acords entre el Regne d'Espanya i diverses institucions i òrgans de la Unió, relatius a uns 'usos oficials' de les llengües *cooficials*. Aquests acords no han tingut cap aplicació tangible (més enllà de permetre l'ús oral del català per part dels representants polítics en algunes reunions del Consell i del Comitè de les Regions) i han pogut fonamentar l'aparença que la demanda relativa a un estatus europeu per al català s'hauria satisfet.⁴⁸

La manca de reconeixement del català per part de les normes que fixen el règim lingüístic de la Unió comporta afectacions negatives en la protecció jurídica de la llengua,⁴⁹ tant pel que fa a la manca de garanties d'ús en el pla europeu, com també per la laminació creixent —a mesura que la regulació europea s'estén a més àmbits— del seu estatus oficial intern.⁵⁰ Així:

- Els drets lingüístics que reconeixen els tractats vinculats al gaudi de la ciutadania europea, no abasten la llengua catalana.
- L'estatus oficial del català a Catalunya perd efectes i el seu contingut és buidat per les normatives de la UE que preveuen o exigeixen l'ús obligatori de les llengües oficials o del tractat en determinats tràmits administratius —expedició de llicències o certificats— o activitats privades —per exemple, etiquetatge i altres informacions als consumidors—, en què la norma europea només permet legislar internament en

⁴⁷ L'article 6.3 EAC estableix que «la Generalitat i l'Estat han d'emprendre les accions necessàries per al reconeixement de l'oficialitat del català a la Unió Europea i la presència i la utilització del català en els organismes internacionals i en els tractats internacionals de contingut cultural o lingüístic».

⁴⁸ CLIMENT-FERRANDO, VICENT (coord.); PONS PAREIRA, Eva; JIMÉNEZ WEESE, Katharina. *Anàlisi dels acords de la UE amb Espanya i el Regne Unit sobre l'ús de les llengües regionals o minoritàries. Una avaluació pràctica* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura – NPLD, 2021. <<https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/legislacio/UE/arxius/CAT-EUAgreements.pdf>>.

⁴⁹ L'esmentada afectació va més enllà de les limitacions generals que, per a les llengües oficials europees, suposa la necessitat de justificar la proporcionalitat dels requisits lingüístics, en tant que obstacles potencials al funcionament del mercat únic europeu. Vegeu DE WITTE, Bruno. «Common market freedoms versus linguistic requirements in the UE States». A: MILIAN I MASSANA, A. (coord.). *Mundialització, lliure circulació i immigració, i l'exigència d'una llengua com a requisit*. Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms, 2008, p. 109-132; i URRUTIA LIBARONA, Iñigo. «Defensa y promoción de las lenguas oficiales como razón imperiosa de interés general de la Unión Europea a la luz de la jurisprudencia del TJCE». *Revista Vasca de Administración Pública*, núm. 83, (2009), p. 227-264.

⁵⁰ Una síntesi a MIR I SALA, Narcís. «Balanç del dret lingüístic de la Unió Europea i de la seva relació amb la llengua catalana 1986-2019». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 72, (2019), p. 283-291.

segons quins termes en la mesura que la llengua sigui oficial de la UE.⁵¹ La transposició de les directives o el desplegament de les normes europees per part de les institucions centrals de l'Estat comporta, a la pràctica —i sense prejutjar la seva compatibilitat o no amb les normes de delimitació competencial en cada cas—, la centralització o la reserva de la gestió estatal d'aquests sectors, en què el castellà passa a ser llengua necessària, única o per defecte. En són alguns exemples la publicitat dels contractes públics,⁵² la gestió de subvencions⁵³ o el projecte de reforma de la llei estatal de l'audiovisual.⁵⁴ Per tal de reduir la incidència negativa del dret de la Unió en l'oficialitat de la llengua catalana caldria, doncs, aprofitar el marge present en la normativa europea per desplegar-la en un sentit més favorable al principi plurilingüístic i respectuós amb l'estatus intern d'oficialitat de la llengua catalana.

- El català troba també desavantatges en l'accés a programes europeus amb una dimensió lingüística.⁵⁵
- La terminologia europea no està normalitzada oficialment en llengua catalana, malgrat les iniciatives amb suport públic per elaborar terminologia europea en català.⁵⁶

A partir del Tractat de Lisboa, en vigor des de 2009, el principi de protecció de la diversitat lingüística, que ja recollia anteriorment l'article 22 de la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea, es vincula amb el reconeixement dels drets de les persones pertanyents a minories.⁵⁷ Aquesta aproximació nova no s'ha concretat dins l'ordenament europeu en l'adopció d'unes normes mínimes vinculants que garanteixin el suport de la Unió i els estats membres a les anomenades llengües regionals o minoritàries.⁵⁸

⁵¹ Per a una revisió crítica, vegeu MIR I SALA, Narcís. «El dret de la Unió Europea sobre l'ús de les llengües en l'àmbit del mercat interior: una legalitat qüestionable? Especial referència a la llengua catalana». *Directium: Revista d'anàlisi i actualitat jurídica*, núm. 4, p. 22-29.

⁵² Directives UE 214/23 i 214/24; Llei 9/2019, de 8 de novembre, de contractes del sector públic.

⁵³ Reglament UE 147/2013 de mínimis, entre d'altres; Llei 38/2003, de 17 de novembre, general de subvencions i Reial decret 130/2019, de 8 de març, pel qual es regula la «Base Nacional del Sistema Nacional de Subvenciones y la publicidad de las subvenciones y demás ayudas públicas».

⁵⁴ Directiva UE 2018/1808, que modifica la Directiva 2010/13/UE (coneguda com a Directiva de serveis de comunicació audiovisual) atenent a l'evolució de les realitats del mercat.

⁵⁵ VAN DER MEER, Cor; FARDAU SCHUKKING, Anna. (2021) *Accessibilitat a programes de la UE per part de les llengües regionals o minoritàries, avaluació pràctica* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. <<https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/legislacio/UE/arxius/CAT-NPLD-financament.pdf>>.

⁵⁶ Termcat-UOC, Terminologia de IATE en català: <https://www.termcat.cat/ca/diccionaris-en-linia/264/presentacio>

⁵⁷ Articles 2 i 3 del Tractat de la Unió Europea.

⁵⁸ Resolució del Parlament Europeu, de 13 de novembre de 2018, sobre les normes mínimes per a les minories a la Unió Europea (2018/2036(INI)) i iniciativa Minority Safepack: www.minority-safepack.eu

2.1.5. Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries i altres normes internacionals

La Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries és l'únic tractat internacional —elaborat en el marc del Consell d'Europa— dedicat a protegir i promoure l'ús d'aquestes llengües en els diversos àmbits coberts per l'instrument. La ratificació de la Carta per part d'Espanya, l'any 2001, va generar expectatives sobre el potencial transformador d'aquest instrument vers l'aproximació estatal al plurilingüisme. Malgrat això, la interpretació política de la Carta per part dels òrgans estatals —que es plasma en els informes periòdics de seguiment— atribueix la responsabilitat de l'aplicació dels compromisos assumits a les administracions de les comunitats autònomes.⁵⁹ En els cinc cicles de control de l'aplicació de la Carta a Espanya (de 2002 a 2021), es constata el compliment d'aquest instrument en els sectors materials subjectes a la competència de la Generalitat (especialment en l'educació i les administracions autonòmiques i locals), i les accions endegades en l'àmbit dels serveis de salut. Per contra, el Comitè de Ministres del Consell d'Europa ha reiterat —des de les primeres recomanacions de 21 de setembre de 2005— els incompliments de les obligacions d'ús de les llengües regionals en l'Administració de justícia (article 9) i l'Administració perifèrica de l'Estat (article 10) i no es constaten accions estatals per promoure'n l'ús en la vida econòmica i social (article 13).⁶⁰ En el pla intern, els tribunals espanyols han estat reticents a reconèixer l'eficàcia normativa i el caràcter vinculant per als poders públics d'aquest tractat internacional (art. 10.2, 94 a 96 CE), tot condicionant-ne la integració efectiva en l'ordenament estatal.⁶¹

El Regne d'Espanya ha ratificat també, entre altres instruments que protegeixen les minories, el conveni marc per a la protecció de les minories nacionals del Consell d'Europa, per bé que la interpretació política dels òrgans estatals nega la condició de minoria als catalanoparlants en el marc d'aquest tractat.⁶² A l'ONU, el relator especial en matèria de minories, en l'informe de 2020, considera aplicables a la llengua catalana les disposicions internacionals en matèria de protecció de les minories, tot remarcant la no conformitat amb els estàndards internacionals de determinades

⁵⁹ Pel que fa a l'acció estatal, es pot considerar la llei orgànica que aprova l'EAC —abans de ser reinterpretada per l'STC 31/2010— com l'aplicació més aconseguida de la CELRM, mentre es constata la ineficàcia d'altres iniciatives, com la creació del Consejo de Lenguas Oficiales, l'any 2007.

⁶⁰ Els informes i recomanacions es poden consultar a: [https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#{%2228993157%22:\[20\]}](https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#{%2228993157%22:[20]})

⁶¹ L'STC 56/2016, de 7 de març, va rebutjar que la Carta pogués integrar, junt amb la Constitució i l'Estatut, el cànon d'enjudiciament d'una llei de l'Aragó de caràcter regressiu pel que fa a la protecció del català (si bé la recent STC 75/2021 ho admet, amb matisos, pel que fa a l'ús de l'asturià al Principat d'Astúries).

⁶² Els informes del Comitè que supervisa aquest instrument es troben a: <https://www.coe.int/en/web/minorities/advisory-committee>

normes estatals i decisions dels tribunals que comporten una restricció creixent de l'autonomia lingüística.⁶³

2.2. La interpretació judicial regressiva del marc constitucional

Pel que fa a la situació del català en el pla judicial, cal fer referència al gir de la jurisprudència constitucional, a la qual s'havia reconegut anteriorment un cert rol racionalitzador del règim jurídic de les llengües oficials a Espanya,⁶⁴ a partir de la Sentència del Tribunal Constitucional 31/2010, de 28 de juny de 2010, sobre l'Estatut d'autonomia de 2006.⁶⁵ La nova orientació jurisprudencial aprofundeix la jerarquització entre l'estatus oficial del castellà i l'estatus propi de la resta de «llengües espanyoles» oficials, sobre la base de l'article 3.1 CE, i comporta la formulació —sovint ambigua o imprecisa— de límits nous a les polítiques lingüístiques que pretenen protegir-les i fomentar-ne l'ús.

La premissa que, dins l'STC 31/2010, sosté aquesta involució interpretativa, és la devaluació del valor normatiu de l'Estatut d'autonomia com a norma lingüística (article 3.2 CE), a més de qüestionar la seva funció constitucional com a norma de delimitació competencial (article 147.1.d CE). El resultat és una degradació de l'autonomia lingüística que la norma estatutària defineix i protegeix, alhora que s'amplia el marge d'actuació del legislador estatal per tal de regular l'ús de la llengua oficial de l'Estat (qualificada de «llengua comuna» per la jurisprudència) sense subjectar-se estrictament als manaments estatutaris.

Aquesta regressió per via interpretativa de la protecció jurídica del català, que continuen les sentències constitucionals posteriors,⁶⁶ es concreta en la revisió dels conceptes jurídics articuladors del règim lingüístic, que són ara reinterpretats en contra del que estableix la legislació que protegeix o fomenta la llengua catalana. En són exemples, entre d'altres:

⁶³ España. Informe del relator especial sobre cuestiones de las minorías, 9 de març de 2020 (vegeu l'apartat VII. B sobre 'Derechos lingüísticos') <https://undocs.org/es/A/HRC/43/47/Add.1>

⁶⁴ SEGURA GINART, Lluís J. «Pròleg». A: MILIAN I MASSANA, A. *Drets lingüístics per a tothom. Estudis de dret lingüístic*. Mallorca: Leonard Muntaner, 2010, p. 11-19.

⁶⁵ Vegeu-ne els comentaris de diversos autors en el número monogràfic «Especial Sentència 31/2010», sobre l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 2006, de la *Revista Catalana de Dret Públic*, 2010.

⁶⁶ SSTC 86/2017 i 87/2017, 88/2017, 89/2017, de 4 de juliol, i STC 51/2019, d'1 d'abril (i, pel que fa a l'occità/aranès, en termes especialment restrictius, l'STC 11/2018, de 8 de febrer). Vegeu-ne el comentari a PONS PARERA, E.; POU I PUJOLRÀS, A. «Jurisprudència del Tribunal Constitucional». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 69 (2017), p. 281-295 i núm. 70, (2018), p. 221-233.

- Reconduir la *llengua pròpia* al caràcter de concepte «*essencialment descriptiu*», que fonamenta la nul·litat de l'article 6.1 de l'EAC, quant al seu ús preferent en certs àmbits de competència de la Generalitat (STC 31/2010, FJ 14).
- Reconceptualitzar la noció de *llengua oficial*⁶⁷ a partir d'unes premisses contradictòries, ja que, d'una banda, es fixa la imperativa «*igualdad de las lenguas oficiales que deriva del modelo constitucional de cooficialidad*» i, de l'altra, es nega la possibilitat d'equiparació jurídica de les llengües oficials pròpies amb el castellà dins el territori propi, en reservar només al castellà i excloure expressament per a la resta de llengües en el territori propi un deure general de coneixement (STC 31/2010, FJ 14).
- Utilitzar la noció estatutària i legal de *llengua vehicular de l'ensenyament*, referida al català, per tal de declarar el castellà «*llengua vehicular a igual títol*», si bé sense concretar les conseqüències d'aquesta declaració, que continua emmarcada pels paràmetres establerts per l'STC 337/1994, que va avalar el model de conjunció lingüística de l'LNL (STC 31/2010, FJ 14 i 24).
- Projectar el *principi de territorialitat* per excloure preventivament qualsevol projecció extraterritorial, a través d'uns usos oficials reconeguts en les institucions generals de l'Estat, de l'oficialitat de la llengua catalana, i no per fer valer el caràcter vinculant del règim lingüístic estatutari per al conjunt d'institucions i òrgans que operen al territori autònom (STC 31/2010, FJ 21; en relació amb la prèvia STC 82/1986).

Aquesta darrera jurisprudència constitucional ha propiciat la conflictivització judicial del model lingüístic. El Tribunal Suprem i els tribunals inferiors, arran d'impugnacions de particulars o de l'advocat de l'Estat, han reinterpretat extensivament, en especial pel que fa a l'educació i les administracions pròpies,⁶⁸ els límits difusos o imprecisos establerts per la jurisprudència constitucional. Per mitjà d'aquests pronunciaments judicials⁶⁹ es condicionen les finalitats i es qüestionen els mitjans disposats pel legislador català que, d'acord amb els principis ordenadors del sistema de fonts del

⁶⁷ SEGURA GINART, Lluís J. «Al voltant de quaranta anys d'oficialitat i d'usos institucionals de les llengües pròpies de les comunitats autònomes». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 72 (2019), p. 5-20.

⁶⁸ Mitjançant la referència a nocions d'*equilibri* o de *paritat* entre les llengües oficials o a l'esment en el fonament jurídic catorze l'STC 31/2010 a «la procedencia de que el legislador pueda adoptar, en su caso, las adecuadas y proporcionadas medidas de política lingüística tendentes a corregir, de existir, situaciones históricas de desequilibrio de una de las lenguas oficiales respecto de la otra, subsanando así la posición secundaria o de postergación que alguna de ellas pudiera tener», sovint sense tenir en compte la resta d'elements normatius i jurisprudencials que conformen el règim lingüístic vigent.

⁶⁹ POU I PUJOLRÀS, A. «Balanç de la jurisprudència del Tribunal Suprem». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 72 (2019), p. 304-330, observa que en aquesta jurisprudència «la legitimitat de l'ús [de la llengua catalana] no es fa dependre de la decisió del poder públic democràticament escollit, sinó del mandat de normalització lingüística».

dret i de separació de poders, és competent per desplegar els manaments lingüístics estatutaris.

2.3. Recapitulació

Des de la perspectiva jurídica, aquí analitzada, l'estat de l'oficialitat del català sembla força allunyat dels objectius de plenitud funcional i de garantia de l'ús normal de la llengua en tots els àmbits socials, econòmics i culturals que fixa la legislació autonòmica.

D'una banda, es tracta d'una oficialitat limitada per la subjecció de la llengua catalana a marcs jurídics que responen a principis i objectius distints, si no antitètics, dels esmentats. D'entrada, com que no es garanteix constitucionalment una posició d'igualtat o condicions d'equitat respecte a l'estatus oficial de la llengua castellana, més forta demogràficament i única associada a l'Estat, i pel rendiment molt escàs dels principis constitucionals que sostenen un compromís estatal de protecció de la llengua catalana, en tant que segona —en nombre de parlants— «llengua espanyola» i part integrant del patrimoni cultural. Actualment, davant la incidència social creixent del multilingüisme deguda a la globalització en molts sectors rellevants de la societat —educació superior, cultura, tecnologia, negocis, etc.—, s'observa que l'Estat tendeix, a través de la legislació o d'altres tipus d'instruments polítics o de gestió, a protegir la presència gairebé exclusiva del castellà en l'espai estatal, europeu i internacional, tot reduint l'espai de les llengües oficials pròpies i relegant les polítiques lingüístiques autonòmiques a mesures de foment amb una cada cop més minsa eficàcia regulativa. La manca d'un estatus oficial del català a la Unió Europea, atès l'impacte lingüístic creixent del dret derivat dictat pels òrgans europeus, i la desactivació a través de la interpretació política i judicial que fan els òrgans estatals dels instruments internacionals de protecció de la diversitat lingüística i els drets de les minories, contribueixen al desemparament jurídic de la llengua catalana en aquests diversos marcs.

D'altra banda, el règim lingüístic configurat per l'Estatut d'autonomia de 2006 i la legislació lingüística catalana, s'ha vist afectat per la superposició d'un discurs judicial que, sobre la base de la devaluació de l'autonomia lingüística, desvirtua parcialment el sentit i l'abast de les nocions que han conformat la tradició jurídica catalana en aquest àmbit, amb l'afectació dels consensos polítics que les sostenen. Sens perjudici del caràcter casuístic i potencialment canviant de la jurisprudència, aquests pronunciaments judicials habitualment consideren prevalents altres principis o interessos per damunt de la protecció de les llengües oficials pròpies, i dibuixen per la via interpretativa una oficialitat recessiva (o en recessió) d'aquestes llengües. A més, dificulten la configuració d'uns àmbits d'ús prioritari o prevalent de la llengua catalana a Catalunya que n'assegurin la plenitud funcional i contribueixin a fer-la una llengua

necessària, i no prescindible o supèrflua en termes d'integració i cohesió social, i a normalitzar-ne l'ús.⁷⁰

En definitiva, en el marc de la Constitució de 1978, el règim lingüístic autonòmic aspirava a compensar el desequilibri favorable a la llengua oficial de l'Estat amb el reforçament del caràcter de *primus inter pares* de la llengua pròpia del territori, amb la finalitat que pogués aspirar a ser la llengua comuna de cohesió social en el seu espai històric. Aquesta hauria pogut ser una evolució equitativa del règim lingüístic de 1978, però especialment a partir de l'STC 31/2010, l'evolució ha estat la inversa, atesa la deriva regressiva en la protecció jurídica de les llengües oficials pròpies, que palesa un esgotament del model actual en relació amb l'objectiu de garantir l'oficialitat plena de la llengua catalana i l'efectivitat dels drets lingüístics que en deriven.

2.4. Perspectives

D'acord amb la situació jurídica descrita de la llengua catalana, esdevé pertinent apuntar algunes perspectives evolutives del règim lingüístic, cadascuna de les quals mereixeria una anàlisi més detallada quant als avantatges, límits i possibilitats d'acompliment que, per raó dels objectius i l'abast d'aquest informe, no correspon dur a terme aquí. De manera sintètica, escau esmentar les perspectives següents:

- Reforma constitucional o reinterpretació del model lingüístic constitucional sobre unes bases distintes de les actuals, que incloguin el reconeixement del caràcter plurinacional de l'Estat i la protecció i promoció del plurilingüisme estatal en termes més equitatius.
- Adaptació o reformulació de la normativa i de les polítiques estatals d'acord amb les previsions de l'EAC per tal de materialitzar les conseqüències de la declaració d'oficialitat del català en els àmbits de competència estatal, i també per assegurar el compliment de la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries i els principis de protecció de les minories establerts pel dret internacional.
- Assoliment d'un estatus oficial del català a la Unió Europea i, en la situació actual, vetllar especialment perquè la legislació estatal que desplega els àmbits regulats pel dret europeu no desconeixi ni menystingui les conseqüències de la declaració d'oficialitat del català, per tal d'evitar que es produeixi per aquesta via la pèrdua d'àmbits d'ús de la llengua catalana.
- Dins el marc normatiu actual, l'aplicació efectiva i la defensa del règim jurídic de protecció de la llengua catalana a Catalunya, sens perjudici d'explorar les

⁷⁰ Vegeu la interpretació en aquest sentit del model políticsolingüístic actual, que es qualifica de «bilingüisme de sentit únic», per CARBONNEAU, Jean-Rémi; JIMÉNEZ-SALCEDO, Juan. «Bilingüisme de sentit únic: els obstacles a la plenitud institucional de les llengües perifèriques de l'Estat espanyol». *Revista de Llengua i Dret* (2021), núm. 76, p. 1-21.

possibilitats d'actualitzar-lo per donar resposta als factors nous que incideixen en dinàmiques lingüístiques que li són desfavorables, i l'adopció de mesures polítiques i administratives que, a partir de la concertació social, impulsin l'ús de la llengua en tots els àmbits i reforcin els vincles amb altres territoris amb els quals es comparteix patrimoni lingüístic.

3. Situació de la llengua catalana en l'àmbit educatiu

El món educatiu és un àmbit clau en les polítiques lingüístiques del país. A la Catalunya multilingüe contemporània, les institucions de socialització secundària com l'escola són vitals per generalitzar el coneixement de la llengua catalana en el conjunt de la població i, doncs, per garantir la igualtat d'oportunitats i la cohesió social en un marc de plurilingüisme social equitatiu i sense relacions de dominació entre parlants. Aquestes condicions expliquen per què el camp educatiu és un dels àmbits en què la intervenció dels poders públics ha estat més intensa, sostinguda i consistent, cosa que l'ha convertit en un dels espais amb una presència social més destacada del català; i també per què és el blanc d'iniciatives conflictivitzadores de naturalesa diversa —política, mediàtica o judicial.

En aquest apartat, l'informe fa una revisió de la situació lingüística en l'àmbit educatiu prenent com a punt de partida una divisió entre **ensenyament no universitari**, **ensenyament universitari** i **ensenyament de català per a persones adultes**, ja que els marcs reguladors que els afecten i els objectius previstos en la legislació són diferents. L'apartat es clou identificant els principals reptes per al català en aquest àmbit, i amb un esbós de propostes per intervenir-hi en el marc d'un pacte nacional per la llengua.

3.1. Ensenyament no universitari

En el seu article 35, dedicat a la regulació dels drets lingüístics en l'àmbit de l'ensenyament, l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 2006 estableix que «totes les persones tenen dret a rebre l'ensenyament en català en l'ensenyament no universitari» i que «també tenen el dret i el deure de conèixer amb suficiència oral i escrita el català i el castellà en finalitzar l'ensenyament obligatori, sigui quina sigui llur llengua habitual en incorporar-se a l'ensenyament» (art. 35.2). Una provisió que també recull l'articulat de la Llei 12/2009, d'educació (art. 10.1).⁷¹

Per tal d'assegurar l'assoliment d'aquest objectiu en un marc de presència social desigual de les dues llengües oficials, la legislació ha anat definint un model en què «el català s'ha d'utilitzar normalment com a llengua vehicular i d'aprenentatge en l'ensenyament universitari i en el no universitari» (EAC, art. 35.1; LEC, art. 11.1), en què es prohibeix la separació dels alumnes en centres o en grups classe diferents per raó de llengua habitual (EAC, art. 35.3; LEC, art. 11.3), i en què es preveuen mecanismes de suport lingüístic i atenció individualitzada per garantir els drets dels estudiants de nova incorporació al sistema educatiu (EAC, art. 35.4; LEC, art. 11.4). El

⁷¹ Com s'indica en l'article 17 de la LEC, l'aranès, com a llengua oficial i pròpia de l'Aran, reemplaça el català com a llengua vehicular principal en els centres educatius de l'Aran, que han de garantir també un «ple domini del català i del castellà en finalitzar l'ensenyament obligatori» (art. 17.3).

model, validat per la Sentència del Tribunal Constitucional 337/1994, ha estat posat en qüestió pel Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (TSJC) en un seguit de sentències que fixen un percentatge d'ús vehicular mínim del castellà en un 25 % del temps lectiu. Aquestes sentències afectaven, primer, només els centres i grups classe dels estudiants de famílies reclamants. Tanmateix, un pronunciament recent del TSJC mateix, de 16 de desembre de 2020 (STSJC 5201/2020), i que ha estat validat implícitament pel TS amb la inadmissió del recurs presentat per la Generalitat de Catalunya, pretén que aquest 25 % sigui d'aplicació universal en el conjunt del sistema educatiu.⁷²

És rellevant fer notar que establir un percentatge arbitrari d'ús vehicular de les llengües per al conjunt del sistema educatiu no té cap justificació pedagògica o didàctica i que va en contra de la necessària flexibilitat amb què han de comptar els projectes lingüístics de centre (PLC) per adaptar la pràctica educativa als diferents contextos sociolingüístics, amb el fi de garantir els objectius de plena capacitació en català i castellà dels estudiants al final de l'etapa obligatòria, com s'argumenta en el document marc del Departament d'Educació sobre *El model lingüístic del sistema educatiu de Catalunya*.⁷³

Aquest clima de conflictivització judicial, i el notable rebombori mediàtic i polític que l'ha acompanyat —particularment en l'àmbit estatal—, parteixen de fet d'una representació distorsionada de la realitat del català com una llengua ja normalitzada, i de la realitat de les aules com a espais marcats per l'ús exclusiu d'aquesta llengua. Lluny d'aquesta representació, les aules del sistema educatiu de Catalunya estan caracteritzades pel plurilingüisme i, de fet, es disposa d'indicis d'un cert relaxament dels agents educatius en relació amb l'ús de la llengua catalana com a «centre de gravetat» del model, i que es reflecteixen en les dades sobre usos lingüístics que es presenten a continuació.

Hi ha diferents processos que han pogut afavorir aquesta reducció de la presència del català als centres educatius. D'entrada, les transformacions demolingüístiques ja ressenyades, que redueixen la presència relativa de catalanoparlants inicials a les aules i afavoreixen un increment correlatiu de la presència del castellà en les pràctiques dels estudiants i, en part, també del professorat. En segon lloc, el protagonisme creixent de les metodologies actives, que potencien la interacció entre iguals en les activitats d'ensenyament —aprenentatge en detriment dels models amb més protagonisme del docent— i que poden afavorir que els patrons de tria lingüística

⁷² Per a una revisió d'aquest procés, vegeu l'epígraf «II. La interpretació judicial regressiva del marc constitucional» de l'apartat «La situació jurídica de la llengua catalana» en aquest mateix informe. Complementàriament, vegeu RÍDAO, Joan. «El règim lingüístic de l'educació a Catalunya. Un balanç retrospectiu amb dèbits i crèdits». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 76 (2021), p. 7-26.

⁷³ Vegeu <https://educacio.gencat.cat/web/.content/home/departament/publicacions/monografies/model-linguistic/model-linguistic-Catalunya-CAT.pdf>

predominants fora dels centres educatius «s'importin» a les aules en major mesura que abans.⁷⁴ Cal no perdre de vista, en aquest sentit, que la conflictivització judicial i mediàtica del model també ha contribuït a problematitzar la intervenció del professorat sobre els usos lingüístics dels estudiants en el marc de les activitats d'ensenyament i aprenentatge, encara que estigui justificada des d'un punt de vista didàctic. Finalment, no es poden deixar d'esmentar aspectes com la crisi econòmica, que ha pogut comportar una certa reducció de l'assignació de recursos a l'acollida lingüística de l'alumnat d'incorporació tardana al sistema, o la insuficiència de les polítiques contra la segregació escolar, que continua agreujant-se⁷⁵ i que, a banda de l'evident impacte negatiu sobre la cohesió social i la igualtat d'oportunitats, té també conseqüències en forma de segregació lingüística i de falta d'oportunitats de pràctica del català en l'àmbit interpersonal, lluny de la formalitat de les aules.

3.1.1. Usos lingüístics en l'ensenyament no universitari

Assolir una competència avançada i completa en una llengua requereix fer-ne un ús actiu i continuat en contextos significatius. I si això és cert per a qualsevol llengua, encara ho és més per a les llengües minoritzades com el català i l'aranès, ja que l'exposició i les oportunitats de pràctica d'aquestes llengües es limiten, per a àmplies capes de la població en edat escolar, als espais i moments d'ensenyament i aprenentatge en el si del sistema educatiu. Per això és important fixar-se en els **indicadors disponibles sobre els usos lingüístics a les aules** per avaluar l'adequació i l'eficàcia del sistema educatiu a l'hora de garantir l'assoliment dels objectius de coneixement de les llengües al final de l'etapa obligatòria fixats per l'EAC i la LEC.

Centrem l'atenció en les dades disponibles per a **una mostra representativa de centres de secundària** en les tres onades de l'*Estudi sociodemogràfic i lingüístic de l'alumnat de 4t d'ESO de Catalunya*, elaborat pel Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu, i que corresponen als anys 2006, 2013 i 2021.⁷⁶ No disposem, per contra, de dades representatives sobre els usos lingüístics a la primària, en què la situació pot ser diferent. El Gràfic 4 presenta una selecció de les dades de 4t d'ESO.

⁷⁴ Cal deixar clar que la generalització d'aquests mètodes no comporta necessàriament una reducció de l'ús del català a l'aula. De fet, en comparació amb els models més centrats en el docent, poden implicar un increment de la producció verbal global i en català dels estudiants. Els dèficits d'ús del català que resulten de la seva generalització es deuen, doncs, al context demolingüístic general i a les normes de tria lingüística que privilegien l'ús del castellà entre estudiants —o entre estudiants i docents— amb diferents llengües inicials, i a una comprensió inadequada de les adaptacions que requereix aplicar aquests mètodes en contextos de minorització lingüística, amb mancances correlatives en la formació del professorat per desenvolupar la seva tasca a partir de mètodes de tractament integrat de llengües i continguts (TILC), més enllà de les assignatures de llengua.

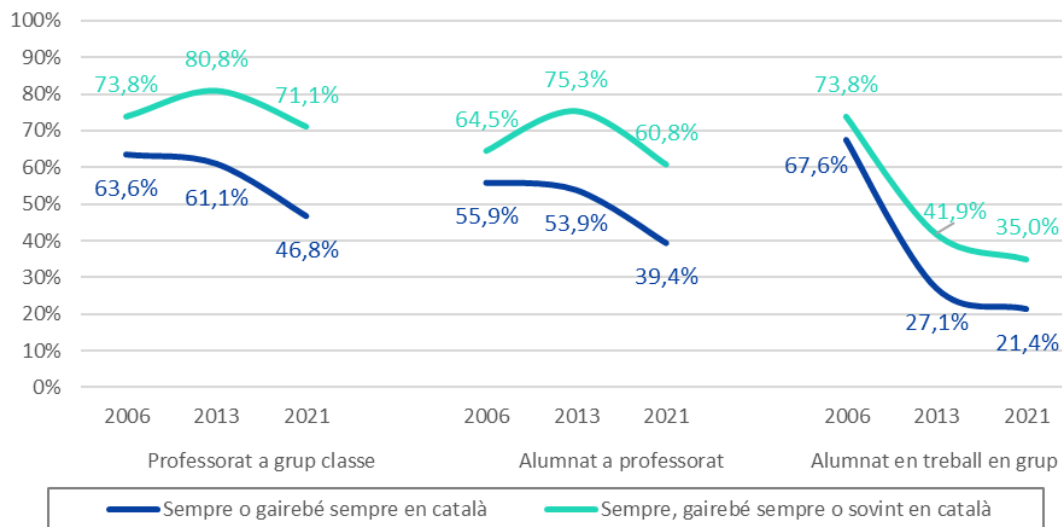
⁷⁵ FUNDACIÓ BOFILL. *Informe sobre l'estat i l'evolució de la segregació escolar a Catalunya*. Barcelona: Fundació Bofill, 2020.

⁷⁶ Vegeu <https://repositori.educacio.gencat.cat/handle/20.500.12694/2401>

Si es fixa l'atenció en les més recents, corresponents a 2021, s'arriba a la conclusió que, contra la representació de les aules del sistema educatiu de Catalunya com a espais monolingües i clarament dominats pel català, el percentatge d'alumnat que declara que el català és la llengua emprada «sempre o gairebé sempre» a les aules oscil·la, l'últim any de la sèrie, entre el 46,8 % i el 21,4 % del total, en funció del tipus d'ús considerat. Així, en la visió dels estudiants de 4t d'ESO, el català té una presència més destacada en els usos del professorat quan s'adreça al conjunt del grup classe (46,8 % d'ús predominant, que arriba a un 71,1 % si s'hi inclou l'opció de resposta «sovint»), una mica menys destacada quan és l'alumnat qui s'adreça al professorat (39,4 %, que augmenta fins a un 60,8 % si es compten els que s'hi adrecen «sovint» en català), i clarament minoritària quan els estudiants s'adrecen als seus companys i companyes en el treball en grup dins de l'aula, tant si es tracta d'usos predominants (21,8 %) com si s'hi sumen els usos mitjans del català (35,0 %).

Gràfic 5. Ús del català del professorat quan s'adreça al grup classe, de l'alumnat quan s'adreça al professorat, i de l'alumnat per a les activitats en grup. Font: elaboració pròpia a partir dels informes del CSASE

Una segona conclusió, quan ens fixem en l'evolució de les dades, és que el «relaxament» de la posició del català com a «centre de gravetat» del sistema a què s'ha fet referència, té un reflex evident en la visió que proporcionen els estudiants de 4t d'ESO sobre els usos lingüístics a les aules. La Taula 1 representa el diferencial entre els registres de 2006, primer any de la sèrie, i 2021, l'últim, i mostra com la reducció de l'ús del català afecta, sobretot, les categories de resposta que corresponen a usos clarament predominants del català («sempre o gairebé sempre»), amb reduccions de més de 16 punts en el cas dels usos amb presència del professorat —com a emissor o destinatari— i de pràcticament 50 punts en el cas dels usos amb iguals dels estudiants. En aquesta última tipologia d'usos, el diferencial és també molt evident, de gairebé 40 punts, quan ens fixem en els usos mitjans del

català. Tot plegat reflecteix un reforçament de l'ús del castellà a les aules que va en consonància amb la realitat demolingüística i els usos lingüístics prevalents fora de les aules, en absència d'una intervenció consistent del professorat per consolidar-hi l'ús del català amb finalitats d'aprenentatge.

Taula 1. Diferencial d'ús del català del professorat quan s'adreça al grup classe, de l'alumnat quan s'adreça al professorat, i de l'alumnat per a les activitats en grup entre 2006 i 2021. Font: elaboració pròpia a partir dels informes del CSASE

	Diferencial 2021-2006 (sempre o gairebé sempre en català)	Diferencial 2021-2006 (sempre, gairebé sempre o sovint en català)
Professorat a grup classe	-16,8	-2,7
Alumnat a professorat	-16,5	-3,7
Alumnat en treball en grup	-46,2	-38,8

Tal com s'indica a l'informe de resultats publicat pel CSASE, els usos més destacats del català a l'aula es concentren en els grups d'estudiants que tenen el català com a llengua inicial, en els grups d'estudiants nascuts a Catalunya i en els descendents de famílies amb més capital socioeconòmic i cultural. En una direcció similar, els resultats del projecte RESOL de la Universitat de Barcelona sobre els usos lingüístics a les aules indicaven que, en la transició entre primària i secundària, els increments moderats que es detectaven en els usos bilingües i en l'ús predominant del castellà en detriment de l'ús prioritari del català es concentraven en els perfils d'estudiants no-catalanoparlants inicials i en els centres de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, que són els que compten amb un percentatge inferior de catalanoparlants inicials entre l'alumnat.⁷⁷ Els patrons desiguals d'ús del català a les aules que reflecteixen tots dos estudis remen en contra de la reducció de les desigualtats sociolingüístiques com a resultat de l'origen lingüístic i socioeconòmic dels estudiants, un objectiu clau del sistema educatiu en relació amb les llengües oficials, i no faciliten la formació d'hàbits d'ús de la llengua catalana que podrien ser d'utilitat als estudiants en etapes ulteriors i en entorns com el laboral. El disseny i posada en pràctica d'activitats de dinamització de l'ús del català, dins dels centres educatius i/o a través dels plans educatius d'entorn, podrien facilitar el pas del coneixement a l'ús de la llengua tot superant possibles barreres per origen lingüístic o per condició demolingüística de l'entorn.

3.1.2. Resultats de competència lingüística

Com s'ha fet patent en l'apartat sobre context demolingüístic, el bilingüisme social a Catalunya és encara asimètric: mentre que el coneixement del castellà es pot

⁷⁷ BRETXA, Vanessa; VILA, F. Xavier. «L'evolució dels usos lingüístics dins l'aula des de sisè de primària fins a quart d'ESO». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 62 (2014), p. 106-123.

considerar universal, el coneixement del català depèn en bona part de la llengua inicial, el lloc de naixement, els anys d'escolarització a Catalunya i l'àmbit territorial de residència. En aquest context de desigualtat en l'accés al català, el sistema educatiu es presenta com l'única institució que pot garantir l'adquisició de competències avançades en català al conjunt de la població, amb independència de l'origen. Per avaluar en quina mesura s'assoleix aquest objectiu general de garantir un coneixement elevat i equivalent del català i el castellà al final de l'etapa obligatòria, es prenen com a punt de partida les dades de les avaluacions de 4t d'ESO efectuades pel Departament d'Educació, consistents en una prova externa aplicada a tot l'alumnat en l'últim curs de l'educació obligatòria, i que mesura les competències de lectoescriptura en català i castellà —comprensió lectora i expressió escrita.⁷⁸ De manera complementària, es presenten també els resultats d'una prova pilot d'avaluació de la competència oral a 4t d'ESO, duta a terme el curs 2018/2019, en aquest cas en una mostra de centres de secundària.⁷⁹

Les dades generals de competència escrita en català i castellà al final de l'etapa obligatòria es representen al Gràfic 5. Se'n desprèn que, de mitjana, l'alumnat de Catalunya obté uns resultats relativament elevats i molt similars en competència escrita en català i en castellà, que es mantenen constants en els diferents cursos considerats i que, l'últim any de la sèrie, se situen en 76,5 punts sobre 100 en el cas del català, i una mica per sobre per al castellà, en 78,0 punts sobre 100. Pel que fa a la competència oral, els resultats de la prova pilot esmentada indiquen, novament, que de mitjana els estudiants obtenen puntuacions altes i molt similars en català (73,0/100) i en castellà (73,1/100).⁸⁰ A més, els resultats de les diferents avaluacions són força homogenis en els diferents serveis territorials.

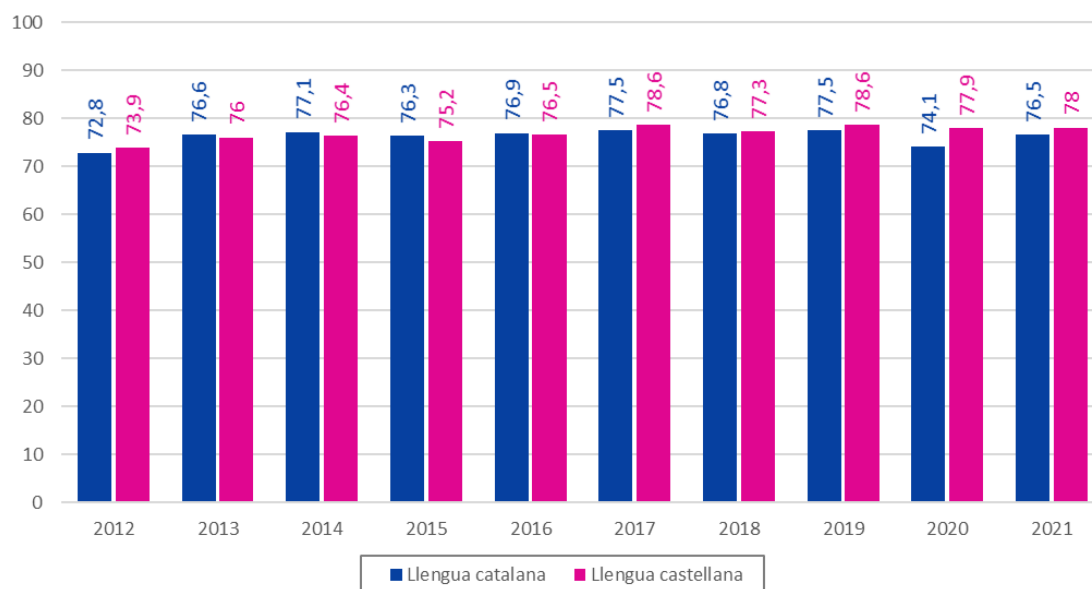
⁷⁸ Vegeu <http://csda.gencat.cat/ca/arees-actuacio/publicacions/quaderns-avaluacio/quaderns-avaluacio-49/>

⁷⁹ Vegeu <http://csda.gencat.cat/ca/arees-actuacio/publicacions/informes-avaluacio/23-avaluacio-expressio-oral/>

⁸⁰ Val a dir que, tot i que no s'especifica a quin nivell corresponen aquests resultats, el document *El model lingüístic del sistema educatiu de Catalunya* identifica el B2 del Marc Europeu Comú de Referència per a les Llengües com a nivell de referència per a la competència en català i en castellà al final de l'etapa obligatòria, i el B1 com a nivell de referència per a l'anglès. La metodologia d'avaluació d'aquesta prova pilot sí que preveu el nivell B1 com a nivell d'assoliment màxim en el cas de l'anglès, cosa que fa pensar que el criteri pel que fa al català i el castellà s'ha de moure en una forquilla entre el B2 i el C1, que és el que l'Administració educativa reconeix per defecte als estudiants que han finalitzat l'educació obligatòria (Ordre VCP/491/2009, de 12 de novembre).

Gràfic 6. Puntuació mitjana en llengua catalana i castellana dels estudiants de 4t d'ESO de Catalunya, anys 2012-2016. Font: elaboració pròpia a partir de les avaluacions de 4t d'ESO del CSASE.

Si ens fixem, ja no en els resultats mitjans, sinó en els detalls de l'última avaluació de 4t d'ESO, obtenim elements de judici suplementaris per avaluar els resultats en competència en català i castellà amb relació a l'equitat i la superació de les desigualtats segons l'origen. Així, si es desglossen les dades en funció dels diferents nivells de rendiment i dimensions avaluades (Taula 2) es pot observar, en primer lloc, que si bé els estudiants obtenen en general millors resultats en les habilitats receptives («comprensió lectora») que en les habilitats productives («expressió escrita») en totes dues llengües, aquest diferencial és força més marcat en el cas del català (-19,5) que en el del castellà (-6,4). Si bé els resultats en català i en castellà són similars quan es tracta d'entendre un text, les dades reflecteixen un desequilibri en el domini de les llengües quan es tracta de produir-ne un de propi. A més, el percentatge d'estudiants situats en nivells baix i mitjà-baix de competència escrita és lleugerament superior en el cas del català —d'un 34,2 %, per un 31,4 % en el cas del castellà.

Taula 2. Mitjanes globals i percentatge d'estudiants en els diferents trams de competència en català i castellà. Catalunya, 4t d'ESO, 2021. Font: elaboració pròpia a partir de l'avaluació de 4t d'ESO de 2021

Llengua	Dimensió avaluada	Mitjanes globals	Percentatge d'estudiants en els diferents trams de competència			
			Nivell baix	Nivell mitjà-baix	Nivell mitjà-alt	Nivell alt
Català	Puntuació global	76,5	11,6%	22,6%	43,6%	22,2%
	Comprensió lectora	84,3	9,1 %	17,8 %	46,5 %	26,6 %
	Expressió escrita	64,8	17,4 %	25,7 %	39,1 %	17,7 %
Castellà	Puntuació global	78,0	11,3 %	20,1 %	41,4 %	27,2 %
	Comprensió lectora	82,4	14,3 %	22,0 %	39,9 %	23,8 %
	Expressió escrita	71,6	10,8 %	21,8 %	47,7 %	19,7 %

Complementàriament, les dades recollides a la Taula 3 indiquen que els factors socioeconòmics que el CSASE identifica com a variables explicatives de les diferències en els resultats dels estudiants, afecten en major mesura els assoliments en català que no en castellà. Així, les diferències en les puntuacions mitjanes dels estudiants de 4t d'ESO segons la titularitat pública o privada del centre són de 4,9 punts en el cas del català i de 4 punts en el del castellà; segons la complexitat del centre, el diferencial entre centres de complexitat baixa i centres de complexitat alta és de 10,3 punts en el cas del català i de 7,9 punts en el del castellà; i segons si els estudiants avaluats han repetit o no algun curs, la diferència és de 12,5 punts en el cas del català i de 10,5 en el del castellà.

Taula 3. Diferències en la competència en català i en castellà en funció de la titularitat del centre, la complexitat del centre i la repetició d'un curs. Catalunya, 4t d'ESO, 2021. Font: elaboració pròpia a partir de CSASE (2021).

Variable	Categories	Competència lingüística	
		Català	Castellà
Titularitat del centre	Pública	74,7	76,6
	Privada	79,6	80,6
	<i>Diferència privada-pública</i>	4,9	4,0
Complexitat del centre	Baixa	80,9	81,4
	Alta	70,6	73,5
	<i>Diferència baixa-alta</i>	10,3	7,9
Repetició de curs	Alumnat no repetidor	78,0	79,3
	Alumnat repetidor	65,5	68,8
	<i>Diferència no repetidor - repetidor</i>	12,5	10,5

Per tancar aquest apartat, cal fer notar que les avaluacions del CSASE no inclouen informació sobre les desigualtats en el coneixement del català i el castellà en funció de la llengua inicial dels estudiants. Sí que ho fa, en canvi, una anàlisi de la competència oral d'una mostra d'estudiants de 4t d'ESO efectuada en el marc del projecte RESOL per investigadors de la Universitat de Barcelona.⁸¹ Els resultats generals d'aquest estudi detecten una diferència petita però significativa entre la competència oral en català i en castellà, lleugerament favorable a la segona: 8,55 i 8,92 punts sobre 10, respectivament. A més, l'anàlisi detecta que els castellanoparlants i bilingües inicials assoleixen puntuacions inferiors als catalanoparlants inicials en la competència comunicativa en català —8,08, 8,32 i 9,09, respectivament. En canvi, aquesta diferència no s'observa en el cas del castellà: els catalanoparlants inicials obtenen una puntuació calcada a la dels seus companys bilingües i castellanoparlants inicials —8,94, 8,93 i 8,89, respectivament. La mostra de l'estudi no incorporava alumnat al·loglot i d'incorporació tardana al sistema que, d'acord amb altres anàlisis, es pot pensar que aconseguirien registres inferiors.⁸²

En definitiva, les dades disponibles no donen suport a l'existència de cap dèficit en l'aprenentatge del castellà que recomani modificar de manera generalitzada el disseny del model per reforçar-ne l'ús com a llengua vehicular. En canvi, apunten a la persistència de desigualtats en l'accés al català que es podrien pal·liar reforçant-ne la presència en les activitats d'ensenyament aprenentatge en els contextos que ho puguin requerir, i proporcionant al cos docent la formació i els suports didàctics necessaris per implementar canvis en aquest sentit.

3.2. Ensenyament universitari

Per a una llengua mitjana, però minoritzada com el català, assolir l'estatus de *llengua acadèmica* i, doncs, comptar amb usos en els camps de la docència i la recerca universitàries és un aspecte clau en l'aspiració legítima de la plenitud de funcions.⁸³ Per tal d'assegurar-ho, a Catalunya, el **règim lingüístic de les universitats** queda definit per l'EAC i per la Llei 1/1998, de política lingüística i la Llei 1/2003, d'universitats. D'acord amb la Llei 1/2003, «el català és la llengua pròpia de les universitats de Catalunya i, per tant, és la llengua d'ús normal de llurs activitats» (art. 6.1). En aquest marc, «el Govern, les universitats i les institucions d'ensenyament

⁸¹ VILA, F. Xavier; COMAJOAN, Llorenç; ILLAMOLA, Cristina; SENDRA, Montserrat. «Una anàlisi comparativa del domini del català i del castellà orals a la fi de l'Educació Secundària Obligatòria a Catalunya». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 75 (2021), p. 85-106.

⁸² OLLER, Judith; VILA, Ignasi. «Effects of sociolinguistic environment and the length of residence on the linguistic performance in Catalan and Spanish of sixth grade immigrant pupils in Catalonia». *Sociolinguistic Studies*, núm. 4(1) (2010), p. 63-84.

⁸³ VILA, F. Xavier. «Les llengües mitjanes com a llengües acadèmiques: situació i perspectives». A: BASTARDAS, Albert; BOIX-FUSTER, Emili; TORRENS, Rosa M. (ed.). *El català, llengua mitjana d'Europa. Multilingüisme, globalització i sostenibilitat lingüística*. Barcelona: Octaedro, 2018, p. 235-265.

superior, en l'àmbit de les competències respectives, han d'adoptar les mesures pertinents per garantir l'ús del català en tots els àmbits de les activitats docents, no docents i de recerca» (EAC, art. 50.2). L'EAC estableix també que «el català s'ha d'utilitzar normalment com a llengua vehicular i d'aprenentatge en l'ensenyament universitari i en el no universitari» (art. 35.1), una disposició modulada, en el cas de l'ensenyament universitari, per un principi de *llibertat emissiva*⁸⁴ pel qual «el professorat i l'alumnat dels centres universitaris tenen dret a expressar-se, oralment i per escrit, en la llengua oficial que elegeixin» (EAC, art. 35.5).

Juntament amb aquest principi de llibertat emissiva, la Llei 1/1998 estableix que les universitats han de fomentar la capacitació en català de professorat i alumnat i han d'oferir recursos per millorar-la (art. 22.3), i que «el professorat dels centres d'ensenyament universitari de Catalunya ha de conèixer suficientment les dues llengües oficials, d'acord amb les exigències de la seva tasca docent», amb l'excepció del professorat visitant i altres casos anàlegs (art. 24.3). D'altra banda, la Llei 1/2003, nascuda enmig d'un procés d'internacionalització incipient que s'ha anat aprofundint en les últimes dècades, preveia mesures per a la capacitació en terceres llengües de l'alumnat del sistema universitari català, a través de programes «que puguin incloure tant l'ús d'aquestes llengües en les activitats acadèmiques de la universitat com l'oferta d'assignatures específiques de cada titulació» (art. 6.6). En un sentit diferent, també recomanava prendre mesures per evitar «que l'accés i la incorporació de nous membres a la comunitat universitària no alteri els usos lingüístics docents normals i el procés de normalització lingüística de les universitats» (art. 6.5). La promoció de l'ús del català en aquest marc plurilingüe té el valor afegit de capacitar els professionals que surten de les universitats catalanes per poder exercir la seva activitat (també) en català, un aspecte clau especialment en el cas de futurs servidors públics, com ara personal sanitari o professionals de l'educació; i va en la línia de l'objectiu europeu de garantir una competència multilingüe i intercultural als estudiants universitaris, per facilitar la inclusió en un context de mobilitat creixent.⁸⁵

En aquest context, la competència entre universitats per atraure estudiantat internacional als seus programes i la tendència creixent de captació de personal docent i investigador fora dels territoris de llengua catalana, afegeixen noves tensions a la gestió dels usos lingüístics en la docència universitària i poden dificultar el desplegament de polítiques de promoció de l'ús del català en aquest camp, sempre que no comptin amb els suports necessaris —des del punt de vista de la capacitació lingüística o de la legitimació discursiva de les polítiques, entre altres. Tot plegat

⁸⁴ PONS, Eva. «The Position of Catalan in Higher Education in Catalonia». A: VILA, F. Xavier; BRETXA, Vanessa (ed.). *Language Policy in Higher Education. The Case of Medium-sized Languages*. Bristol: Multilingual Matters, 2015, p. 153-180.

⁸⁵ GRIN, François [et al.] (ed.). *The MIME Vademecum: Mobility and Inclusion in Multilingual Europe*. MIME Project, 2018.

s'acaba reflectint en les dades d'usos lingüístics en la docència de grau i de màster que es presenten a continuació. Per tal de blindar els drets lingüístics de docents i estudiants en aquest marc, les universitats han posat sobre la taula els principis de *transparència lingüística*, pel qual la llengua en què s'impartirà l'assignatura en els diferents grups s'ha de donar a conèixer abans de la matrícula, i de *seguretat lingüística*, pel qual la llengua de docència anunciada en el pla docent de l'assignatura no es pot modificar una vegada iniciat el curs. Amb tot, hi ha casos d'incompliments d'aquest «contracte» entre docent i estudiants, que solen resultar en l'ús del castellà en assignatures programades inicialment en català i que, tot i la seva escassa rellevància quantitativa sobre el conjunt d'assignatures impartides, de vegades salten a l'agenda mediàtica i han portat a l'establiment de mecanismes de seguiment dels incompliments entre Govern i universitats.⁸⁶

3.2.1. Usos lingüístics en els ensenyaments de grau

En el moment de redactar aquestes línies, les dades sobre usos lingüístics en la docència universitària estan disponibles només per a les universitats públiques. Les recullen les universitats mateixes a partir de la informació declarada pel professorat en els plans docents de les assignatures, les centralitza la Secretaria d'Universitats i Recerca i, finalment, les difon la Secretaria de Política Lingüística a través de l'*Informe de política lingüística*, de publicació anual.⁸⁷ Es tracta dels millors i únics indicadors disponibles, tot i que tenen limitacions, tant des del punt de vista de la completesa de les dades —en quina mesura es disposa d'informació sobre tots els grups de totes les assignatures per a tots els estudis que s'imparteixen a cada universitat— com de la seva fiabilitat —en quina mesura els usos declarats pel professorat als plans docents es corresponen amb la llengua emprada efectivament a les aules. A propòsit d'això no resulta sobrer recuperar la consideració feta anteriorment sobre la interacció multilingüe a les aules d'infantil, primària i secundària. En aquest sentit, convé destacar que l'ensenyament universitari no ha romàs aliè a la incorporació de metodologies que si més no secundaritzen el protagonisme expositiu del professorat (llició magistral) i promouen una interacció horitzontal entre els diferents agents que intervenen en la comunicació a l'aula. En un context de llibertat emissiva i de minorització de l'alumnat catalanoparlant inicial, aquestes noves condicions poden fer disminuir sensiblement la presència de la llengua catalana, més enllà de la seva consideració com a llengua de docència en els plans docents.

En qualsevol cas, i prenent aquestes dades com a punt de partida, el Gràfic 6 representa l'evolució d'aquest indicador per als estudis de grau de les universitats

⁸⁶ Vegeu <https://govern.cat/salaprensa/notes-premsa/413819/govern-universitats-acorden-seguiment-semester-garantir-compliment-lus-llengua-docencia-assignatures>

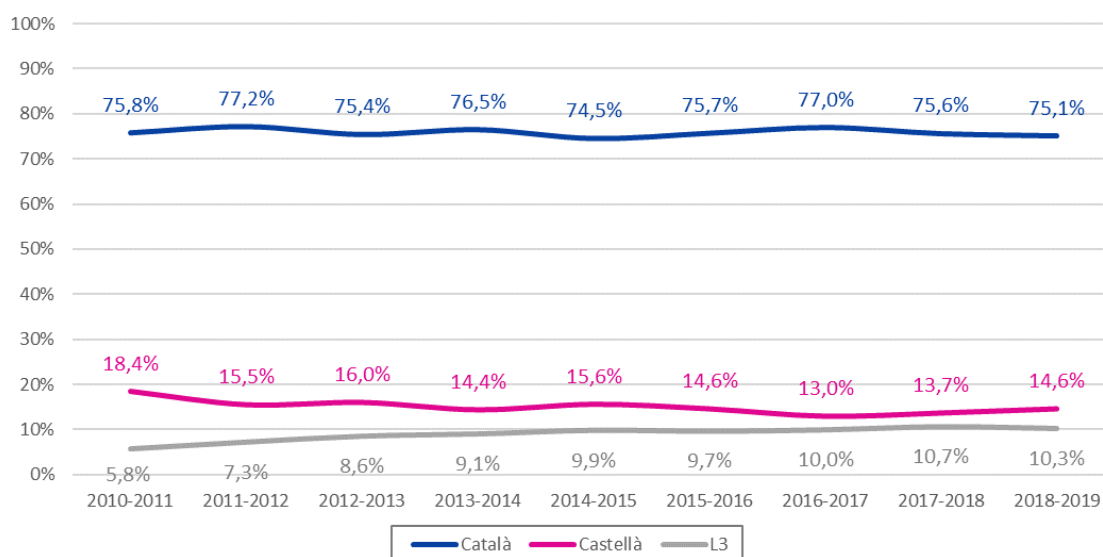
⁸⁷ Vegeu

https://llengua.gencat.cat/ca/direccio_general_politica_linguistica/informe_de_politica_linguistica/

públiques catalanes des del curs 2010/2011 al 2018/2019. Les dades mostren com, al llarg de tota la sèrie històrica, el català se situa com la llengua de referència dels graus de les universitats públiques catalanes, ja que s'hi imparteixen tres de cada quatre cursos. L'evolució global de les dades indica que en el mateix període s'ha incrementat moderadament l'ús de terceres llengües — bàsicament l'anglès, la *llengua franca acadèmica* indiscutida dels nostres temps— i que aquest increment no va *a priori* en detriment de l'ús del català, sinó que repercutiria més aviat en una reducció de l'ús docent del castellà.

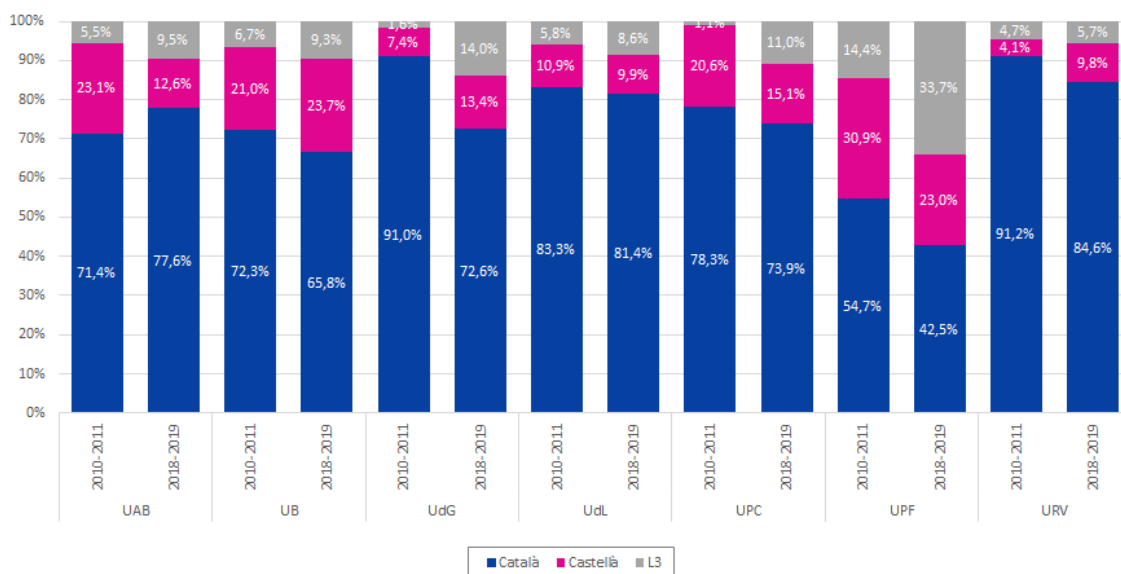
Gràfic 7. Evolució de la llengua de docència als graus de les universitats públiques catalanes, cursos 2010-2011 a 2017-2018. Font: elaboració pròpia a partir de l'*Informe de política lingüística*.

Tanmateix, aquesta evolució general amaga tendències diferenciades per universitats que es reflecteixen millor al Gràfic 7, que recull les dades del primer i de l'últim curs de la sèrie per a cada universitat. El gràfic indica que l'estabilitat global en l'ús del català s'explica fonamentalment per l'increment de l'ús d'aquesta llengua a la Universitat Autònoma de Barcelona, ja que a la resta d'universitats l'ús del català en la docència de graus s'ha reduït, amb diferent intensitat. Les reduccions més significatives corresponen a la Universitat de Girona i a la Universitat Pompeu Fabra, on ja es partia de registres moderats el curs 2010/2011 i on el curs 2018/2019 el català ja representa menys de la meitat dels cursos impartits. A la Universitat de Lleida, la Universitat Politècnica de Catalunya i la UPF, els retrocessos en l'ús del català van acompanyats de retrocessos també en l'ús del castellà i d'un avanç clar de l'ús de terceres llengües. En canvi, a la Universitat de Barcelona, la UdG i la Universitat Rovira i Virgili, el català retrocedeix a favor tant del castellà com de terceres llengües.

Gràfic 8. Evolució per universitats de la llengua de docència als graus de les universitats públiques catalanes, cursos 2010/2011 i 2018/2019. Font: elaboració pròpia a partir de l'Informe de política lingüística.

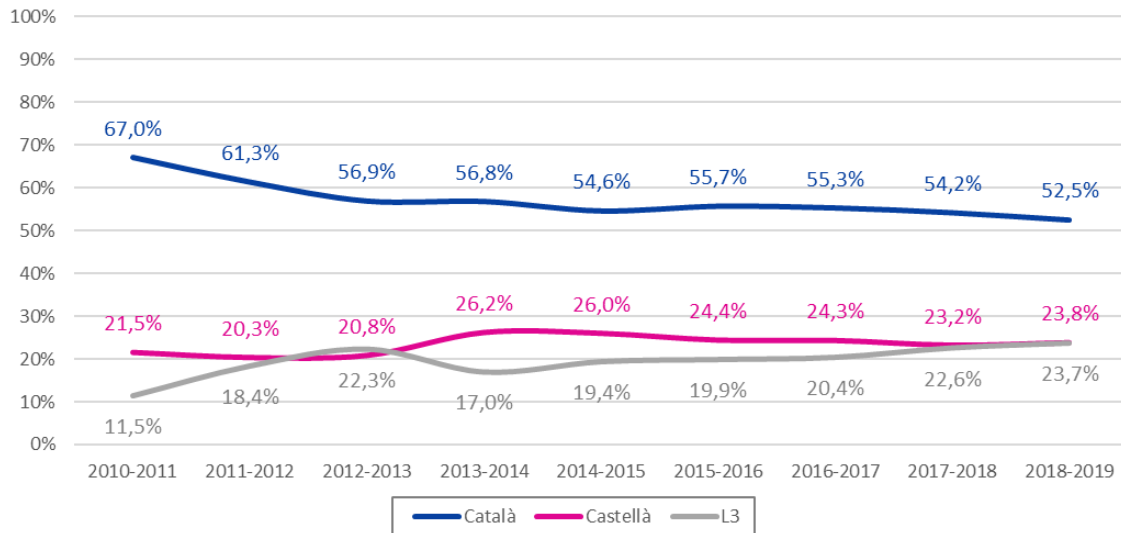

3.2.2. Usos lingüístics en els ensenyaments de màster

Els màsters universitaris, més especialitzats que els graus, i que solen comptar per això amb més pressió per captar alumnat en un àmbit geogràfic més ampli, són un àmbit més permeable a l'ús de llengües franques acadèmiques com l'anglès o de llengües de comunicació més àmplia com el castellà, en detriment del català. Això es reflecteix en les dades que recull el Gràfic 8, provinents de la mateixa font que les dades de docència als graus, i que mostren com l'increment —més marcat que en el cas dels graus— de l'ús de terceres llengües, es correspon amb una clara disminució de l'ús del català i amb un increment limitat de l'ús del castellà. En aquest sentit, si bé el català continua sent la llengua en què s'imparteixen la meitat de les assignatures de màster a les universitats públiques catalanes l'últim curs avaluat, aquesta proporció corresponia a dos terços del total a l'inici de la sèrie. Per la seva banda, el curs 2018-2019, el castellà i l'anglès vehiculaven una de cada quatre assignatures de màster cadascuna.

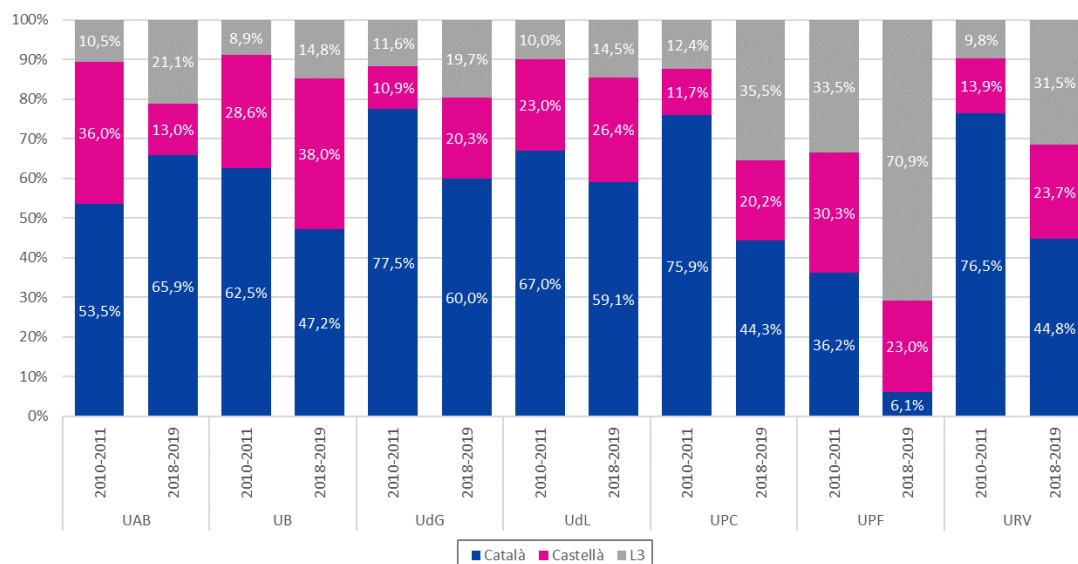
Gràfic 9. Evolució de la llengua de docència als màsters de les universitats públiques catalanes, cursos 2010/2011 a 2018/2019. Font: elaboració pròpia a partir de l'Informe de política lingüística.

Aquesta tendència de conjunt es torna a correspondre amb dinàmiques diferents segons universitats, que es poden resseguir al Gràfic 9. Novament, la UAB torna a ser l'única universitat en què s'incrementa l'ús del català — i també de terceres llengües — en el període avaluat, i el curs 2018-2019 encapçala clarament l'ús del català en aquest àmbit, amb un total del 65,9 % d'assignatures de màster impartides en aquesta llengua. A la resta d'universitats es produeixen retrocessos del català, d'entre 7,9 punts a la UdL i més de 30 punts a la UPC, la URV i la UPF, on el català se situa en un baixíssim 6,1 % del total. A més, la UPF és l'única universitat en què l'avanç de l'ús de terceres llengües es produeix en detriment tant del català com del castellà, tot i que la reducció és força més severa en el primer cas. A la resta d'universitats, l'ús del castellà també augmenta alhora que ho fa l'ús de terceres llengües.

Gràfic 10. Evolució per universitats de la llengua de docència als màsters de les universitats públiques catalanes, cursos 2010/2011 i 2018/2019. Font: elaboració pròpia a partir de l'Informe de política lingüística

No es pot perdre de vista que en un ecosistema com l'universitari, molt marcat pel multilingüisme, el català no pot aspirar a ocupar totes les funcions —per exemple, la docència en certs programes de màster i de doctorat d'orientació internacional, o la publicació de novetats de recerca adreçades al conjunt de la comunitat científica en articles o en intervencions en congressos. Tampoc no ho poden fer, d'altra banda, la resta de llengües mitjanes, fins i tot quan han accedit a la plena estatalitat; i ni tan sols llengües de gran pes demogràfic com el castellà, el xinès mandarí o el rus. En aquest context, el que resulta vital és definir un model propi de multilingüisme *autocentrat*,⁸⁸ que faci compatible l'ús de llengües franques acadèmiques en les funcions imprescindibles amb el reforç dels nínxols funcionals en què el català sí que pot actuar com a eix vertebrador, amb l'objectiu de consolidar el seu paper com a llengua acadèmica i de mantenir aquest rol amb vigoria en un context d'internacionalització i mobilitat creixents.

3.3. Aprenentatge del català entre persones adultes

Les dades disponibles indiquen que el model català d'integració lingüística, fonamentat en l'aprenentatge de les llengües oficials a través del sistema educatiu, bilingüïtzant en català i castellà la població en edat escolar, amb independència del seu lloc de naixement i la seva llengua inicial; en canvi, presenta dèficits quan es tracta de garantir l'accés al català de les persones novingudes arribades més enllà de l'edat

⁸⁸ CASTELLÓ, Rafael. «Multilingüisme autocentrat: una estratègia que obre portes». *Futura*, núm. 29 (2014), p. 10-13.

escolar,⁸⁹ com corroboren també les desigualtats en el coneixement i l'ús del català segons el lloc de naixement descrites en l'apartat de context demolingüístic.

Atès que la Constitució espanyola atorga a l'Estat competències exclusives en matèria d'immigració, nacionalitat i estrangeria (art. 149.1.2), el Parlament i la Generalitat de Catalunya disposen d'un marge limitat per dissenyar i implementar polítiques lingüístiques d'acollida i integració lingüística dels immigrants adults. El marc normatiu propi en aquests assumptes es basa, d'una banda, en la LEC, que estableix que la Generalitat té l'obligació de garantir una oferta suficient d'ensenyament del català per a la població en edat no escolar (art. 10.4), i sobretot en la Llei 10/2010, d'acollida de les persones immigrades i les retornades a Catalunya, que en l'article 9 identifica el català com a «llengua comuna per a la gestió de les polítiques d'acollida i d'integració» i com a «llengua vehicular de la formació i la informació» que es proporcionen en aquest marc, a més de com un «instrument bàsic per a la plena integració al país». La llei d'acollida estableix també que els poders públics tenen el deure de proporcionar la formació i els mitjans perquè les persones immigrades i retornades a Catalunya puguin assolir una competència mínima en català,⁹⁰ «sempre que sigui possible mitjançant el Consorci per a la Normalització Lingüística», tot i que, a banda d'aquest actor central, en l'ensenyament del català també hi intervenen altres agents com escoles oficials d'idiomes, escoles d'adults o entitats privades sense ànim de lucre.

D'altra banda, les comunitats autònomes, en el marc dels informes sobre integració social que elaboren dins del procediment de renovació de permisos de residència i de treball, regulats pel Reial decret 557/2011, poden incloure com a mèrit un document acreditatiu de la formació en llengües oficials, cosa que representa un incentiu per a la participació en activitats de formació en llengua catalana.⁹¹ En general, les hores de formació valorades en aquests procediments oscil·len entre 45 hores i 90 hores, que proporcionen habilitats receptives bàsiques i una capacitat productiva molt limitada.

Aquestes hores de formació es corresponen amb els cursos inicial i bàsic 1 del CPNL, gratuïts i les inscripcions als quals representen entre un 60 % i un 70 % de les inscripcions totals en els cursos del CPNL,⁹² que voregen els 2 milions entre el curs 1990-1991 i el curs 2016-2017 (Gràfic 10). Les dades de l'*Enquesta d'usos lingüístics de la població* de 2018 recollides al Gràfic 11 indiquen que la població nascuda a

⁸⁹ FLORS-MAS, Avel·lí. «Immigration and Languages in Catalonia: from Policies to Results». *Journal of Iberian and Latin-American Research*, núm. 27(2) (2021), p. 368-385.

⁹⁰ En el text de la llei aprovat pel Parlament, assolir aquest coneixement mínim del català era un requisit per accedir a formació en castellà, que es proporcionaria sempre que la persona interessada ho demanés. Aquest precepte va ser declarat nul per l'STC 87/2017. Vegeu VIÑAS, Jordina. «La decisió del Tribunal Constitucional sobre la Llei catalana d'acollida». *RLD Blog*, (19 octubre 2017).

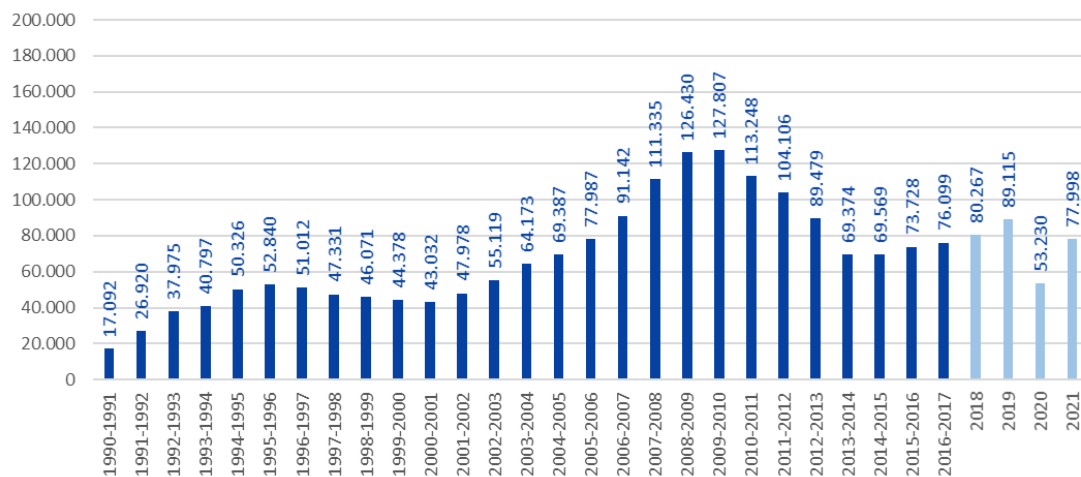
⁹¹ En canvi, en els procediments d'accés a la nacionalitat espanyola regulats pel Reial decret 1004/2015 només es té en compte el coneixement del castellà.

⁹² Vegeu <https://www.cpnl.cat/transparencia/memories/>

l'estranger és precisament la que registra una proporció més elevada d'assistents a cursos de català per a adults (31,1 %) i també, en aquest cas a molta distància dels nascuts als territoris de llengua catalana o a la resta de l'Estat espanyol, els que mostren més interès per aprendre el català o millorar-ne les habilitats de què disposen en l'actualitat (61,9 %). A pesar d'aquest interès, la distància entre el desig d'aprendre català i l'assistència a cursos, i la poca continuïtat en els cursos del CPNL un cop s'han superat els nivells que permeten acreditar 45 o 90 hores de formació, són reptes clau en el pas d'un coneixement inicial o bàsic a un coneixement intermedi o avançat de la llengua, necessaris per poder-ne esdevenir usuari autònom. A més, les tendències de segregació social i residencial i les desigualtats socioeconòmiques dificulten l'accés de les persones immigrades adultes a xarxes de socialització catalanoparlants, un pas necessari en el salt del coneixement a l'ús autònom i a l'adopció del català.⁹³

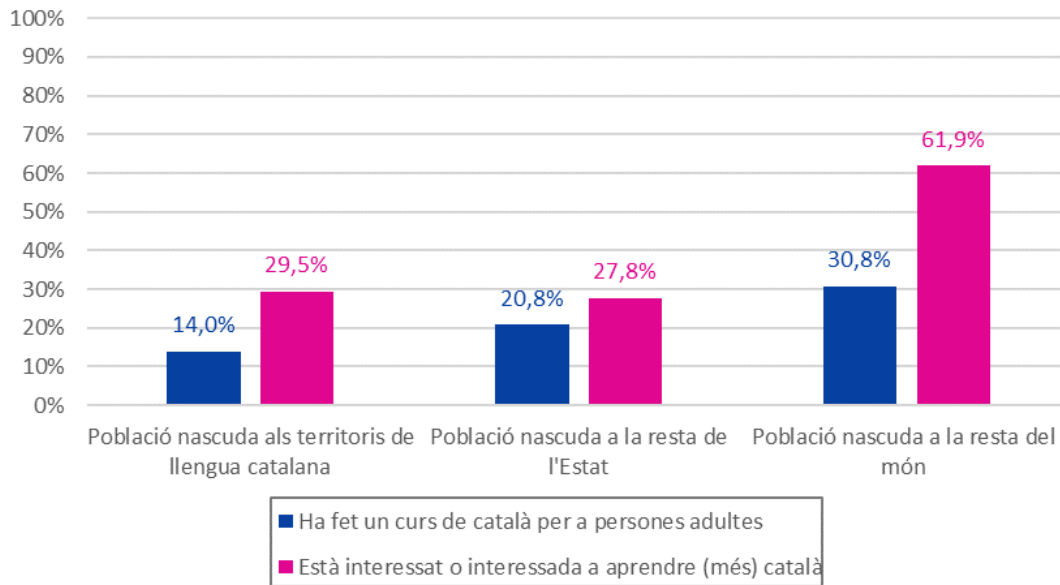
Gràfic 11. Inscripcions als cursos de català del CPNL entre el curs 1990-1991 i el curs 2016-2017. Font: elaboració pròpia a partir de les memòries del CPNL.

⁹³ MASSAGUER, Marina; FLORS-MAS, Avel·lí; VILA, F. Xavier. *De l'aprenentatge a l'adopció de la llengua catalana: cap al cicle d'acompanyament als usuaris del CPNL*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. [En premsa.]

Gràfic 12. Assistència a un curs de català per a adults i interès per aprendre (més) català segons lloc de naixement. Catalunya, 2018, percentatges. Font: elaboració pròpia a partir de l'EULP 2018.

A aquestes dificultats s'hi afegeix la tendència ben arrelada en bona part dels catalanoparlants d'adreçar-se en castellà a les persones que perceben com a «forasteres» per la seva aparença física, forma de vestir, llinatges o, fins i tot, quan parlen català, però ho fan «amb accent». ⁹⁴ Una tendència que també es fa sentir, sovint, en professionals d'administracions públiques i entitats del tercer sector que gestionen les polítiques d'acollida més enllà de la formació lingüística, i que recorren sovint al castellà en la seva interacció amb les persones nouvingudes. La manca de coherència i de continuïtat entre les actuacions del CPNL i de la resta d'agents de les polítiques d'acollida és un repte que les polítiques del país han d'abordar si volen contribuir a la plena integració lingüística de les persones nouvingudes, ço és, a facilitar-los un domini funcional del català i el castellà que els garanteixi un ple reconeixement simbòlic com a membres de la comunitat, igualtat d'oportunitats en el mercat de treball i una veu pròpia en la vida social i política de la comunitat.

3.4. Reptes i propostes

Els reptes que afronta la llengua catalana en el camp de l'educació preuniversitària, universitària i de persones adultes són nombrosos, com ho són també les possibilitats d'intervenció en el marc d'un pacte nacional per la llengua. Suggestim, per això, tan

⁹⁴ PUJOLAR, Joan. «Immigration and language education in Catalonia: Between national and social agendas». *Linguistics and Education*, núm. 21 (2010), p. 229-243.

sols unes línies mestres per a l'acció, atès que les concrecions han de derivar del contingut del pacte i de la seva materialització en els àmbits legislatiu i executiu.

En l'àmbit preuniversitari, el repte principal continua sent igualar les condicions d'accés a un coneixement avançat del català i el castellà i a un coneixement funcional d'una llengua estrangera en un model únic i sense separació dels estudiants segons llengua inicial, amb l'objectiu de reforçar la cohesió social. El sistema educatiu de Catalunya ha de fer front a aquest repte en un marc de conflictivització mediàtica i política, i de judicialització i reducció induïda del pes del català com a «centre de gravetat» del model, malgrat que les condicions de minorització de la llengua catalana i els resultats obtinguts fins al moment avalen l'aposta per un ús preeminent del català dins del sistema. En aquest marc, cal ressituar la discussió sobre la «proporcionalitat» en l'ús vehicular de les llengües en el marc dels objectius de capacitació lingüística, i no de les hores teòriques de docència en cada llengua, i recuperar la iniciativa per actualitzar el model lingüístic educatiu lluny de la dialèctica d'uns percentatges d'aplicació uniforme al conjunt del sistema educatiu.

La realitat sociolingüística del país requereix un disseny plurilingüe adaptable a les necessitats de cada context, mitjançant projectes lingüístics de centre acordats per procediments democràtics i amb la implicació de tota la comunitat educativa. L'Administració educativa ha de tenir un paper especialment actiu en la promoció dels models òptims en cada context; en la garantia, a través de la inspecció educativa, que es compleixen les previsions dels PLC amb relació als usos vehiculars de les llengües; i en l'avaluació rigorosa dels resultats en competència lingüística al final de l'etapa obligatòria, vinculant-hi procediments de revisió dels PLC quan no assoleixen els objectius previstos, i revisant si escau el criteri de certificació automàtica d'un nivell C1 de català que no es correspon, de fet, amb els objectius de competència fixats en el document *El model lingüístic del sistema educatiu de Catalunya*. Sense perdre de vista que les desigualtats en l'accés al coneixement del català, el castellà i les llengües estrangeres no es deuen només al disseny del model, sinó que s'originen també en les desigualtats socioeconòmiques entre estudiants. Això implica que les polítiques actives contra la segregació escolar, previstes en el marc del Decret 11/2021, de 16 de febrer, de la programació de l'oferta educativa i del procediment d'admissió en els centres del Servei d'Educació de Catalunya, redunden no només en una major inclusió i equitat, sinó també en la millora de les condicions d'accés al coneixement de les llengües.

En el camp de l'educació universitària, la globalització i els processos d'internacionalització i mercantilització del sistema universitari impliquen noves dificultats per a la sostenibilitat del català com a llengua acadèmica, ja que superposen la competició amb l'anglès com a llengua franca acadèmica a una competència anterior entre el català i el castellà com a llengües acadèmiques en l'àmbit local i estatal. Tot i que la posició preeminent del català sembla segura en la

docència de graus —no tant en la de màsters— es poden constatar retrocessos en el seu ús que podrien aprofundir-se en els propers temps, en absència de polítiques actives de promoció lingüística. En un marc necessàriament —i feliçment— multilingüe, la sostenibilitat del català com a llengua acadèmica dependrà de saber identificar els «nínxols funcionals» que es poden desenvolupar sense l'ús de llengües franques i que caldrà blindar com a espais d'ús predominant del català —per exemple, els usos institucionals no docents o els usos en la docència de graus i de màsters professionalitzadors o habilitadors. Unes polítiques que requereixen acompanyament i exigència pel que fa a la capacitació lingüística del personal d'administració i serveis (PAS) i del personal docent i investigador (PDI), i la generació de discursos legitimadors adreçats al conjunt de la comunitat universitària, també als estudiants i investigadors d'intercanvi, que haurien de veure en l'aprenentatge i l'ús del català una oportunitat per avançar en l'objectiu de competència multilingüe i intercultural alineada amb els objectius de construcció europea.

Finalment, **en el camp de l'ensenyament de català per a adults** es detecta que l'acció del CPNL queda aïllada, en bona part, de la resta de polítiques d'acollida i integració; que hi ha dificultats per a la fidelització dels aprenents de català del CPNL, que solen abandonar els cursos després dels nivells inicial i bàsic, amb habilitats receptives bàsiques i poca capacitat productiva; i per les dificultats que els aprenents que volen adoptar el català i fer-ne un ús autònom en el seu dia a dia experimenten per accedir a espais d'ús del català més enllà de les aules. L'acció en aquest àmbit hauria d'anar orientada, per tant, a facilitar i incentivar la continuïtat cap a estadis més avançats de coneixement del català, tot reforçant la progressivitat dels preus dels cursos del CPNL i fomentant l'aprenentatge del català en espais i horaris laborals. En aquest sentit, cal apel·lar a la responsabilitat social corporativa de les empreses, que haurien de posar a disposició del seu personal les eines per garantir la disponibilitat lingüística en l'atenció que presten al públic, com veurem a continuació. Aquesta acció s'hauria de complementar amb el disseny d'activitats d'acompanyament que facilitin la incorporació dels aprenents de català a xarxes socials catalanoparlants — per exemple, en l'àmbit associatiu, cultural o esportiu— per superar les barreres estructurals a la integració lingüística com a resultat de la segregació social, residencial i econòmica.

4. La igualtat lingüística en les relacions i oportunitats del món socioeconòmic i sociosanitari

4.1. El context general: mobilitat i inclusió en una societat plurilingüe

En una societat com l'actual, en què tot gira entorn del funcionament del mercat, amb els condicionaments propis de la globalització, el paper que s'hi assigna a cada llengua, i en concret a la llengua catalana, que encara hi ocupa un lloc marginal, té la màxima importància, ja que:

- a. condiona gran part de les relacions i comunicacions entre les empreses i els ciutadans (i de fet acaba establint el marc mental del que es dona per descomptat que ha de ser l'ús públic de la llengua en general),
- b. determina quines són les condicions d'accés als llocs de treball i, per tant,
- c. estableix les possibilitats de rendibilitzar les competències personals adquirides i les oportunitats d'inclusió i ascens social.

El model econòmic actual de Catalunya es caracteritza per una gran obertura als fluxos internacionals, amb dues dinàmiques que tenen efectes importants sobre el funcionament lingüístic de la societat: d'una banda, l'atracció de grans contingents de treballadors immigrants d'orígens lingüístics i culturals molt diversos (21,6 % dels actius l'any 2018; més del 50 % en el sector de la restauració) i, de l'altra, el pes destacat del sector turístic, que també comporta una diversificació de les interaccions comunicatives (2019: 19,4 milions de turistes estrangers i 4,9 de la resta de l'Estat).⁹⁵

Segons l'estudi *Emmarca't 2020*,⁹⁶ prop del 70 % dels consumidors voldrien que les marques usessin més el català en àmbits com la publicitat, les xarxes socials, l'etiquetatge, l'atenció telefònica o els webs, però l'ús que en fan es troba molt per sota d'aquesta expectativa.

L'ús del català en l'etiquetatge en un estudi de 406 productes (que inclouen sovint llengües estrangeres) només arriba al 50 % en cerveses (50 %), aigües (51,4 %), ous (60 %) i vins i caves (70 %). En canvi, el català és absent en l'etiquetatge de

⁹⁵ DOMINGO, Andreu. *Cohesió social i demografia* [en línia]. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2020. <<https://cohesio-social.iec.cat/cohesio-i-demografia/>>

DEPARTAMENT D'ECONOMIA I HISENDA DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA. *Turisme*. <http://economia.gencat.cat/ca/ambits-actuacio/economia-catalana/trets/estructura-productiva/turisme/> [Consulta: 2019].

⁹⁶ DEPARTAMENT DE CULTURA DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA. *Emmarca't*. [S. d.]. <https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/empresa/_emmarcat/>

medicaments, telèfons mòbils, electrònica i informàtica, higiene i cura personal, productes de neteja, refrescos, sucres, pa i cereals, galetes i confitures.⁹⁷

Les dades existents⁹⁸ sobre l'atenció oral als establiments comercials també evidencien les limitacions en la disponibilitat del català: l'adequació oral a la clientela que s'hi adreça inicialment en català és tan sols del 46 % a Santa Coloma de Gramenet i no arriba a ser completa (88 %) en el cas més elevat, a Manresa. En l'atenció telefònica, prop del 40 % de les marques no té disponible el català i només el 22,6 % l'utilitza com a llengua inicial d'atenció.

En el mercat laboral, específicament, cal tenir en compte que molts treballadors d'origen immigrant ocupen els llocs de treball de menys qualificació (un 46 % de les ocupacions més elementals) i de menys estabilitat de l'escala laboral (el 35,9 % respecte al 19,6 % dels autòctons), en els quals no se sol valorar la seva qualificació general ni els eventuals coneixements de català, de manera que aquests factors tenen escassos efectes de mobilitat ascendent. Tot i això, entre la classe treballadora,⁹⁹ un 26,8 % no sap parlar català, però en canvi, el 38,9 % té interès per aprendre'l o millorar-ne els coneixements.

La utilitat dels coneixements de català com a recurs d'inclusió i ascens social s'evidencia en nombrosos estudis¹⁰⁰ que no sols acrediten que hi ha una correlació positiva entre l'escolarització en català i castellà i el nivell retributiu (el coneixement de català augmenta l'ocupabilitat i millora l'estatus professional i les rendes del treball), sinó que la doble competència lingüística en les dues llengües oficials, que ha estat des dels inicis un objectiu primordial de la política lingüística de la Generalitat de

⁹⁷ En part, com exposa l'apartat jurídic d'aquest informe, això és degut a la normativa estatal i europea, que no té en compte l'ús del català en les informacions al consumidor.

⁹⁸ GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE CULTURA. SECRETARIA DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA. *Ofercat*. [S. d.]. <https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/dades_i_estudis/mon-socioeconomic/oferta/ofercat_1_descripcio/>. ÍDEM. *Informe de política lingüística 2019* [en línia]. Barcelona: Departament de Cultura, 2020.

<<https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/informepl/arxius/IPL-2019.pdf>>

⁹⁹ GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE CULTURA. SECRETARIA DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA. *Enquesta d'usos lingüístics de la població 2018* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2021.

<https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/dades_i_estudis/poblacio/Enquesta-EULP/Enquesta-dusos-lingueistics-de-la-poblacio-2018/>.

¹⁰⁰ ALARCÓN, Amado. «El valor de las lenguas de los trabajadores europeos en Cataluña». *Papers* (2007), núm. 85. i també «Economia de la llengua». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 21 (2011). CAMINAL, Ramon. «Markets and linguistic diversity». *Journal of Economic Behavior & Organization*, vol. 76, núm. 3 (2010). CAMINAL, R.; CAPPELLARI, L.; DI PAOLO, A. «Language-in-education, language skills and the intergenerational transmission of language in a bilingual society». *Labour Economics*, 70 (2021). CAMINAL, R.; DI PAOLO, A. «Your language or mine? The noncommunicative benefits of language skills». *Economic Inquiry*, 2017. CAPPELLARI, Lorenzo; DI PAOLO, Antonio. *Bilingual schooling and earnings: evidence from a language-in-education reform* [en línia]. Document de treball de la Xarxa de Referència en Economia Aplicada, XREAP2015-03. (2015). <http://ssrn.com/abstract=2668296>. DI PAOLO, Antonio; ESTORS, Laura. «Els determinants del coneixement lingüístic de la població immigrada: una aproximació econòmica aplicada al cas del català». *Llengua i Ús*, núm. 47 (2010). DI PAOLO, Antonio; RAYMOND, Josep Lluís. «Language knowledge and earnings in Catalonia». *Journal of Applied Economics*, vol. 15, núm. 1 (2012).

Catalunya, és la manera d'evitar la segregació: superar la subordinació del català com a llengua pròpia o patrimonial —que impediria que pogués esdevenir una llengua de cohesió social— i assegurar alhora la igualtat d'opcions lingüístiques en l'accés a qualsevol oportunitat laboral, cultural o social.

És indispensable, per tant, en primer lloc, facilitar l'accés a l'aprenentatge del català i fer que sigui present en tots els processos de formació professional i ocupacional, especialment en el cas dels treballadors estrangers, ja que en el seu entorn social de residència la presència del català sol ser deficitària, i en segon lloc, generalitzar en els processos de selecció de personal el reconeixement i la valoració de les competències adquirides en llengua catalana, perquè no resulti frustrat l'esforç dedicat al seu aprenentatge com a recurs d'inclusió i ascens social.

4.1.1. Un compromís amb els grans agents socioeconòmics

En aquest context, és essencial la concertació entre l'Administració i els grans operadors econòmics —empresarials i sindicals— per tal d'establir en totes les comunicacions del món socioeconòmic un règim lingüístic que garanteixi la igualtat entre les llengües oficials en les relacions dels ciutadans amb les empreses i professionals i que assegurï alhora unes condicions equitatives d'accés a l'ocupació i de promoció professional i social.

Sobre aquestes qüestions d'inclusió i mobilitat en un context multilingüe cal tenir en compte els plantejaments del projecte de recerca europeu MIME (sigles de Mobility and Inclusion in Multilingual Europe):¹⁰¹ l'objectiu davant de situacions així és establir una solució equitativa de compromís i equilibri (*trade-off*) entre els diferents drets i objectius dels actors implicats. A escala europea, segons el projecte MIME, el compromís consisteix a compaginar la mobilitat de persones, béns i serveis amb el respecte envers la diversitat lingüística i cultural de cada societat.

La participació plena en la vida social, política, econòmica i cultural d'una comunitat nacional, regional o local —considera el projecte MIME— requereix familiaritat amb la llengua local. La gestió adequada del multilingüisme és crucial per a la cohesió de la societat europea: és la preservació de l'entorn lingüístic el que fa possible que els membres d'una comunitat se sentin segurs a l'hora de facilitar la inclusió als nousvinguts. La cohesió social, aleshores, depèn de la combinació equitativa de la mobilitat i la inclusió.

Una de les conclusions del projecte MIME ho especifica clarament:

¹⁰¹ MIME. Mobility and Inclusion in Multilingual Europe. <https://www.mime-project.org/>

«La mobilitat i la inclusió són per a tothom; per això les polítiques s’han de basar en una visió comprensiva de la mobilitat i la inclusió. La promoció de la mobilitat ha d’anar acompanyada de mesures que afavoreixin la inclusió en les llengües i cultures locals de les persones i grups que es desplacen perquè puguin participar plenament en la societat local i no siguin vistos com una amenaça».

En el nostre cas, aquest compromís es pot concretar de la manera següent:

«Compatibilitzar, d’una banda, el dret dels ciutadans a usar en igualtat de condicions qualsevol de les llengües oficials en les relacions amb les empreses i professionals i, d’altra banda, el dret a l’ocupació i a la promoció professional en condicions equitatives, en un context de plurilingüisme que no comprometi el futur de la llengua pròpia de Catalunya, considerant alhora la llibertat i la responsabilitat social de les empreses.»

En aquest camp de la responsabilitat social de les empreses ja han sorgit en els darrers anys iniciatives interessants, com els segells d’empresa lingüísticament responsable i de producte lingüísticament responsable.

4.2. Evolució del marc legal i les polítiques

La Llei 1/1990, del 8 de gener, sobre la disciplina del mercat i de defensa dels consumidors i dels usuaris no feia referència a qüestions lingüístiques. Calgué esperar a la Llei 3/1993, del 5 de març, de l’Estatut del consumidor —deu anys després de la Llei de normalització lingüística— per trobar una primera regulació dels drets lingüístics dels consumidors (Capítol IV d’aquella llei). En aquell moment, encara que l’article 26 establia el dret a rebre en català les informacions pertinents per al consum i l’ús dels béns, els productes i els serveis, l’article 27 només concretava el dret del consumidor a ser atès (no correspost) en expressar-se en qualsevol de les llengües oficials.

La Llei 1/1998 de política lingüística, com es diu a l’exposició de motius, fixava el règim lingüístic de les empreses públiques, les concessionàries i les de serveis públics amb la finalitat de garantir els drets lingüístics dels consumidors, a fi d’avançar cap a una situació d’equitat entre les dues llengües oficials de manera progressiva, a mesura que tots els ciutadans de Catalunya adquirissin un coneixement complet de la llengua catalana. Les disposicions d’aquesta llei relatives a les empreses privades en general especificaven (art. 32. L’atenció al públic) que «han d’estar en condicions de poder atendre els consumidors i consumidoras quan s’expressin en qualsevol de les llengües oficials a Catalunya» i que «la senyalització i els cartells d’informació general de caràcter fix i els documents d’oferta de serveis per a les persones usuàries i consumidoras dels establiments oberts al públic han d’ésser redactats, almenys, en català.»

Posteriorment, l'Estatut de Catalunya de 2006 establia a l'art. 34, amb caràcter general:

«Totes les persones tenen dret a ésser ateses oralment i per escrit en la llengua oficial que elegeixin en llur condició d'usuàries o consumidores de béns, productes i serveis. Les entitats, les empreses i els establiments oberts al públic a Catalunya estan subjectes al deure de disponibilitat lingüística en els termes que estableixen les lleis.»

Uns anys després, la Llei 22/2010 del Codi de consum de Catalunya recollia i desplegava aquest règim al seu article 128.

Tanmateix, les sentències del Tribunal Constitucional STC 31/2010 i STC 137/2010 delimitaven quins eren els marges de constitucionalitat d'aquestes disposicions. La primera sentència específica (FJ 22) que:

«el deber de disponibilidad lingüística de las entidades privadas, empresas o establecimientos abiertos al público no puede significar la imposición a éstas, a su titular o a su personal de **obligaciones individuales** de uso de cualquiera de las dos lenguas oficiales de modo general, inmediato y directo en las relaciones privadas (el subratllat és nostre).»

I conclou que «interpretado en esos términos, el art. 34 EAC no es contrario a la Constitución».

Al seu torn, l'STC 137/2010 reitera el mateix criteri (FJ 4 i 5) i, atès que l'article 128 del Codi de consum remet al «que estableixen l'Estatut d'autonomia i la legislació aplicable en matèria lingüística», difereix la decisió i conclou que serà el desplegament legislatiu d'aquests drets el que caldrà comprovar si s'ajusta a la constitucionalitat. I afegeix:

«Cabe añadir ahora que puesto que en el ámbito de las relaciones entre privados no cabe imponer **obligaciones individuales** de uso de cualquiera de las dos lenguas oficiales de modo general, inmediato y directo, menos aún cabrá establecer régimen sancionador alguno frente a un eventual incumplimiento de unas obligaciones individuales que nunca podrán ser tales.

»Interpretado en los términos referidos, el art. 128-1.1 de la Ley 22/2010 no es contrario a la Constitución, y así se dispondrá en el fallo.» [La negreta és nostra.]

4.3. Viabilitat actual d'un nou ordenament lingüístic del mercat

4.3.1. Les comunicacions de les empreses i professionals amb els ciutadans

Es pot deduir d'aquest posicionament que el desplegament legislatiu dels drets lingüístics del consumidor no pot establir obligacions individuals de disponibilitat

lingüística per als membres d'una organització o empresa, però en canvi no sembla exclosa la possibilitat de fixar obligacions o responsabilitats per a les empreses (almenys per a aquelles que disposin d'una plantilla suficient), a fi d'assegurar que el personal que té encarregada la relació oral o escrita amb el públic compti amb la capacitat necessària en les dues llengües oficials —igual com els perfils dels llocs de treball poden especificar altres competències, lingüístiques o no, inherents a les funcions que cal dur-hi a terme (el coneixement d'idiomes, per exemple, és un requisit habitual en molts llocs de treball en què cal establir relacions amb clients estrangers, sense que això contravingui els drets personals dels treballadors).

Aquest tipus de regulacions s'han establert en altres estats democràtics amb diverses llengües oficials i entenem que poden ser aplicables al cas de Catalunya amb les adequacions necessàries. Altrament, el respecte intangible de la llibertat d'empresa impediria l'exercici en igualtat dels drets dels ciutadans en l'opció per la llengua oficial de preferència. La llibertat d'empresa no és il·limitada, sinó que s'ha d'ajustar a diverses condicions en el respecte de finalitats d'interès general, des dels horaris d'activitat o l'ocupació d'espais públics fins a les normes de preservació del medi ambient o de prevenció de riscos.

En qualsevol cas, cal transcendir el punt de vista estrictament legalista: les comunicacions de les empreses amb els ciutadans van més enllà del simple marc de drets i deures marcats per la llei. La bona atenció al públic en les comunicacions i la precisió lingüística dels documents i de les informacions corresponents són una part inherent de la qualitat del producte o servei i, al capdavant, de la satisfacció dels clients i usuaris. Aquesta és la raó que justifica l'adopció de llengües no oficials en les comunicacions professionals, encara que no respongui a cap obligació legal.

D'altra banda, sembla que els obstacles a l'establiment d'obligacions lingüístiques individuals que addueixen les sentències esmentades també s'haurien d'aplicar a les comunicacions internes pròpies de les activitats del personal, respectant el dret de cada treballador a utilitzar en la feina la llengua oficial de preferència. Però és evident que en aquest cas —igual que en les comunicacions exteriors— l'empresa ha de poder establir en les condicions contractuals uns criteris d'ús de les llengües que siguin adients a les funcions i al perfil de cada lloc de treball.

En aquest sentit, tant les administracions competents com les empreses o professionals, els mateixos treballadors i els seus representants sindicals haurien de compartir el mateix objectiu: promoure una gestió lingüística de qualitat en les comunicacions amb els ciutadans, generalitzant l'oferta activa d'atenció en les dues llengües oficials —més enllà de la simple disponibilitat a petició del client— i incorporant-hi els altres idiomes que corresponguin al seu àmbit de relacions. Algun sindicat s'ha mostrat darrerament propens a incorporar al procés de negociació col·lectiva la presència del català a les activitats de les empreses.

4.3.2. Les polítiques de personal

Lògicament, també les polítiques de personal —classificació, selecció, acolliment, formació, distribució i promoció— s’han de correspondre amb aquestes polítiques de comunicacions internes i externes.

És imprescindible reconduir el cercle viciós que sovint s’observa actualment: els ciutadans no poden ser atesos en català en les mateixes condicions que en castellà perquè el personal d’atenció al públic no té la competència adequada; no la té perquè en la selecció de personal l’empresa no ha especificat que aquesta era una capacitat necessària per al lloc de treball —segurament perquè no disposa d’una política de comunicacions i de personal ben definida, però potser també per una idea equivocada del que són les condicions equitatives d’accés a l’ocupació. Deixar de valorar en la selecció les capacitats pròpies d’un lloc de treball (lingüístiques o de qualsevol altre tipus) no sols rebaixa la qualitat de la feina resultant, sinó que ofereix un avantatge injust als que no disposen de la competència i anul·len encara més injustament l’esforç dels candidats que l’han adquirit i no poden rendibilitzar-la. Privilegiar els menys capacitats i frustrar els més preparats és exactament el contrari d’un procés equitatiu de selecció, que ha de facilitar al màxim la capacitació dels aspirants i valorar les seves capacitats en la selecció a fi de motivar els futurs aspirants en lloc de desprestigiar el seu esforç de capacitació.

Reforçar en la formació professional i ocupacional l’adquisició de competències satisfactòries en català i castellà, i estendre les activitats actuals dels serveis lingüístics de les administracions i d’algunes organitzacions empresarials i sindicals en suport a la qualitat de la gestió lingüística per part de les empreses, és sens dubte el camí. Aquest tipus de col·laboracions a gran escala han de permetre superar els efectes desmotivadors que tenen les rutines actuals: quin sentit pot tenir l’esforç per adquirir una bona formació lingüística si no té cap valor en el procés de selecció dels llocs de treball i oculta el valor real que té com a factor d’inclusió i promoció social?

Complementàriament, en una societat com la nostra, en què conviuen grups lingüístics tan diversos —amb un total de prop de tres-centes llengües— i que es caracteritza pel gran volum de relacions internacionals de tipus comercial, turístic i cultural, és especialment important que tota la societat, i sobretot el mercat, valorin positivament totes les llengües i cultures que conté. El reconeixement del valor de totes les llengües d’origen és un factor d’autoconfiança per als nous ciutadans, que sens dubte afavoreix la seva identificació amb la societat receptora. Al mateix temps, mantenir activades les competències en les llengües d’origen representa un ventall de recursos per a les relacions internacionals i ofereix als nous ciutadans oportunitats de rendibilitzar els seus coneixements.

En definitiva, l'objectiu és l'equiparació del català i el castellà en l'estratègia plurilingüe específica de les polítiques de comunicacions i de personal de cadascuna de les empreses.

4.4. L'oferta activa en l'atenció socio sanitària

Un àmbit en què resulta especialment necessari assegurar la igualtat d'opció dels ciutadans entre les llengües oficials per mitjà de l'oferta activa,¹⁰² més enllà de la simple disponibilitat en el cas que ho demanin, és el de l'atenció socio sanitària, perquè no tan sols en depèn la satisfacció dels pacients, sinó la seva pròpia salut.¹⁰³ És un criteri universalment assumit que la intercomprensió completa i empàtica amb els pacients és una part central i indissociable de la qualitat assistencial, ja que en pot dependre l'encert del diagnòstic i del tractament, i en definitiva la curació. Per consegüent, la competència comunicativa i lingüística del personal és una part inherent i indissociable de la seva competència professional, que cal assegurar en els processos de formació, de selecció i d'assignació dels llocs de treball. Tanmateix, hi ha estudis internacionals que constaten que la comunicació insatisfactòria amb els pacients és la font principal d'errors mèdics evitables, especialment en l'atenció clínica aguda.¹⁰⁴

Aquest és un punt que mereix atenció a Catalunya: un informe recent del Servei de Planificació Lingüística del Departament de Salut de la Generalitat¹⁰⁵ constata que «en el període 2003-2018 l'ús exclusiu del català [per part] dels usuaris dels serveis sanitaris amb el personal mèdic experimenta un descens, més accentuat de 2003 a

¹⁰² L'oferta activa consisteix en l'explicitació de l'opció lingüística en tots els contactes amb els usuaris, en la retolació i en les comunicacions escrites i orals de tot tipus.

¹⁰³ Per aquest mateix motiu, en la mesura que es pugui, també convé oferir atenció en les llengües respectives als pacients residents o visitants que parlen altres idiomes, amb l'ajut de mitjans humans o tècnics d'intermediació.

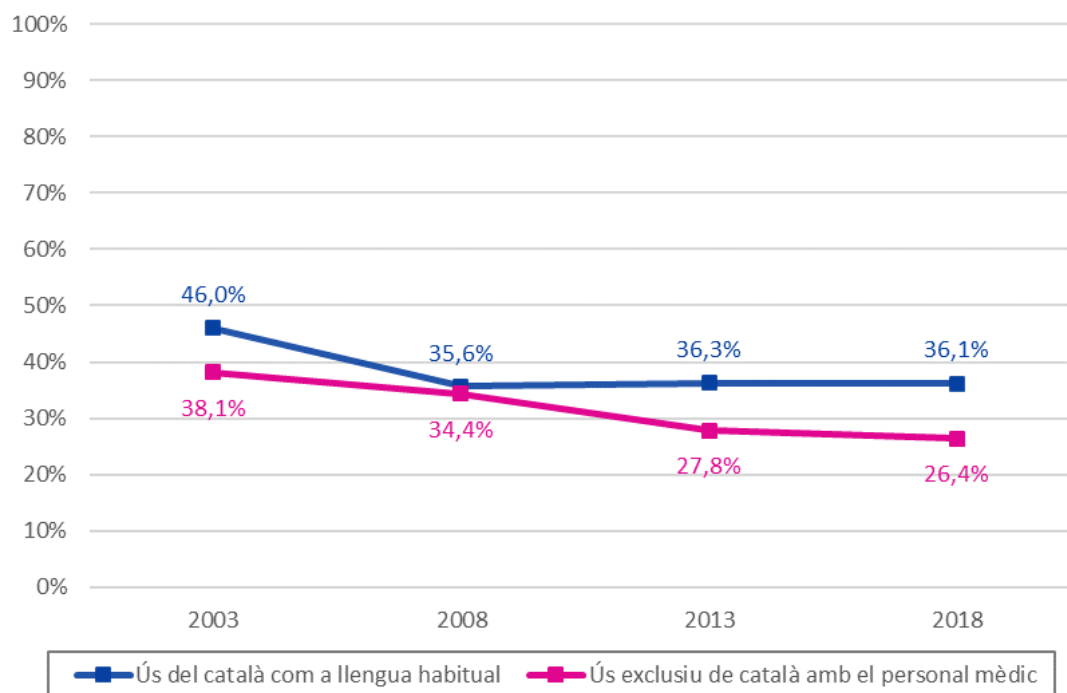
¹⁰⁴ Per exemple, aquest article en què es ressenyen els resultats de 30 estudis previs: BRINDLEY, Peter G.; SMITH, Katherine E.; CARDINAL, Pierre; LEBLANC, François. «Improving medical communication with patients and families: Skills for a complex (and multilingual) clinical world». *Canadian Respiratory Journal*, vol. 21, núm. 2 (2014), p. 89-91. El núm. 15-16 de la revista *Minorités Linguistiques et Sociétés / Linguistic Minorities and Societies*, de la Universitat d'Ottawa, tracta de la situació de l'atenció sanitària en contextos de doble oficialitat, i inclou diversos articles sobre els territoris de llengua catalana, Finlàndia, Gal·les, el País Basc i el Canadà. (<https://www.erudit.org/fr/revues/minling/2021-n15-16-minling06133/>). En aquest darrer estat s'ha establert una norma estàndard oficial sobre la qualitat en l'accés als serveis socials i de salut en les dues llengües oficials (*CAN/HSO 11012:2018 - Access to Health and Social Services in Official Languages*. <https://healthstandards.org/standard/access-health-social-services-official-languages/>).

¹⁰⁵ PERE I MAS, Jordi. «Demografia sanitària i reptes per a la llengua catalana al sistema de salut de Catalunya». *Revista de Llengua i Dret* [en línia] (novembre 2021) <<https://eapc-rld.blog.gencat.cat/2021/11/18/demografia-sanitaria-i-reptes-per-a-la-llengua-catalana-al-sistema-de-salut-de-catalunya-jordi-pere-i-mas/>>. En aquest apartat seguim les informacions d'aquest treball. L'Estudi ULAS (Usos Lingüístics en l'Assistència Sanitària) —iniciat el 2020 per l'Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears, amb el suport de la Direcció General de Política Lingüística, el Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya i la Fundació Esteve— es preveu que oferirà aviat dades més concretes sobre aquest punt.

2013 i més lleuger de 2013 a 2018 [...] i se situa gairebé deu punts per sota respecte a l'ús del català per la població com a llengua habitual.» (Gràfic 13)

Gràfic 13. Ús del català com a llengua habitual i amb el personal mèdic. Font: EULP 2003-2018.¹⁰⁶

L'arribada massiva de població immigrada durant aquells anys, la contractació de nombrosos metges estrangers i també l'emigració de personal sanitari jove format a Catalunya, en cerca de millors condicions professionals, expliquen aquesta evolució.¹⁰⁷ Cal tenir en compte que, segons els col·legis de metges, durant els darrers anys s'han col·legiat a Catalunya un nombre elevat de professionals estrangers, i que es preveu que en els 10 anys propers es jubilaran més de la quarta part dels col·legiats actuals, majoritàriament nascuts o formats a Catalunya, de manera que en un futur immediat hi pot haver necessitat de cobrir un 20 % de les vacants de medicina i infermeria.¹⁰⁸ En aquesta perspectiva, és imprescindible activar

¹⁰⁶ GENERALITAT DE CATALUNYA. INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA. *Enquesta d'usos lingüístics de la població 2003-2018*. <https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp>

¹⁰⁷ Actualment persisteix la dificultat de trobar professionals en algunes especialitats — com les de pediatria i medicina familiar i comunitària a l'atenció primària, o medicina interna, psiquiatria i anestesiologia i reanimació a l'atenció hospitalària— especialment en les regions sanitàries que es troben fora de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

¹⁰⁸ UNIÓ CATALANA D'HOSPITALS (UCH), CONSORCI DE SALUT I SOCIAL DE CATALUNYA (CSSC), INSTITUT CATALÀ DE LA SALUT (ICS). *Necessitat de professionals mèdics i d'infermeria al sector concertat i ICS* [en línia]. [S. l.]: novembre de 2019, p. 24. <http://www.consorcio.org/media/upload/pdf/estudi-necessitat-professionals-csc-uch-ics_1576075780.pdf>

tots els sistemes de formació i de selecció que permetin incorporar professionals lingüísticament capacitats.

Segons les dades de la Direcció General de Professionals de la Salut del Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya, actualment treballen al sistema públic de salut uns 36.000 metges i uns 46.000 infermers, dels quals un 31 % pertanyen a l'Institut Català de la Salut. Bona part d'aquests professionals, a causa de les necessitats urgents de contractació dels darrers anys, hi mantenen una vinculació laboral temporal. El 80 % del total de metges i infermers estan col·legiats a la demarcació de Barcelona, i entre ells el 42 % dels nous metges col·legiats el 2020 són estrangers —en bona part llatinoamericans—, i el 24 % procedeixen de la resta de l'Estat. A més, segons el Col·legi Oficial de Metges de Barcelona (2021),¹⁰⁹ la gran majoria de metges estrangers no tenen especialitat mèdica o no la tenen homologada, de manera que només un de cada deu podrà fer carrera al sistema públic de salut: caldrà vetllar, per tant, per garantir també l'atenció en llengua catalana i el respecte als drets lingüístics dels usuaris als centres sanitaris de titularitat privada, on s'incorpora un gran nombre de professionals estrangers i on rep assistència un 29 % de la població de Catalunya, que disposa de doble cobertura sanitària.¹¹⁰

Un altre aspecte que incideix especialment en la capacitació lingüística del personal sanitari és el sistema de selecció dels professionals sanitaris residents (el període de formació d'entre dos i cinc anys pel qual han de passar per tal d'obtenir un títol d'especialista). Des de l'esmentat sistema, actualment s'incorporen cada any a Catalunya més de 1.600 metges interns residents (MIR), i es tracta d'un procediment regulat per l'Estat en una convocatòria oberta també a facultatius comunitaris i extracomunitaris.¹¹¹ En aquest sistema de selecció, els aspirants comunitaris i extracomunitaris han d'acreditar coneixements de castellà, però no de cap de les altres llengües de l'Estat que són oficials al seu territori, sense que les comunitats autònomes puguin ni tan sols valorar aquests coneixements com a mèrit en l'adjudicació de les places. Actualment, entre els més de 5.300 residents de Catalunya, el 21 % dels metges provenen d'altres comunitats autònomes de l'Estat on no es parla català i el 16 % d'altres països (un 11 % de l'Amèrica del Sud); i pel que fa als d'infermeria, un 55 % provenen d'altres comunitats de l'Estat de parla no catalana

¹⁰⁹ COL·LEGI DE METGES DE BARCELONA. *Informe anual 2020*. Barcelona, 2021, p. 20.

<https://www.comb.cat/Informeannual2020/publication/contents/media/1404934.pdf>

¹¹⁰ GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE SALUT. *Entitats d'assegurança sanitària lliure de Catalunya 2018-2019* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2021, p. 29.

<https://salutweb.gencat.cat/web/.content/_departament/publicacions/memories/memories-entitas-2018_2019.pdf>.

¹¹¹ Les bases de la convocatòria més recent es poden consultar a l'Ordre SND/948/2021, de 8 de setembre (BOE núm. 218, d'11 de setembre de 2021).

i un 2 % d'altres països.¹¹² El Departament de Salut desenvolupa un pla de formació de llengua catalana per al personal resident, amb la col·laboració del Consorci per a la Normalització Lingüística, a fi de pal·liar aquestes limitacions, però és imprescindible trobar un sistema lingüísticament responsable de formar i seleccionar els candidats: l'Administració de l'Estat ha d'assumir el compromís de garantir que els usuaris puguin ser atesos en la seva llengua oficial.

4.5. Reptes principals

- Reconeixent que les comunicacions pròpies del món socioeconòmic influeixen decisivament sobre l'aprenentatge i l'ús de les llengües, és imprescindible regular el règim lingüístic de les relacions dels ciutadans amb les empreses i professionals, concertadament amb els grans operadors econòmics, a fi d'assegurar l'ús normal de les llengües oficials en condicions equivalents i el dret dels treballadors a capitalitzar els seus coneixements lingüístics en l'accés a l'ocupació. L'establiment i l'aplicació gradual d'un marc normatiu per a les empreses, d'acord amb les seves dimensions i característiques, acompanyat de les mesures de suport adients, no ha de ser lesiu ni per als drets personals dels professionals ni per als objectius legítims de les empreses i les organitzacions sindicals.
- Complementàriament, és necessari facilitar en tots els processos de formació professional i ocupacional l'adquisició de coneixements de català adequats a les funcions del personal en cada sector d'activitat.
- En el camp de l'atenció socio sanitària, encara és més imprescindible que els processos de formació, selecció i assignació dels llocs de treball assegurin la competència del personal en les llengües oficials, perquè no sols és un principi d'igualtat i de qualitat del servei, sinó que és part indissociable de la competència professional, de la qual depèn la salut i la mateixa vida dels pacients. En la selecció dels professionals sanitaris residents, que és competència de l'Estat, cal assegurar que es garanteix aquesta competència lingüística en les diverses llengües oficials del territori en què han d'exercir.

¹¹² Dades de la Direcció General de Professionals de la Salut del Departament de Salut. Generalitat de Catalunya.

5. Llengua, mitjans de comunicació i indústries culturals en el segle XXI

5.1. Antecedents

Els mitjans de comunicació són institucions centrals en relació amb la llengua i un dels punts més importants és la llengua que utilitzen, qüestió que té una transcendència més gran en territoris on hi ha més d'una comunitat lingüística, ja que no totes es troben en igualtat de condicions. En aquest sentit, les relacions entre política lingüística i política de mitjans són especialment rellevants.

A Catalunya, després de la mort de Franco, l'existència de mitjans en català es considerava imprescindible per a la *normalització* del català i, al mateix temps, socialment era percebuda com un requisit per a la democràcia.¹¹³ En aquell context, es va desenvolupar una política lingüística que, en gran part, estava relacionada amb els mitjans de comunicació: premsa, ràdio i televisió. Aquesta política es va concretar, primer, en la creació de la radiotelevisió pública de Catalunya: nascuda el 1983 com a Corporació Catalana de Ràdio i Televisió i transformada en Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuais des de 2007. En segon lloc i successivament, es va passar a promoure l'ús del català als mitjans privats, mitjançant un sistema de quotes per als de ràdio i televisió d'abast local o català —que utilitzen l'espectre radioelèctric i requereixen un permís específic que s'obté per concurs públic—, i un sistema de subvencions per a la utilització del català per part de mitjans privats (premsa, ràdio, televisió, digitals).

En general, i amb l'excepció remarcable del cinema, la presència del català va augmentar a tots els mitjans, tant en termes d'oferta com de consum. Tot i l'augment, i ara amb l'excepció de la comunicació local, el català ocupava la segona posició, davant del castellà, per bé que amb diferències més (cinema) o menys (ràdio) grans, en funció del mitjà.

¹¹³ COROMINAS PIULATS, Maria. «Media Policy and Language Policy in Catalonia». A: CORMACK, Mike; HOURIGAN, Niamh (ed.) *Minority Language Media. Concepts, Critiques and Case Studies*. Multilingual Matters, 2007, p. 168-187.

5.2. Context: ecosistema comunicatiu a Catalunya els anys 2020

Ja abans de la pandèmia de la COVID19, l'ecosistema comunicatiu català es trobava en un estadi avançat de digitalització,¹¹⁴ amb una tendència creixent del consum de serveis audiovisuals a petició.¹¹⁵ També en general, els mitjans (llevat de la premsa impresa, que pateix una crisi específica de model) s'havien recuperat de les conseqüències de la crisi econòmicofinancera dels anys 2007-2008, per bé que sense recuperar el volum de la inversió publicitària precisi. Aquesta recuperació relativa també s'havia manifestat en relació amb les indústries culturals —o almenys algunes de les més importants— com ara cinema, llibres, música i videojocs, un sector en expansió.¹¹⁶

Les preferències dels mitjans per part de la població mostren de manera molt clara la preeminència general d'Internet, que entre la població més jove exerceix pràcticament un monopoli.

També amb dades pre COVID-19,¹¹⁷ Internet és el mitjà preferit per prop de la meitat de la població major de 15 anys: el 48,4 % de mitjana, però amb proporcions molt més altes en les franges d'edat més joves (81,9 % de 16 a 24 anys; 73,0 % de 25 a 34 anys i 59,6 % de 35 a 49). La televisió ho és per a un 31 % de mitjana, i en proporcions superiors com més gran és la població: 38,8 % de 50 a 64 anys i 48,9 % de 64 i més, i només un 12 % dels joves de 16 a 24 anys.

Específicament, Internet és el mitjà preferit a tots els efectes per la població de 16 a 34 anys i la televisió ho és per la de 50 a 64 anys i més. El grup d'edat de 35 a 49 anys fa de frontissa: prefereix Internet per formar-se una opinió i informar-se de temes locals, i la televisió per informar-se de l'actualitat i entretenir-se.

¹¹⁴ CRUSAFON BAQUÉS, Carmina. «Epíleg». A: CIVIL I SERRA, Marta; LÓPEZ, Bernat (ed.) *Informe de la comunicació a Catalunya 2017-2018* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2019, p. 319-325. <<https://incom.uab.cat/occ/informe/>>.

¹¹⁵ Aquest apartat es basa en COROMINAS PIULATS, Maria. *Llengua i mitjans de comunicació a Catalunya: política lingüística, política de mitjans i societat civil*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2021; i en COROMINAS, Maria; MARTORI, Aida. «COVID19 i comunicació a Catalunya: Accentuació de tendències». A: DOMINGO, Andreu; BARCELÓ, Mercè (coord.) *Impacte social de la COVID-19: una mirada multidisciplinar*. Barcelona: Secció de Filosofia i Ciències Socials, Institut d'Estudis Catalans. [En premsa.]

¹¹⁶ COROMINAS, Maria (2017) «Epíleg». A: CIVIL I SERRA, Marta; CORBELLA I CORDOMÍ, Joan; FERRÉ PAVIA, Carme; SABATÉ I SALAZAR, Joan (ed.). *Informe de la comunicació a Catalunya 2015-2016* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 280-289. <https://ddd.uab.cat/pub/lilibres/2015/214098/infcomcat_a2015.pdf>

¹¹⁷ Procedents de l'Enquesta d'usos i percepcions dels mitjans audiovisuals a Catalunya (<https://www.cac.cat/sites/default/files/Informe%20de%20resultats.pdf>), recollida a: CONSELL DE L'AUDIOVISUAL DE CATALUNYA. *Butlletí d'Informació sobre l'Audiovisual a Catalunya*, núm. 14 (setembre 2019). <<https://www.cac.cat/sites/default/files/2019-10/BIAC14.pdf>>.

A grans trets, en el context de la pandèmia de la COVID-19 s'han reforçat i accelerat aquestes tendències. Així, per exemple, l'àmbit digital ha resistit millor la situació en termes d'inversió publicitària, de manera coherent amb la tendència al creixement dels darrers anys. Ha continuat augmentant el consum de continguts audiovisuals a petició a través de serveis *over the top* ('de lliure transmissió' o 'OTT' en català, segons el TERMCAT) i de pagament, i el consum de continguts via xarxes socials. Aquestes tendències — creixement d'Internet, del consum dels serveis audiovisuals a petició i de xarxes socials — plantegen un repte important per a la presència i ús del català en aquest àmbit on, com s'explica més endavant, es troba en una situació molt minoritària i, en alguns casos, marginal.

Pel que fa a la televisió, ha resistit relativament bé, però menys que Internet, la situació lligada a la COVID-19.

En relació amb les indústries culturals, cal tenir en compte que la situació de la pandèmia de la COVID-19 ha tingut una afectació negativa especial en aquelles que es basen en la presencialitat — teatres, música en viu, sales de cinema o, també, llibreries — més enllà de la incidència general del període del primer confinament, a causa de confinaments territorials (locals, comarcals...) i, en el millor dels casos, les limitacions d'aforament. En aquests àmbits, el grau de recuperació de la normalitat és menor que en mitjans de comunicació com ara la ràdio o la televisió i, en algun cas, com ara la música en viu, es considera que la COVID-19 ha representat «un canvi de paradigma en la música catalana [...]. S'ha enfonsat la indústria de la música, però la creació i la formació han experimentat un auge que es plasmarà en la dècada vinent.»¹¹⁸

En canvi, la COVID-19 ha comportat un augment de la lectura i del consum de videojocs, dos sectors importants a Catalunya. El 2016-2018 hi havia 145 empreses de videojocs, amb una facturació agregada de 430 milions d'euros.¹¹⁹ D'acord amb les dades publicades per l'Institut Català de les Empreses Culturals sobre Empreses de videojocs a Catalunya 2021, l'any 2020 ja eren 167, amb una facturació —el 2019— de 473 milions d'euros.¹²⁰ Segons aquest mateix informe, malgrat totes les

¹¹⁸ GENDRAU, Lluís; MORÉN ALEGRET, H.; NOVELL, J.; MARTÍ, J.; GEA, È.; SORIGUERA, E.; VALLBONA, T.; GARDE, C.; PUJOL, R. M. «La música». A: CIVIL I SERRA, M.; LÓPEZ, B. (ed.). *Informe de la comunicació a Catalunya 2019-2020*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2021, p. 185-198. <ddd.uab.cat/record/245281>.

¹¹⁹ GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT D'EMPRESA I CONEIXEMENT. DIRECCIÓ GENERAL D'INDÚSTRIA. *El sector audiovisual a Catalunya. Actualització Estratègica* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2020.

<https://www.accio.gencat.cat/web/.content/bancconeixement/documents/altres_publicacions/sector-audiovisual-catalunya.pdf>.

¹²⁰ GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE CULTURA. INSTITUT CATALÀ DE LES EMPRESES CULTURALS. *Empreses de videojocs a Catalunya 2021*. Barcelona: Institut Català de les Empreses Culturals, 2021. <https://issuu.com/icec_generalitat/docs/empreses_videojocs_2021>.

dificultats, les empreses de videojocs catalanes van continuar traient jocs al mercat i anunciant projectes nous.

5.3. Llengua catalana, mitjans de comunicació i indústries culturals els anys 2020: diagnòstic

Molt a grans trets, la situació de la llengua catalana en l'àmbit dels mitjans de comunicació a Catalunya avançant el primer quart del segle XXI té les característiques següents:

5.3.1. Mitjans de comunicació de masses i mitjans digitals a Catalunya

En premsa, el 2019, amb un 62 %, l'oferta en català és majoritària, davant del 38 % en castellà. Bona part del creixement experimentat des de 2010 s'explica per la introducció el 2011 de la doble edició en català i en castellà de *La Vanguardia*, en l'estela del que ja havien fet els diaris *Segre* i *El Periódico de Catalunya* el 1997.

També el 2019, la ràdio és el mitjà amb una oferta lingüística més equilibrada entre català i castellà: en una proporció 48 % - 52 % atenent a les 10 emissores principals. En comparació amb l'any 2015, en què les xifres eren 43 i 57 %, respectivament, les diferències s'havien reduït.

En oferta de televisió, en canvi, l'augment del nombre de canals dels anys 2000 ha comportat que el català passés d'un terç de l'oferta el 2008 (32 %) a un 10 % el 2019. Hi ha un nombre més gran de canals en emissió i, de cada 10, només un ho és en català. Cal tenir en compte que l'augment de canals privats d'abast estatal equival automàticament a canals monolingües en castellà, ja que des de les primeres adjudicacions a finals dels anys 1980 no s'ha plantejat cap previsió per a emissions en llengües diferents de l'espanyol.¹²¹

Quant al consum, el 2019 el català és majoritari en l'audiència de ràdio (73,1 %) i en la lectura de diaris (70,4 %) i minoritari en televisió (18,9 %). Cal tenir en compte, però, que tot i la multiplicació de l'oferta (quantitat de canals), l'audiència en català ha disminuït en una proporció molt menor. Això s'explica sobretot pel pes de TV3 que, per exemple, entre març de 2019 i maig de 2021 es manté líder d'audiència en termes

¹²¹ GIFREU, Josep. «Audiovisual, història d'una ocupació (I): Controlar l'espai de trànsit». *Vilaweb* (26 desembre 2021). <<https://www.vilaweb.cat/noticies/audiovisual-historia-ocupacio-controlar-espai-transit-josep-gifreu/>>

GIFREU, Josep. «Audiovisual, història d'una ocupació (II): Saturar de continguts en espanyol». *Vilaweb* (27 desembre 2021)

<<https://www.vilaweb.cat/noticies/audiovisual-historia-duna-ocupacio-i-ii-saturar-de-continguts-en-espanyol/>>

de quota,¹²² condició que recupera a l'agost i que ha continuat fins al desembre de 2021.¹²³ En aquest sentit, el context de la COVID-19 va posar de manifest la importància del servei públic audiovisual a Catalunya.

Això no obstant, fixant-nos en la població jove —de 13 a 24 anys— hi ha dos fenòmens a tenir en compte. D'una banda, es constata que el grup en qüestió dedica menys temps al consum de televisió que la resta de la població. De fet, l'any 2020, en el context del primer confinament motivat per la COVID-19, amb un increment de consum televisiu de tots els grups d'edat, mentre que la mitjana catalana va ser de 221 minuts diaris, la del grup de 13 a 24 anys va ser únicament de 75 minuts.¹²⁴ La diferència és notable. Però, com ha posat de manifest l'informe de Media.cat *Joves i ús del català: una radiografia del sector audiovisual*,¹²⁵ en termes d'audiència, en el grup d'edat de 13 a 24 anys, també el 2020, la primera posició va ser per a Telecinco (10,7 %) i la segona, a dues dècimes, per a TV3 (10,5 %), que és l'únic canal en català d'aquest grup. Després, Antena 3 (7,6 %); Cuatro (5,4 %), La 1 (5,3 %) i La Sexta (4,7 %).

Taula 4. Oferta i consum de mitjans de comunicació a Catalunya (en català i en castellà) (2008-15 – 2019)
Font: dades extretes dels indicadors de mitjans de comunicació, disponibles al web de Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya.¹²⁶

	Indicador	Any inicial*		2019	
		CAT	CAST	CAT	CAST
Premsa	Oferta Difusió 10 capçaleres	9,5 %	90,5 %	62 %	38 %
	Consum: Lectura diaris (impresos i digitals)	59,4 %	60,9 %	70,4 %	67 %
Ràdio	Oferta 10 emissores	43 %	57 %	48 %	52 %
	Consum: Audiència	74,2 %	25,8 %	73,1 %	26,9 %
Televisió	Oferta 10 cadenes	32 %	68 %	10 %	90 %
	Consum: Audiència	21,8 %	72,7 %	18,9 %	78,9 %

*Premsa 2010 per a l'oferta i 2014 per al consum. Ràdio 2015 i televisió 2008 per a oferta i consum

En cinema, el consum en llengua catalana es troba en una posició marginal i, encara, amb tendència decreixent. Així, el nombre d'espectadors de cinema en català l'any 2020 no va arribar a 100.000: 99.691, segons les dades de l'Enquesta de Participació Cultural de Catalunya 2020.¹²⁷ En bona part aquesta xifra s'explica per l'afectació de

¹²² <https://comunicacio21.cat/noticies/telecinco-trenca-els-46-mesos-de-lideratge-de-tv3/>

¹²³ <https://comunicacio21.cat/noticies/tv3-es-lider-daudiencia-per-12e-any-seguir/>

¹²⁴ Segons dades de Kantar Media facilitades per TV3 i recollides per LLUENT, Èric. *Joves i ús del català. Una radiografia del sector audiovisual* [en línia]. Barcelona: Grup de Periodistes Ramon Barnils, gener 2022. <<https://www.media.cat/wp-content/uploads/INFORME-JOVES-I-US-DEL-CATALA.pdf>>.

¹²⁵ LLUENT, È. *Ibidem*.

¹²⁶ https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/dades_i_estudis/sil/mitjans/mitjans-comunicacio/ (Reproduït de COROMINAS PIULATS, Maria. *Llengua i mitjans de comunicació a Catalunya: política lingüística, política de mitjans i societat civil*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2021, p. 20).

¹²⁷ https://dades culturals.gencat.cat/ca/estadistica_per_temes/participacio/

la COVID-19 a les sales de cinema (tancaments, obertures limitades, etc.), però la pèrdua d'espectadors no és puntual: de 2010 a 2019, en quatre ocasions s'ha situat per sota de les 500.000 persones (2013, 2014, 2018 i 2019).

En correspondència amb l'assistència, en termes de recaptació en sales, el cinema en català hi té una participació mínima. Així, el 2021 —encara amb afectació de la COVID-19—, la recaptació total de les sales de cinema de Catalunya va ser de 52.388.354 euros, 848.736 euros dels quals (1,6 %) van correspondre al cinema en català, i 1.866.223 (3,6 %) al cinema de producció catalana.¹²⁸

Les respostes a la pregunta «En quina llengua o llengües és l'última pel·lícula de cinema que ha vist» durant el període 2007-2020, recollides a l'Enquesta de Participació Cultural de Catalunya 2020,¹²⁹ permeten apreciar les tendències següents:

- Predomini sostingut del castellà, amb tendència a disminuir (8 punts percentuals entre el 92 % de 2007 i el 84,5 % de 2020).
- La segona posició l'ocupa, a distància però augmentant, la proporció de persones que responen «altres» (3,8 % el 2007, i tercera opció per darrere del castellà i el català i 16,1 % el 2020, quasi sis punts percentuals davant del català).
- Posició marginal del català, tot i que passa del 4,0 el 2007 al 10,5 el 2020 (només aquest darrer any i el 2017 assoleix una proporció de dos dígits).

5.3.2. Serveis de vídeo a petició (*on demand*) i de lliure transmissió (*over the top*)

Com s'ha apuntat, la situació generada a causa de la pandèmia de la COVID-19 ha comportat l'acceleració de la tendència preexistent de l'augment del consum dels serveis audiovisuals en la modalitat de vídeo a petició. Consisteix en un servei audiovisual basat en vídeo sobre protocol d'Internet, en què es tria en un catàleg el contingut que es vol veure en el moment que es decideixi. Aquest servei l'ofereixen tant empreses que, al mateix temps, són propietàries de la xarxa de distribució, com d'altres que ho fan sobre la xarxa oberta d'Internet, els anomenats *de lliure transmissió (over the top* o OTT). Aquests darrers són els que creixen més.

A Catalunya, l'any 2020, les plataformes OTT de pagament quasi van multiplicar per dos el nombre de persones abonades: 5,2 milions el febrer-març de 2019 i 9,1 el mateix període de 2020. D'acord amb les darreres dades disponibles en redactar

¹²⁸ GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE CULTURA. INSTITUT CATALÀ DE LES INDÚSTRIES CULTURALS. «El mercat de la cultura en xifres. Dades any 2021». *Butlletí XCAT*. [Barcelona: Generalitat de Catalunya] (desembre 2021).

¹²⁹ https://dadesculturals.gencat.cat/ca/estadistica_per_temes/participacio/

aquest informe, l'EGM recollit pel BIAC número 19¹³⁰ del Consell de l'Audiovisual de Catalunya de setembre de 2021, l'abril-maig del mateix any més de la meitat de les llars (53,6 %; 56,5 % de la població) tenien contractat el servei de Netflix, i un terç llarg (35,8 % de les llars; 36,7 % de la població), Prime Video. En tercera posició, i amb un 15 %, HBO.

En els serveis audiovisuals a petició de pagament del mateix titular de la infraestructura, destaca Movistar+, amb una quarta part (aproximadament) de les llars, i de la població.

Taula 5. Serveis de vídeo a petició i OTT. Font: CONSELL DE L'AUDIOVISUAL DE CATALUNYA. *Butlletí d'Informació sobre l'Audiovisual a Catalunya*, número 19 (setembre 2021), p.16 i 17.

	Llars		Persones abonades	
	Absoluts	%	Absoluts	%
IPTV				
Movistar+	734.228	24,2	1.683.000	25,5
Orange TV/Jazztel	163.836	5,4	402.600	6,1
Vodafone	163.836	5,4	369.600	5,6
OTT				
Netflix	1.626.224	53,6	3.729.000	56,5
Prime Video	1.086.172	35,8	2.422.000	36,7
HBO	458.134	15,1	1.036.200	15,7
Disney+	385.318	12,7	917.400	13,9
DAZN	148.666	4,9	363.000	5,5
Filmin	97.088	3,2	171.600	2,6
Rakuten TV	57.646	1,9	138.600	2,1
Altres proveïdors	236.652	7,8	541.200	8,2

Amb una sola excepció, Filmin, en aquests serveis de vídeo a petició, tant si són OTT com via el titular de la infraestructura, que estan en expansió i creixement, el català es troba en una situació de marginalitat. Els informes que ha elaborat el Consell de l'Audiovisual de Catalunya l'any 2021, situen l'oferta en català d'HBO en un 0,1 %; Disney+ en un 0,8 % i Prime Video, en un 1,3 %. L'informe sobre Netflix es va realitzar el febrer de 2020 i donava una proporció similar: 0,5 %.

Segons l'informe corresponent a Filmin, de 2021, aquest servei ofereix en català prop de dues mil obres del seu catàleg (18,9 %). Filmin —present en un 3,2 % de llars i 2,6 % de la població— compta també des de 2017 amb una interfície en català.

Cal tenir en compte que els informes esmentats del Consell de l'Audiovisual de Catalunya, també posen de manifest un altre aspecte que va més enllà de la llengua: i és que Disney+, HBO o Netflix no assolixen la proporció del 30 % d'obra audiovisual europea dins dels seus catàlegs, que és el que estableix la Directiva de Serveis de Comunicació Audiovisual de 2018. Així, Disney+ n'oferia un 4,5 %; HBO, un 25 % i

¹³⁰ https://www.cac.cat/sites/default/files/2021-09/BIAC_19_ca.pdf

Netflix entre el 17,3 i el 22,2 %, depenent del sistema de còmput. Prime Video, amb un 34,4 % i Filmin amb un 65,7 % d'obra europea complien la proporció.

La situació del català en aquestes plataformes contrasta amb el fet que a vegades s'hi poden trobar versions doblades al castellà diferents per a Espanya i per a l'Amèrica Llatina, o en portuguès per a Portugal i per al Brasil. Això fa pensar que no és una qüestió estrictament de mercat lingüístic, sinó que també es tenen en compte els estats.

Quant a l'explicació de la marginalitat del català en aquestes plataformes, s'han identificat una multiplicitat de causes: inèrcies empresarials, poca implicació de distribuïdores i de plataformes, pressupost insuficient, marge legislatiu limitat...¹³¹

Les polítiques públiques tenen certa capacitat d'incidència en aquest àmbit, tal com, per exemple, posa de manifest la Directiva de serveis de comunicació audiovisual de la Unió Europea de 2018 que, en l'article 13,¹³² estableix que «1. Els estats membres vetllaran perquè els prestadors de serveis de comunicació audiovisual a petició subjectes a la seva jurisdicció disposin d'un percentatge d'almenys el 30 % d'obres europees en els seus catàlegs i garanteixin la prominència d'aquestes obres. 2. Quan els estats membres exigeixin als prestadors de serveis de comunicació subjectes a la seva jurisdicció una contribució financera a la producció d'obres europees, en particular mitjançant inversions directes en continguts i aportacions a fons nacional, podran així mateix exigir als prestadors de serveis de comunicació adreçats a audiències situades en els seus territoris però establertes en altres estats membres que realitzin aquestes contribucions, que hauran de ser proporcionades i no discriminatòries. 3. En el cas esmentat a l'apartat 2, les contribucions financeres es basaran exclusivament en els ingressos obtinguts als estats membres de recepció (...)».

En una altra escala, Catalunya ha posat de manifest que també la societat civil té certa capacitat d'incidència en aquest àmbit. Així, Disney+ —que es va llançar el 2019 als Estats Units— arriba a Espanya el 24 de març de 2020 (durant el primer confinament) sense cap contingut en català. L'activisme ciutadà a les xarxes, la campanya de Plataforma per la Llengua (que es defineix com l'ONG del català), l'actuació del Govern i la resposta de l'empresa van fer que primer, incorporés el català com una opció a la pestanya d'extres i, a finals del 2020, com una pista d'àudio més.

D'altra banda, encara en relació amb les plataformes de reproducció de vídeos —i, més en general, amb els actors que intervenen a Internet— un altre àmbit emergent

¹³¹ GUTIÉRREZ, Àlex; HUGUET, Judit. «El català a les plataformes, què el frena?». *Ara* (6 juny 2020). https://www.ara.cat/media/catala-plataformes-streaming-netflix-amazon-filmin-disney-hbo-series_1_1132107.html

¹³² <https://www.boe.es/doue/2018/303/L00069-00092.pdf>

en el qual poden incidir les polítiques públiques és en relació amb els algorismes, els instruments o procediments mitjançant els quals organitzen, seleccionen, prioritzen, recomanen... contingut. Això ha donat lloc a l'anomenada responsabilitat algorítmica (*algorithmic accountability*), una innovació reguladora emergent per explicar els algorismes com a instruments de política cultural.¹³³ L'algorisme és clau per al negoci lligat a la digitalització i, per tant, poc susceptible a la transparència, però es configura com un actor amb gran incidència en les polítiques de mitjans i de comunicació.

5.3.3. Webs, xarxes socials i missatgeria instantània

En aquests àmbits, hi ha diferències. Als webs, la llengua catalana té una presència notable; a les xarxes socials, en canvi, està en situació minoritària —o minoritzada— i a les aplicacions de missatgeria instantània, en segona posició, per darrere del castellà, l'anglès i el francès.

Segons l'indicador de Món digital¹³⁴ de l'àrea de llengua de la Generalitat de Catalunya, 9 dels 10 webs més visitats tenien oferta en català de 2013 a 2019. El Baròmetre de l'ús del català a Internet¹³⁵ que elabora l'associació WICCAC, a 30 de novembre de 2021, identifica un ús molt alt (entre 82 i 100 %), entre d'altres, als webs de música (90,08 %), portals d'Internet (88,0 %), editorials i llibreries (82,01 %); i alt (entre 67 i 78 %), en diaris, revistes, agències i diaris digitals (77,65 %); cinema (75 %); ràdio, televisió, grups de comunicació i productores (72 %); jocs, videojocs, oci i còmic (68,97 %). En la categoria d'ús baix (33-48 %) hi ha els webs de telecomunicacions, electrònica, telefonia mòbil i tecnologia (42 %) i grans empreses i multinacionals (33,78 %).

També d'acord amb el mateix indicador de Món digital,¹³⁶ l'any 2019 només tres de les deu xarxes socials més utilitzades a Catalunya tenien oferta en català, mentre que totes deu en tenien en castellà i 9, també en anglès i en francès. Les deu aplicacions de missatgeria instantània més usades el mateix 2019 tenien oferta en aquestes tres llengües, i en català, només 8.

Aquí es plantegen almenys tres qüestions:

- 1) L'oferta en català és molt minoritària.
- 2) El català ha de *competir* amb el castellà, i també amb l'anglès. Més ben dit: la digitalització i la globalització reforcen les posicions de les llengües grans (de

¹³³ HUNT, Robert; MCKELVEY, Fenwick. «Algorithmic Regulation in Media and Cultural Policy: A Framework to Evaluate Barriers to Accountability». *Journal of Information Policy*, vol.9 (2019), p. 307-335.

¹³⁴ https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/dades_i_estudis/sil/mitjans/mon-digital/

¹³⁵ <http://wiccac.cat/resum.html>

¹³⁶ https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/dades_i_estudis/sil/mitjans/mon-digital/

gran ús, majoritàries) i afebleix les d'àmbit més reduït (minoritàries o minoritzades).

- 3) L'oferta en català està minoritzada i connotada negativament, si més no per una part dels usuaris —entre els quals alguns youtubers i instagramers— que, a conseqüència de la mateixa condició de minorització «poden associar» l'ús del català «a un tipus de persona que consideren poc atractiva i amb la qual no s'identifiquen».¹³⁷

I això és especialment rellevant per a la població més jove, que ja té Internet com a mitjà preferit en tots els àmbits, que utilitza més les xarxes socials i que hi troba referents. En paraules de Maite Melero, això pot donar lloc a una diglòssia digital d'arrel generacional.¹³⁸

Quant a les possibilitats d'acció en l'àmbit de les xarxes socials, en un estudi específic sobre joves, català, YouTube i Instagram a Catalunya per part dels joves, Marina Massaguer, Avel·lí Flors-Mas i F. Xavier Vila (2021), investigadors del Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona, plantegen una sèrie de mesures de política lingüística, començant per recuperar el canal juvenil de la CCMA «i orientar-lo a les xarxes amb una estratègia sòlida per competir amb els continguts existents en altres llengües» (p. 59); establir «acords econòmics amb cercadors i plataformes de reproducció en línia per al posicionament i la visibilització de continguts en català», «remuneració de les visites a continguts en català a YouTube i Instagram per vies alternatives»; «finançament de la creació de continguts especialitzats en català»; «facilitació del contacte entre microinfluenciadors i empreses que vulguin promocionar els seus productes» i «facilitació de la presència de microinfluenciadors en català en esdeveniments perquè els reproduïxin en línia».

Es tracta, en tots els casos, de mesures que requereixen recursos econòmics i que van orientades a promoure no només la presència, sinó la visibilització i l'accessibilitat del català. D'altra banda, també identifiquen la CCMA com a actor clau d'aquestes mesures.

¹³⁷ MASSAGUER COMES, Marina; FLORS-MAS, Avel·lí; VILA, F. Xavier. *Català, youtubers i instagramers. Un punt de partida per promoure l'ús de la llengua* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Direcció General de Política Lingüística, 2021, p. 55. <<https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/publicacions/btpl/arxiu/29-btpl-catala-youtubers.pdf>>.

¹³⁸ MELERO, Maite. «La tecnologia obre portes a la diversitat lingüística digital». *Pensem* [en línia] (7 juliol 2021). <<https://www.pensem.cat/noticia/233/maite-melero--tecnologia-obre-portes-diversitat-linguistica-digital>>

5.3.4. Indústries culturals

La producció editorial és un sector important a Catalunya: les editorials de Catalunya produeixen una mica menys de la meitat dels títols editats en paper a Espanya i la proporció de llibres que es venen al Principat és d'un 21 %.¹³⁹

La digitalització encara és secundària en el sector. Així, per exemple, l'any 2021 la facturació del llibre imprès a Catalunya va ser de 227.936.366 euros i la del llibre digital, de 14.404.201. Dit d'una altra manera, el 94 % del total va correspondre al llibre imprès en paper.¹⁴⁰

Quant a la facturació del llibre en paper en català a Catalunya, les xifres de 2021 se situen en 65.812.644 euros, cosa que representa un 28,9 % de tota la facturació de llibres en paper al Principat, que va ser de 227.936.366 euros.¹⁴¹ Aproximadament un 85 % de les vendes de llibres en català correspon a literatura, infantil i juvenil i text no universitari,¹⁴² fet que ens remet a una especialització temàtica notable.

Un segon tret a prendre en consideració és que, tal com ha assenyalat Xavier Cubeles,¹⁴³ en termes percentuals la proporció de persones de 14 anys o més que llegeixen llibres en català supera el 25 %: 28,2 % el 2018 o 27,2 % el 2020, cosa que el mateix autor interpreta com a mostra de «consolidació de la quota de persones que practiquen la lectura de llibres en aquesta llengua en una proporció molt superior a la d'anys enrere (el 2011, per exemple, ho va fer un 15,9 % de la població catalana)».

Encara que les xifres concretes varien una mica, les respostes a la pregunta sobre la llengua del darrer llibre que l'enquestat ha llegit (Enquesta de participació cultural de Catalunya 2020, del Departament de Cultura de la Generalitat) també apunten a aquesta estabilitat al voltant d'una quarta part de la població entre 2007 i 2020.¹⁴⁴

En els videojocs, la llengua catalana ocupa la quarta i darrera posició pel que fa a consum declarat segons llengua, fins i tot darrere de l'opció «cap llengua», resposta que va assolir el 10,1 % i el 10,5 % el anys 2017 i 2019, respectivament (Enquesta de

¹³⁹ CUBELES, Xavier (2021). «El llibre». A: CIVIL I SERRA, M.; LÓPEZ, B. (ed.). *Informe de la comunicació a Catalunya 2019–2020* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 174. <ddd.uab.cat/record/245280>.

¹⁴⁰ «El mercat de la cultura en xifres. Dades any 2021». *Butlletí XCAT*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Institut Català de les Indústries Culturals.

¹⁴¹ Butlletí XCAT «El mercat de la cultura en xifres. Dades any 2021.» Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Institut Català de les Indústries Culturals, desembre 2021.

¹⁴² CUBELES, Xavier (2021). «El llibre». A: CIVIL I SERRA, M.; LÓPEZ, B. (ed.). *Informe de la comunicació a Catalunya 2019–2020* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 169-183. <ddd.uab.cat/record/245280>.

¹⁴³ CUBELES, Xavier (2021). *Ibidem*, p. 172.

¹⁴⁴ https://dadesculturals.gencat.cat/ca/estadistica_per_temes/participacio/

participació cultural de Catalunya):¹⁴⁵ el català era la llengua de consum declarada del 4,5 % i el 5,5 % de les persones, respectivament aquests mateixos anys; en primera posició hi figurava, destacat, el castellà (61,0 % i 63,7 %) i «altres llengües» (32,9 % i 30,7 %).

Si ens fixem en l'oferta, cal tenir en compte que la xifra de videojocs amb versió en català és baixa. A la base de dades de videojocs de la Secretaria de Política Lingüística¹⁴⁶ n'hi ha 100 (dades de principis de febrer de 2022).

De manera similar a altres àmbits, també en aquest terreny ha actuat la societat civil. Una de les iniciatives a remarcar és gaming.cat, que va començar al voltant de la pàgina web del mateix nom l'any 2013. Constituïda formalment com a associació des de 2018 té, entre els seus objectius, «impulsar la creació de contingut en català», «animar i ajudar altres per crear contingut en català» o «formar equips de traductors».¹⁴⁷

En l'àmbit de la música, les dades de facturació pre COVID de la indústria del directe i de la indústria discogràfica a Catalunya mostren com, de 2013 a 2019 en el primer cas, i de 2016 a 2019 en el segon, s'avançava en una línia de recuperació econòmica, encara que sense tornar als valors d'abans de la crisi economicofinancera del 2008.¹⁴⁸ Aquesta tendència s'interromp abruptament el 2020, amb «la frenada generalitzada de la contractació i la celebració d'esdeveniments de música en directe. La facturació de la indústria del directe va caure fins a només 32,1 milions d'euros (-64,7 %), els concerts i espectacles musicals es van reduir a 7.157 (-58,8 %) i, a conseqüència de l'anul·lació de concerts i les restriccions d'aforament, la xifra d'espectadors va caure per sota del milió (-90,9 %)».¹⁴⁹ A l'espera de les dades definitives de 2021, hi ha algun indici de millora en comparació amb el 2020: en xifres encara provisionals, la facturació a Catalunya de la música en suport físic va ser de 4.582.123 euros (un 16,7 % més que l'any anterior).¹⁵⁰

D'altra banda, cal tenir en compte que, en el context de la COVID-19, es programen més actuacions amb artistes locals «als festivals catalans de pop-rock, que van doblar

¹⁴⁵ https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/dades_i_estudis/sil/mitjans/mon-digital/

¹⁴⁶ <https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/videojocs/>

¹⁴⁷ <https://www.gaming.cat/qui-som/> Sobre el videojoc a Catalunya, CONTRERAS ESPINOSA, Ruth S.; RIBES I GUÀRDIA, Xavier (2021). «El videojoc». A: CIVIL I SERRA, M.; LÓPEZ, B. (ed.). *Informe de la comunicació a Catalunya 2019-2020* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 199-208. <ddd.uab.cat/record/245282>

¹⁴⁸ Dades dels anuaris de la música del grup Enderrock, recollides a GENDRAU, Lluís; MORÉN ALEGRET, H.; NOVELL, J.; MARTÍ, J.; GEA, È.; SORIGUERA, E.; VALLBONA, T.; GARDE, C.; PUJOL, R. M. (2021): «La música». A: CIVIL I SERRA, M.; LÓPEZ, B. (ed.). *Informe de la comunicació a Catalunya 2019-2020*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 185-198. <ddd.uab.cat/record/245281>.

¹⁴⁹ GENDRAU, Lluís [et al.]. *Ibidem*, p. 189.

¹⁵⁰ GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE CULTURA. INSTITUT CATALÀ DE LES INDÚSTRIES CULTURALS. «El mercat de la cultura en xifres. Dades any 2021». *Butlletí XCAT* (desembre 2021).

la presència als cartells el 2020, amb un 105 % més de noms dels Països Catalans i un 126 % més de presència de la llengua catalana a les programacions».¹⁵¹

En aquest sentit, en termes relatius, d'acord amb les dades recollides a l'Enquesta de participació cultural de Catalunya 2020,¹⁵² la proporció de persones que declaren el català com a llengua de l'últim concert al qual han assistit puja (44,7 %) i és la més alta del període 2015-2020, que obté la xifra més baixa el 2017 amb un 38,7 %. El 2020, la proporció de persones que diuen que l'últim concert va ser en altres llengües és només set dècimes inferior a la del català (44,0 %). Finalment, el percentatge de persones que responen que l'últim concert al qual van assistir va ser en castellà és majoritari el 2016, el 2019 i el 2020, amb el 50,3 %, el 51,0 % i el 52,8 %, respectivament.

En el teatre, el català és majoritari en l'oferta a Catalunya, amb prop del 60 % en el període de 2010 a 2018 inclòs, segons les Estadístiques culturals de Catalunya del Departament de Cultura de la Generalitat.¹⁵³ En segona posició, entre el 21 i el 27 %, segons els anys, hi ha les obres en castellà, i en tercera posició, des de 2018 i amb un 7,8 %, es troba l'oferta plurilingüe, seguida del teatre no parlat amb un 5,5 %, que retrocedeix una posició; les representacions en altres llengües se situen en un 3,2 %.

En correspondència amb l'oferta, quant a la resposta sobre la llengua de l'últim espectacle que ha vist, predomina el català, que passa d'un empat tècnic amb el castellà el 2007 (46,8 %) a un 61 % el 2020, a 20,8 punts percentuals del castellà i 48,5 d'altres llengües.

Les arts escèniques també han tingut una afectació important per la COVID-19 (tancaments, obertures amb limitacions, etc.). Tot i que encara falten dades, hi ha algun indicatiu que apunta cap a una certa recuperació. Així, per exemple, la recaptació de les sales de teatre de Barcelona l'any 2021 va ser de 54.599.535 euros, xifra que representa un 66,9 % més que el 2020. Tot i això, no es recupera encara la situació de 2019. Segons la interpretació del *Butlletí XCAT*,¹⁵⁴ comparant les xifres de 2019 i 2021 s'ha recuperat un 80 % de la normalitat.

El 2021, amb dades provisionals, la recaptació de les produccions en català a Barcelona va ser de 14.402.526 euros, un 26,3 % del total de l'any i un 81,9 % més que el 2020. Les produccions catalanes, per la seva banda, van recaptar 36.098.652 euros, un 66,1 % del total i un 47,0 % més que el 2020.

¹⁵¹ GENDRAU, Lluís [et al.]. *Ibidem*, p. 191.

¹⁵² https://dades culturals.gencat.cat/ca/estadistica_per_temes/participacio/

¹⁵³ https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/dades_i_estudis/sil/mitjans/cultura/#bloc3

¹⁵⁴ GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE CULTURA. INSTITUT CATALÀ DE LES INDÚSTRIES CULTURALS. «El mercat de la cultura en xifres. Dades any 2021». *Butlletí XCAT* (desembre 2021).

5.4. Els principals reptes

Els reptes que estan plantejats en relació amb la llengua catalana als mitjans de comunicació de masses i serveis digitals són nombrosos i de gran abast.

- **Joves, audiovisual i xarxes socials: molt poc en català**

En l'àmbit de la comunicació, els joves (i els infants) són un grup que, a grans trets, consumeix molt de contingut audiovisual a demanda i és usuari intensiu de xarxes socials i també generador de contingut (youtuber, instagramer...). Les mesures haurien d'anar orientades a: a) afavorir el posicionament i la visibilització de continguts en català a la xarxa; b) la generació de continguts en català; c) l'oferta de continguts audiovisuals en català atractius per als joves.

- **Vídeo a petició: presència marginal del català**

L'augment del consum audiovisual a petició, un àmbit en el qual el català té una presència marginal, comporta un risc per a la llengua catalana, si no s'articulen mecanismes i procediments que n'assegurin la presència i la prominència en aquests suports. Entre d'altres, aquests mecanismes haurien de tenir en compte la interlocució amb les plataformes de vídeo a petició, el suport a la producció audiovisual de Catalunya i el suport a iniciatives de la societat civil.

- **El sector públic de l'audiovisual com a motor**

La Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals ha estat un actor clau en termes de normalització de la llengua catalana, de consums culturals i de motor i dinamitzador de tot el sector audiovisual i, com a tal, és central en el context de la digitalització creixent i la globalització. Per poder actuar com a tal, s'ha de dotar la CCMA de capacitat, tant en termes de finançament com de governança, per atraure les audiències, incloses les infantils i juvenils, en els formats i canals més adequats, i per actuar com a motor de l'audiovisual.

- **Les indústries culturals: un suport (encara) necessari**

La situació en les indústries culturals que s'han analitzat és diversa, però, en general, les mesures de suport (encara) són necessàries. En teatre, llibre i música hi ha oferta en català (majoritària només en teatre) i consum (una mica més de la quarta part de la població major de 14 anys llegeix llibres en català; entorn del 40 % diu que la llengua de l'últim concert al qual va assistir va ser el català, per darrere del castellà i pràcticament en empat tècnic amb «altres llengües»). De manera més o menys habitual, el català hi és present, per bé que hi ha marge de millora i les polítiques d'impuls són encara necessàries. En sectors com el del cinema o el videojoc, la presència del català és altament deficitària: no hi és habitual. En aquest sentit, les polítiques d'estímul a la presència del català són fonamentals.

6. El català i el repte digital

En aquest capítol distingirem dos aspectes diferenciats:

- 1) d'una banda, la vitalitat del català a Internet, amenaçada per la diglòssia digital en l'ús de les xarxes i l'accés a continguts digitals, i que en l'apartat anterior ja s'ha plantejat en el vessant de les xarxes socials;
- 2) i de l'altra, la situació del català respecte a la recent eclosió de la intel·ligència artificial basada en la tecnologia lingüística.

6.1. El català a Internet

Internet, que va començar com una xarxa gairebé monolingüe (cap al 1998 un 80 % dels llocs web eren en anglès), actualment es mostra més diversa, tot i que molt esbiaixada cap a les llengües grans o hegemòniques. Segons un informe de 2020,¹⁵⁵ el 25 % dels usuaris d'Internet navegaven en anglès, el 50 % se'l reparteixen 9 altres llengües, mentre que centenars de llengües ocupen el 25 % restant.

6.1.1. Vitalitat del català a Internet

És sabut, i s'ha dit a bastament, que la presència del català a Internet és relativament alta respecte al seu nombre de parlants i la seva situació sociopolítica; per tant, qualsevol mesurament s'ha de fer en termes relatius.¹⁵⁶

Per mesurar la diversitat lingüística a la xarxa, l'Observatori de la diversitat lingüística i cultural a la Internet¹⁵⁷ fa servir 3 macroindicadors: *potència*, que correspon al pes absolut de la llengua a Internet; *capacitat*, que és el pes relatiu al nombre de locutors, i que permet mesurar la força de les llengües independentment del nombre de parlants; i *gradient*, que mesura el dinamisme dels parlants connectats a l'hora de produir continguts o generar trànsit. Òbviament, les llengües amb major nombre de parlants lideren el rànquing de *potència*, encapçalat per l'anglès (25 %), seguit pel xinès (15 %) i pel castellà (8 %). En aquest rànquing, el català ocupa el lloc 45 de les 330 llengües amb més d'1 milió de parlants, dada que cal contrastar favorablement amb el fet que el català no apareix entre les 100 llengües més parlades del món.¹⁵⁸

En aquest rànquing de 330 llengües, si observem la seva *capacitat* (o sigui, *potència* relativa al nombre de parlants), el català ocupa la 7a posició. En nombre de parlants

¹⁵⁵ <https://www.Internetworldstats.com/stats7.htm>

¹⁵⁶ Un exemple emblemàtic és la Viquipèdia catalana, que consistentment ha ocupat posicions altes en el rànquing de Wikipèdies, mesurat pel nombre d'articles (https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Multilingual_statistics)

¹⁵⁷ <http://funredes.org/lc2021>

¹⁵⁸ <https://www.visualcapitalist.com/100-most-spoken-languages/>

connectats, hi ocupa la 8a, i pel que fa al dinamisme d'aquests parlants connectats, expressat pel *gradient*, n'ocupa la 10a (6 posicions per sobre del castellà en aquest mateix indicador). Segons l'expert en cibergeografia de les llengües, Daniel Pimienta,¹⁵⁹ les noves llengües que apareixen altes en *capacitat* i *gradient* a l'edició de 2021 «confirmen el diagnòstic del 2017: el noruec, l'eslovè, l'estonià i el català estan associats a països o regions cotitzades als paràmetres de la societat de la informació». Segons Pimienta, els 3 factors que determinaran l'evolució futura de les llengües a Internet són, per ordre d'importància: la demografia, la superació de la bretxa digital i la capacitat de crear continguts. El català no pot fer gairebé res per millorar el primer factor, però aprova el segon amb nota i, més important encara, el tercer d'aquests factors, que demostra que el català continua sent una llengua dinàmica a Internet, com també confirmen les dades del Baròmetre de l'ús del català a Internet.¹⁶⁰

Però és suficient que tots els indicadors relatius siguin positius per mirar el futur amb optimisme? Diríem que és necessari, però segurament no suficient.

6.1.2. L'amenaça de la diglòssia digital per a la diversitat lingüística

Ara per ara, l'ús d'una llengua o una altra determina l'experiència de l'internauta, en termes de la quantitat d'informació a què pot accedir, de la qualitat d'aquesta informació, de quins serveis té disponibles, de les comunitats amb què pot relacionar-se, etc. Els parlants de les llengües hegemòniques poden accedir a quantitats aparentment il·limitades de contingut, fer cerques efectives, interactuar amb comunitats grans i comunicar-se fàcilment a través dels mitjans de comunicació social. En part, és comprensible que, en incorporar-se al món digital, l'individu adopti les llengües que li donen major accés a continguts, però aquesta tendència es realimenta i fa créixer la bretxa digital entre les llengües. La diglòssia digital afecta tots els parlants de llengües no hegemòniques, per exemple parlants de llengües mitjanes, com el danès o el grec, que sovint empen l'anglès com a «lingua franca» per interactuar en el món digital. Tanmateix, afecta singularment els parlants bilingües d'una llengua no hegemònica, com el català, i d'una llengua hegemònica, com el castellà. Aquests parlants, per no perdre el tren digital, opten per la llengua gran que els dona accés a més continguts (per exemple, cerques a Internet) o els permet accedir a tecnologies més desenvolupades (per exemple, assistents virtuals). La diglòssia digital és un risc real per a qualsevol llengua que hagi de compartir espai amb una llengua hegemònica. És el cas de moltes llengües del món, sovint a conseqüència de processos de descolonització. També és el cas d'algunes llengües

¹⁵⁹ «Internet i diversitat lingüística: cibergeografia de les llengües amb el nombre més gran de locutors». *Linguapax Review*, 2022.

¹⁶⁰ <http://wiccac.cat/resum.html>

europées, com ara l'irlandès gaèlic o el gal·lès, que han de competir amb l'anglès; el sard, que ha de competir amb l'italià, i també és el cas del català, l'eusquera i el gallec, que han de competir amb el castellà. En l'actual context global, els usuaris de les xarxes socials opten per la llengua que els dona una major audiència. Això, en fer-se més evident en les generacions més joves, incrementa la diglòssia digital d'arrel generacional.

Ja hem dit que la presència del català a Internet és certament superior a la que li pertocaria, i que els indicadors que mesuren el seu dinamisme, en tant que creació de continguts i parlants connectats, són bons, però, tanmateix, la creixent globalització en el consum de continguts (particularment plataformes digitals i xarxes socials, com hem vist a l'apartat anterior) debilita la posició de les llengües d'àmbit més petit en termes absoluts, com és el cas del català, alhora que reforça les grans, en una mena de cercle viciós. Donada la dimensió global d'aquestes tendències i, en el cas concret del català, la força demogràfica de la llengua hegemònica amb què comparteix espai, no és gaire el que es pot fer des de l'àmbit estrictament català. Això no obstant, aquest és un problema que afecta centenars (o milers) de llengües, i que suposa una amenaça per a la diversitat lingüística digital. Són moltes les veus que estan alertant d'aquest fet. A l'article *Digital Language Death*,¹⁶¹ András Kornai assenyala que si bé és cert que una llengua no desapareix fins que mor el seu últim parlant, hi ha tres senyals que anticipen aquesta desaparició: pèrdua de funció, pèrdua de prestigi i pèrdua de competència. Si hem de creure la dita que «el que no és a Internet, no existeix», les llengües sense presència suficient a Internet, no «serveixen», no tenen prestigi i no tenen «nadius digitals» que les facin servir. Segons Kornai, fins al 95 % de les llengües que avui encara es parlen al món presenten aquests senyals de propera desaparició. Com es pot revertir aquesta tendència? Com es pot compaginar l'ús de la llengua pròpia (i petita) amb un accés universal a la informació i a la màxima quantitat i qualitat de continguts i serveis que proporciona Internet? Potser la mateixa tecnologia té la solució, per exemple en forma de traductor o intèrpret automàtic universal¹⁶² que permeti la comunicació multilingüe en entorns virtuals, de forma transparent i fluida, i on cada interlocutor parli en la seva llengua sense problemes de comprensió mútua. Tal com veurem en la propera secció, no estem tan lluny d'aquesta utopia.

6.2. El català i la intel·ligència artificial

Les tecnologies de la llengua van despertar un interès precoç a Catalunya, si ho comparem amb la resta de l'Estat. A mitjans dels anys noranta, es van començar a

¹⁶¹ KORNAI, A. «Digital Language Death». *Plos One* [en línia] (22 octubre 2013) <<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0077056>>.

¹⁶² <https://www.fastcompany.com/90647281/ai-translation-english-language-inequity>

utilitzar de forma intensiva sistemes de traducció automàtica (entre català i castellà), primer en publicacions bilingües de premsa (*El Periódico*, *Segre*, *La Vanguardia*), i després a l'Administració catalana. Tot i que la tecnologia distava molt d'assolir els nivells de complexitat i qualitat actuals, la proximitat lingüística entre les dues llengües feia que la qualitat fos prou acceptable per rendibilitzar-ne l'ús. Aquesta experiència primerenca amb l'ús real de la tecnologia lingüística va potenciar l'aparició d'una sèrie d'empreses petites i mitjanes, que varen constituir un primer nucli del que avui constitueix un sector en plena expansió. Al mateix temps, aviat van sorgir una desena de grups de recerca dedicats a aquestes tecnologies, repartits per totes les universitats catalanes i que encara estan en actiu, tot i que els últims anys, a causa de les crisis successives, no han sigut capaços de retenir el talent generat i molts investigadors joves han marxat a l'estranger. Això ha minvat els equips i ha provocat la disminució de l'oferta docent (en graus i màsters) en aquesta àrea.

Entre els productes desenvolupats durant aquells anys, destaquen el processador FreeLing¹⁶³ i el corpus anotat Ancora.¹⁶⁴ Com FreeLing i Ancora, la majoria de recursos digitals per al català han estat produïts amb finançament públic pels grups d'investigació de les diferents universitats catalanes, l'Institut d'Estudis Catalans o el TERMCAT, sense oblidar la importantíssima tasca que ha dut a terme, des dels inicis de la digitalització, Softcatalà i tota la comunitat de programari lliure i obert. Gràcies a aquesta comunitat, moltes aplicacions (com Firefox, LibreOffice o Ubuntu) han estat adaptades al català. De fet, el potencial de mobilització dels parlants és un dels punts forts del català, com ho demostren experiències d'èxit com ara la recollida de dades de veu en la iniciativa internacional Common Voice¹⁶⁵ de Mozilla, en què el català és la quarta llengua en nombre de dades.

Malgrat aquests esforços i l'interès primerenc per aquestes tecnologies, ens trobem que actualment, al català (com a moltes altres llengües no hegemòniques), li està costant agafar el tren de la intel·ligència artificial, demostrat per fets com que cap dels 32 assistents de veu del mercat parla català.¹⁶⁶

6.2.1. El moment tecnològic actual i l'eclosió de la intel·ligència artificial

Els últims 3 o 4 anys, les tecnologies de la llengua, és a dir, aquelles aplicacions tecnològiques que d'una manera o altra utilitzen la llengua, han experimentat un salt tecnològic radical lligat a la revolució digital i de la intel·ligència artificial. Aquesta

¹⁶³ PADRÓ, L; STANILOVSKY, E. *FreeLing 3.0: Towards Wider Multilinguality Proceedings of the Eighth International Conference on Language Resources and Evaluation* [en línia]. 2012.

<<https://aclanthology.org/L12-1224/>>

¹⁶⁴ <http://clic.ub.edu/corpus/es>

¹⁶⁵ <https://commonvoice.mozilla.org/ca>

¹⁶⁶ <https://www.plataforma-llengua.cat/que-fem/estudis-i-publicacions/267/informecat-2020>

revolució s'ha produït gràcies a l'emergència d'una nova generació d'algorismes, les anomenades xarxes neuronals d'aprenentatge profund. Les xarxes neuronals, que tenen un vast camp d'aplicació, aprenen a resoldre tasques automàticament entrenant-se sobre grans quantitats de dades relacionades amb la tasca a resoldre. En l'àmbit de la llengua, l'avenç més recent ha estat l'aparició dels models massius de llengua. Aquests models són xarxes amb molts nivells de profunditat, entrenades sobre grans volums de dades lingüístiques (text o parla), que han suposat un salt qualitatiu espectacular en les aplicacions de tecnologia lingüística. Això ha comportat un notable increment de l'interès per aquestes aplicacions en molts àmbits. Com a exemples:

- Aplicacions que permeten optimitzar processos manuals, tot automatitzant-los. Això inclou: extracció de tota mena d'informació estructurada (per exemple, per omplir una base de dades) a partir de textos o àudios, traducció automàtica, reconeixement i síntesi de la parla, etc. i aplicacions concretes: anàlisi d'opinió, correcció gramatical i d'estil, subtitulació automàtica, resumidors o creadors de contingut intel·ligents, xatbots i qualsevol aplicació automàtica que tingui relació amb el llenguatge.
- Aplicacions relacionades amb la domòtica, en les quals el llenguatge humà és la interfície persona-màquina més natural: assistents virtuals, assistents per a la conducció, etc.

Com dèiem, totes aquestes aplicacions han experimentat un salt qualitatiu espectacular. Per posar alguns exemples, actualment, la qualitat de la traducció automàtica entre l'anglès i altres llengües grans ha arribat a comparar-se amb la humana,¹⁶⁷ i les sorprenents habilitats per redactar textos indistingibles dels humans per part del model massiu de l'anglès GPT-3 han inundat la xarxa.¹⁶⁸

L'actual paradigma neuronal, a més de possibilitar la creació d'aplicacions fins ara impensables, ha canviat les regles del joc en la indústria de la llengua. Fins ara, era necessari un gran esforç humà per programar noves aplicacions o per anotar amb precisió les dades d'entrenament dels sistemes de base estadística. No és estrany, doncs, que fins fa ben poc els avenços fossin modestos i pràcticament limitats a l'anglès. En l'actual paradigma, si bé és cert que encara es necessiten grans quantitats de dades lingüístiques per entrenar els models, hi intervenen uns factors diferencials molt importants, relacionats amb la mateixa complexitat computacional de les xarxes (parlem de milers de milions de paràmetres).

- Les xarxes neuronals profundes són capaces d'aprendre a partir de dades no anotades. Què vol dir això? Doncs, per exemple, que els models massius de

¹⁶⁷ <https://slator.com/yes-now-they-claim-machines-outperform-human-translation-in-adequacy/>

¹⁶⁸ <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/sep/08/robot-wrote-this-article-gpt-3>

llengua aprenen les característiques d'una llengua simplement a partir de grans quantitats de text; els sistemes de reconeixement de la parla aprenen amb dades d'àudio (no necessàriament acompanyades de transcripcions) i els sistemes de traducció poden aprendre a partir de textos monolingües, és a dir, no necessàriament textos amb la seva traducció. D'això se'n diu aprenentatge *no supervisat*, o *autosupervisat*, i estalvia molts costos d'anotació manual.

- A més, aquestes xarxes, dotades de moltes capes interconnectades, són capaces de modelar coneixement que després es pot transferir a noves tasques i fins i tot a altres llengües. D'això se'n diu *aprenentatge per transferència*. Un dels èxits més grans de l'aprenentatge per transferència són els models multilingües. Aquests models són xarxes que s'han entrenat amb moltes dades, en moltes llengües diferents (Google i Facebook en tenen alguns que han estat entrenats amb més de 100 llengües) i que codifiquen una mena de «coneixement lingüístic universal» que permet que aquests models es puguin ajustar a noves llengües amb molt poques dades de reentrenament. I això és radicalment innovador.

Aquests factors tenen el potencial de contribuir a democratitzar l'accés a solucions tecnològiques avançades per a un nombre de llengües molt més gran que abans.¹⁶⁹

6.2.2. La importància de les dades i d'una bona regulació per accedir-hi

Tanmateix, i malgrat les possibilitats que s'obren de crear aplicacions amb menys quantitat de dades i l'abaratiment dels costos d'anotació, és clar que les dades lingüístiques continuen tenint un gran valor i que, si es disposa de més dades de qualitat, netes i ben classificades, les aplicacions que se n'obtinguin seran millors. La tecnologia avança rapidíssimament i cada pocs mesos apareixen noves arquitectures, que fan obsoletes les anteriors. El que persisteix i no perd vigència són les dades. La dificultat d'accés a les dades lingüístiques (text i veu) per part de la indústria o la recerca és una debilitat generalitzada del sector, a causa de carències reguladores i de la falta de cultura de reutilització i valoració d'aquest tipus de dades. Aquest fet, que afecta totes les llengües, en el cas de llengües amb mercats reduïts com el català, constitueix un problema de primer ordre.

La Unió Europea, conscient del problema i del desavantatge competitiu que això suposa respecte a altres mercats (menys multilingües) com ara els Estats Units (on, a més, la regulació de reutilització de les dades és molt més laxa), va incloure en la directiva sobre els drets d'autor¹⁷⁰ una excepció per a l'ús de les dades amb la finalitat de crear models computacionals de llengua, independentment del motiu comercial

¹⁶⁹ <https://www.pensem.cat/noticia/233/maite-melero--tecnologia-obre-portes-diversitat-linguistica-digital>

¹⁷⁰ Directiva (UE) 2019/790 aprovada el 17 d'abril de 2019. L'excepció sobre *text mining* apareix als articles 3 i 4.

subjacent. Aquesta excepció va en la línia de facilitar l'aplicació de la directiva de reutilització de la informació del sector públic i d'obertura de les dades (RISP).¹⁷¹ Cal remarcar que aquesta excepció no posa en perill el model de negoci que protegeix els drets d'autor, ja que les dades en si no són ni publicades ni distribuïdes, i són irrecuperables a partir dels models computacionals que s'hi han entrenat. Pel que fa a la possible col·lisió amb regulacions per a la protecció de la informació personal (l'RGPD),¹⁷² en cas que les dades continguin aquest tipus d'informació, és recomanable la prèvia anonimització de les informacions sensibles abans de la seva reutilització. Val a dir que existeixen solucions tecnològiques per a l'anonimització automàtica.

6.2.3. Projectes de recollida de dades i de creació de recursos lingüístics

Aquesta disposició reguladora no és l'única acció en favor de les tecnologies de la llengua per part de la Unió Europea. En l'última dècada, diverses convocatòries de finançament competitiu han impulsat la creació de recursos i tecnologia per donar suport al multilingüisme en el món digital, com a senya d'identitat europea i per assolir un mercat digital únic real.¹⁷³ El problema és que fins ara aquestes accions han limitat el seu abast a les llengües oficials europees, per la qual cosa el català n'ha restat exclòs. Una conseqüència d'això és que eTranslation, el sistema de traducció automàtica que la CE posa a disposició de les administracions públiques i les pimes europees, no inclou el català. El nou programa de finançament Digital Europe Programme,¹⁷⁴ aprovat l'octubre de 2021, ja no exclou el suport a les llengües en funció de la seva oficialitat. En la pròxima dècada, la UE s'ha compromès a estendre la igualtat tecnològica entre totes les llengües europees, com demostra el projecte ELE (European Language Equality),¹⁷⁵ actualment en curs, que té l'objectiu de definir l'estratègia de recerca, innovació i implementació per aconseguir la plena igualtat lingüística digital a Europa d'aquí al 2030.

En el marc del projecte ELE s'està fent un catàleg dels recursos i eines disponibles per a cadascuna de les llengües europees, inclòs el català.¹⁷⁶ Segons aquest catàleg, ara com ara s'han documentat 299 recursos (conjunts de dades, corpus, diccionaris, glossaris, etc.) i 257 eines o aplicacions de tecnologia lingüística que inclouen el català. Per contextualitzar aquestes dades, per al danès —una llengua comparable demogràficament— s'han documentat 351 recursos i 166 eines. Així, veiem que el

¹⁷¹ Directiva (UE) 2019/1024 aprovada el 20 de juny de 2019, relativa a les dades obertes i la reutilització de la informació del sector públic. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1024/oj>

¹⁷² https://apdcat.gencat.cat/ca/drets_i_obligacions/rgpd/

¹⁷³ <https://ec.europa.eu/inea/en/connecting-europe-facility/cef-telecom>

¹⁷⁴ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en>

¹⁷⁵ <https://european-language-equality.eu/>

¹⁷⁶ Està previst que aquests informes detallats es publiquin el febrer de 2022.

nivell tecnològic del català, almenys quantitativament, no és inferior al que li pertoca. Un dels problemes és l'escassa visibilitat d'aquests recursos, que solen estar dispersos per universitats i centres de recerca i que, a vegades, malgrat que han estat creats amb fons públics, no estan disponibles amb llicències obertes. Cal esmentar que la Secretaria de Política Lingüística manté un directori actualitzat d'eines en català, tot i que no inclou recursos, en la seva pàgina web.¹⁷⁷

Simultàniament, molts països europeus estan engegant plans estratègics d'intel·ligència artificial, alguns incloent-hi les tecnologies de la llengua. A Espanya, la Secretaria de Digitalització que promou el Plan de Impulso de las Tecnologías del Lenguaje¹⁷⁸ des del 2017, també encapçala ENIA (Estrategia Nacional de Inteligencia Artificial) des del 2020. A Catalunya, des del Departament de Polítiques Digitals, promotor de Catalonia.ai,¹⁷⁹ també es vol impulsar el desenvolupament d'aplicacions tecnològiques en català a través del projecte AINA,¹⁸⁰ en col·laboració amb el Barcelona Supercomputing Center. El projecte AINA pretén crear sinergies amb tots els actors implicats, tant amb els proveïdors potencials de dades (administracions públiques, Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, IEC, etc.) com amb l'ecosistema acadèmic i industrial i les iniciatives col·laboratives com Softcatalà i Viquipèdia per a la creació i obertura dels recursos lingüístics necessaris que facilitin la construcció d'aplicacions de IA en català per part de la indústria.

De fet, per normalitzar la integració del català en les aplicacions d'intel·ligència artificial, no n'hi haurà prou amb crear els recursos bàsics necessaris (dades, models, etc.) o desenvolupar la tecnologia: caldrà trobar maneres de portar aquests recursos i aquests desenvolupaments tecnològics al mercat.

6.2.4. Connectar la creació de recursos amb l'estimulació del mercat

La indústria de les tecnologies de la llengua inclou dos grups diferenciats: d'una banda, les grans tecnològiques (conegudes com a GAFAM: Google, Amazon, Facebook, Apple i Microsoft) i, de l'altra, el mateix teixit industrial local format per pimes i empreses emergents. La casuística en els dos casos és molt diferent.

En el cas de les empreses locals, més properes al client final, existeix molta més sensibilitat per desenvolupar tecnologia en català, però es veuen limitades per la

¹⁷⁷ https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/06_catala_llengua_digital/tecnologies-del-llenguatge/

¹⁷⁸ El PlanTL té per objectiu fomentar el desenvolupament del processament del llenguatge natural i la traducció automàtica en espanyol i llengües cooficials. <https://plantl.mineco.gob.es/Paginas/index.aspx>

¹⁷⁹ Iniciativa de suport a l'evolució de la IA a Catalunya.

<https://politiquesdigitals.gencat.cat/ca/tic/catalonia-ai>

¹⁸⁰ <https://politiquesdigitals.gencat.cat/ca/tic/aina-el-projecte-per-garantir-el-catala-en-lera-digital/index.html>

barrera de la forta inversió inicial si no existeixen recursos bàsics accessibles i amb llicències obertes.

El cas de les GAFAM és més complex. Google ha implementat idiosincràsies regionals específiques en diferents regions d'Europa (com a Suïssa per a l'alemany o el francès), i Apple ha incorporat a Siri els idiomes finès, hebreu, danès o noruec, tots ells amb menys parlants que el català. Tanmateix, aquestes multinacionals no detecten (o no volen detectar) una demanda específica de productes en català i tenen tendència a veure l'Estat espanyol com un sol mercat i a considerar que donant suport al castellà arriben a tots els clients potencials. Tot i no incorporar el català a les seves aplicacions més avançades (per exemple, en els assistents virtuals), sí que solen tenir-lo en serveis de més baix nivell. A banda dels serveis de traducció tan coneguts com Google Translate, tant Google com Microsoft¹⁸¹ ofereixen serveis de pagament de reconeixement i síntesi de veu en català en les seves plataformes cloud. Això vol dir que el català no és un desconegut per a les GAFAM, i que pot ser qüestió de temps que decideixin incorporar-lo també a les seves aplicacions per al gran públic.

En tot cas, tot i que és important no deixar de reclamar a les multinacionals —tant des de les institucions públiques com privades— la integració del català en els seus productes i serveis, la decisió d'oferir-lo o no és una prerrogativa seva i, fins i tot si decideixen integrar-l'hi, no hi ha cap garantia que aquests serveis es mantinguin en el futur. Per això, els defensors del programari lliure advoquen per la sobirania tecnològica enfront de la dependència de les grans tecnològiques.¹⁸² Cal tenir en compte, a més, que les solucions de codi obert són determinants per a l'èxit de les petites i mitjanes empreses, tan presents en el nostre país. Les pimes superen les GAFAM en flexibilitat, proximitat i adaptació al client, alhora que també poden crear aliances estratègiques amb les grans, ja que aquestes tendeixen a externalitzar molts aspectes del seu negoci, en particular la creació de recursos.

6.3. Conclusions i recomanacions

A partir dels temes exposats en aquest apartat emergeix de forma natural una anàlisi FODA (Fortaleses, Oportunitats, Debilitats i Amenaces), de la qual es desprenen una sèrie de recomanacions.

¹⁸¹ <https://docs.microsoft.com/en-us/azure/cognitive-services/speech-service/language-support>

¹⁸² <https://www.pensem.cat/noticia/226/fet-diferencial-catala-la-comunitat-programari-lliure-obert>

6.3.1. Fortaleses

- El català és una llengua amb una presència relativa alta a Internet i amb dinamisme en la creació de nous continguts. La comunitat lingüística catalana té un perfil tecnològic alt i està molt connectada a Internet.
- Catalunya compta amb un sector tecnològic de petites i mitjanes empreses amb una llarga experiència en tecnologies del llenguatge i amb un ecosistema universitari i de recerca fort, a més d'un sector públic i privat amb experiència en l'ús d'aquestes tecnologies, singularment la traducció automàtica.
- La comunitat lingüística catalana té un gran potencial de mobilització, com ho demostren les reeixides iniciatives col·laboratives i la fortalesa de la seva comunitat de programari lliure.
- Existeix conscienciació en l'àmbit polític de la necessitat de donar suport a les tecnologies de la llengua per al català i del valor de les dades lingüístiques, com ho demostra el projecte AINA, impulsat pel Departament de Polítiques Digitals.

6.3.2. Oportunitats

- La tecnologia més recent disminueix la necessitat de disposar d'ingents quantitats de dades anotades per desenvolupar aplicacions, gràcies a l'aprenentatge per transferència i els models multilingües, reduint substancialment els costos de desenvolupament i fent possibles aplicacions tecnològiques capdavanteres en llengües mitjanes i petites.

6.3.3. Debilitats

- Les administracions i els serveis públics tenen volums molt grans de dades no confidencials, aptes per ser utilitzades, però hi ha una escassa voluntat d'aplicar les directives europees d'obertura de les dades i reutilització de la informació del sector públic.
- Els recursos i aplicacions existents per al català no són pocs, però estan dispersos per moltes entitats i institucions i no estan ben visibilitzats. Sovint, malgrat haver estat finançats amb diners públics, no estan disponibles perquè no tenen la llicència adequada.
- La fugida de talent a l'estranger i la limitada oferta docent en tecnologies de la llengua dificulta l'accés a personal qualificat en aquestes tecnologies a Catalunya.

6.3.4. Amenaces

- La globalització dels continguts d'Internet i de les xarxes socials realimenta l'hegemonia de les llengües globals. Els usuaris en situació de diglòssia digital opten per la llengua que els dona més accés a continguts i audiència, particularment en les generacions joves, incrementant la diglòssia digital d'arrel generacional.
- Les GAFAM tenen tendència a considerar l'Estat espanyol com un sol mercat lingüístic, amb la consegüent absència del català en aplicacions innovadores d'intel·ligència artificial (assistents virtuals, xatbots, etc.).

6.3.5. Recomanacions

1. Accés ben regulat a les dades lingüístiques

Un accés convenient i ben regulat a les dades és imprescindible per al desenvolupament de nous productes, aplicacions i serveis. Cal promoure polítiques adequades de dades obertes basades en l'ètica, la transparència i l'accessibilitat de les dades, procedents tant del sector privat com del sector públic (incloent-hi administracions, CCMA, etc.), tot garantint els drets de la ciutadania a la privacitat i la confidencialitat.

2. Suport a les solucions de codi obert

Les dades obertes i el programari de codi obert permeten a les petites i mitjanes empreses (i potencialment també a les grans) desenvolupar aplicacions en català sense haver-se d'enfrontar a la barrera de la inversió inicial. Aquestes solucions garanteixen a més la sobirania tecnològica enfront de la dependència de les solucions propietàries de les grans multinacionals.

3. Augment de la capacitat d'innovació dels serveis públics catalans

El gran actiu de les administracions públiques és el seu propi consum intern, que hauria d'actuar com a motor de la demanda. La millor manera de millorar el servei que les administracions presten als ciutadans i alhora augmentar la demanda de tecnologia en català és augmentar la seva capacitat d'innovació i optimitzar els seus processos, tant els interns com els d'atenció al ciutadà. Això és aplicable a altres serveis públics com els que ofereix la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, inspirant-se en experiències de fora, com el que estan fent els BBC Labs,¹⁸³ per exemple.

4. Creació d'un centre independent dedicat a les tecnologies de la llengua en català

¹⁸³ <https://wan-ifra.org/2021/06/how-bbc-news-labs-uses-ai-powered-content-automation-to-engage-young-audiences/>

La rellevància que han tingut, i encara tindran en el futur, la intel·ligència artificial i les tecnologies de la llengua, i la particular situació del català en aquest àmbit —situació actualment vulnerable, com hem anat desgranant en aquest informe— demanen un posicionament polític clar que, més enllà d'inversions puntuals, implica convertir la tecnologia lingüística en una línia estratègica de país. Aquest compromís requereix la creació d'una estructura estable dedicada a aquestes tecnologies, capaç de mantenir les infraestructures i recursos que es van creant i donar-los continuïtat, així com de contribuir a dinamitzar un sector econòmic a l'alça, tot garantint la posició del català davant el repte digital. El Govern basc, conscient de la importància de comptar amb aquest suport per a l'eusquera, finança un centre similar¹⁸⁴ que cogestiona els dos grups de recerca en llengua i parla de la Universitat del País Basc. El panorama de Catalunya és molt més complex i ric en grups i actors que el del País Basc; per tant, la nostra recomanació seria constituir aquest centre com una entitat independent, assumint tasques pròpies que ara mateix no fa ningú, tot garantint un diàleg fluid entre totes les parts implicades. A Catalunya, tenim exemples en altres àrees com l'Institut de Ciències Fotòniques (ICFO)¹⁸⁵ o el Centre Tecnològic de Telecomunicacions de Catalunya (CTTC).¹⁸⁶ Per la seva dimensió lingüística, el centre podria inspirar-se en el TERMCAT, centre per a la terminologia en català, que depèn d'un consorci entre la Generalitat i l'IEC, i, per la seva dimensió tecnològica, mantenir vinculacions amb el recent CIDAI,¹⁸⁷ constituït en el marc de la iniciativa Catalonia.ia.

Els objectius principals d'aquest centre serien:

- Donar visibilitat al sector de les tecnologies de la llengua en català, clarificar les perspectives i els reptes del sector, i estimular la innovació i el desenvolupament en aquest àmbit, contribuint a augmentar l'oferta docent i retenir el talent.
- Mantenir i actualitzar les infraestructures digitals i els recursos per al català generats amb inversions puntuals com el projecte AINA, tot donant-los continuïtat i garantint-ne la sostenibilitat i la rendibilitat de la inversió inicial.
- Facilitar l'accés als recursos existents en català, mantenint la informació actualitzada, assessorant els desenvolupadors de recursos sobre llicències i repositoris oberts, i els desenvolupadors d'aplicacions en català sobre els recursos disponibles.
- Fer d'interlocutor i facilitar el diàleg entre totes les parts interessades: Administració, universitats i entitats relacionades amb la llengua, indústria local i GAFAM i promoure el desenvolupament de les aplicacions i els productes en català

¹⁸⁴ HiTZ: Centro Vasco de Tecnología de la Lengua <https://www.hitz.eus/es/hitz>

¹⁸⁵ <https://www.icfo.eu/ca/lang/about-icfo>

¹⁸⁶ <http://www.cttc.es/about-cttc/history-cttc/>

¹⁸⁷ <https://cidai.eu/sobre-el-cidai/>

que es considerin més prioritàries per tal de garantir-ne la supervivència digital: traductors i subtituladors automàtics, aplicacions de veu, etc.

- Crear sinergies amb accions i programes europeus que, en la dècada que comença, no exclouran les llengües no oficials dels seus programes. Donada la singularitat del català, la llengua no oficial més gran d'Europa, Catalunya podria liderar moltes iniciatives relacionades amb aquestes llengües.
- Promoure la transferència tecnològica i facilitar la creació d'empreses emergents relacionades amb la tecnologia lingüística i el català.
- Promoure recerca avançada en intel·ligència artificial per a llengües mitjanes i petites i desenvolupar tecnologia exportable a milers de llengües del món, tot convertint Catalunya en capdavantera en aquest àmbit a escala mundial.

7. Assegurar la continuïtat de la comunitat lingüística

La comunitat lingüística catalana s'estén en un territori que s'inscriu en 4 estats europeus, poblat per uns 14 milions d'habitants. Aproximadament un 85 % d'aquesta població declara entendre el català (uns 12 milions), un 70 % diu que el sap parlar i llegir (uns 10 milions) i un 53 % que el sap escriure (7,5 milions):

Taula 6. Estimació¹⁸⁸ del total de població que declara entendre el català, saber-lo parlar, llegir i escriure. Per territoris. Nombres absoluts i percentatges. Anys 2013-2015.

	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure	Total
Catalunya	6.893.508	5.975.491	6.109.152	4.691.614	7.397.786
País Valencià (tot)	3.583.995	2.554.580	2.705.144	1.851.773	4.894.800
Illes Balears	1.046.624	883.312	914.725	705.869	1.084.160
Andorra	73.280	66.871	70.760	60.345	75.817
Franja	44.699	38.528	35.700	20.689	48.152
Alguer	37.226	20.427	14.724	3.268	42.485
Catalunya del Nord	228.027	131.687	146.037	53.358	449.425
TLC	11.907.361	9.670.895	9.996.243	7.386.917	13.992.625
% TLC	85,1	69,1	71,4	52,8	100

7.1. Una triple continuïtat indispensable

Una comunitat lingüística és sobretot un àmbit històric d'intercanvis comunicatius i culturals (a) que funciona en la mateixa llengua (b) amb uns referents normatius compartits (c).¹⁸⁹

- a. En primer lloc, és **un espai de comunicació**: un àmbit d'intercomunicació constituït al llarg d'una història comuna de relacions i que només es pot projectar cap al futur en la mesura que es fa present en les dimensions principals de

¹⁸⁸ Cal tenir en compte que bona part de les variacions que es produeixen en les estimacions sobre el nombre absolut de parlants de català són d'ordre metodològic (SOROLLA, N., 2015, p. 76 i s.). Per tant, en comparar-les amb estimacions anteriors, cal tenir en compte només les tendències generals al llarg de la dècada i no les variacions puntuals.

¹⁸⁹ PRADILLA, Miquel Àngel. *La catalanofonia. Una comunitat del segle XXI a la recerca de la normalitat lingüística*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2015.

l'activitat humana: una xarxa consistent de comunicacions privades, inter- i intragrups, unes funcions públiques raonablement completes, uns intercanvis culturals intensos i un mercat socioeconòmic compartit.

- b. És en aquest marc, que la comunitat lingüística es pot vertebrar entorn d'un mateix idioma i es consolida com **una comunitat de llengua**, en la mesura que disposa d'uns àmbits de comunicació que abasten la totalitat del territori lingüístic. I és així com es pot desenvolupar una varietat comuna o estàndard de la llengua compartida.
- c. Per això podem dir que la comunitat lingüística és també **una comunitat de referents normatius**, que es regeix per unes mateixes normes gramaticals i lèxiques consolidades en el temps i plasmades en una varietat comuna o estàndard, compartida per les comunitats regionals i locals dels diversos territoris —unes comunitats de parla amb xarxes internes de relacions relativament autònomes, en les quals es despleguen varietats geogràfiques pròpies, complementàries de la varietat estàndard.

El futur de la nostra comunitat lingüística depèn, per tant, de la solidesa de **tres continuïtats**:

- la **continuïtat territorial**, per evitar la desintegració de la comunitat;
- la **continuïtat de les funcions públiques** principals, que evita la marginalitat i la subordinació, i
- la **continuïtat d'una varietat estàndard** comuna basada en uns referents normatius compartits, que descansa en els trets prestigiosos de les varietats territorials a partir de la vitalitat d'aquestes varietats.

La continuïtat normal de la comunitat lingüística catalana reclama acords institucionals en tots aquests àmbits.

a. **Acords de continuïtat interterritorial**

Els territoris de llengua catalana es troben inscrits en demarcacions administratives i polítiques diverses: quatre estats diferents (Espanya, França, Andorra i Itàlia) i, dins de l'Estat espanyol, en diverses comunitats autònomes —Catalunya, el País Valencià, les Illes Balears, la Franja d'Aragó i el Carxe de Múrcia.

b. **Acords de continuïtat funcional**

La discontinuïtat administrativa, amb marcs jurídics diferents i dinàmiques glotopolítiques heterogènies, repercuteix en totes les altres discontinuïtats funcionals, dificulta extraordinàriament el funcionament normal de la comunitat en

conjunt en els grans àmbits de l'ús públic i representa una greu amenaça per al futur, especialment davant de les dinàmiques pròpies de la globalització.

c. Acords de continuïtat referencial

Els acords acadèmics establerts entre l'Institut d'Estudis Catalans, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i la Universitat de les Illes Balears per a la cooperació institucional en la definició d'una normativa unitària i inclusiva haurien de permetre superar la discontinuïtat dels referents en què es basa la consolidació d'una varietat estàndard comuna; tanmateix, sense la constitució d'un espai comunicatiu comú i sense la continuïtat de les funcions públiques principals, la viabilitat comunicativa de la llengua està greument compromesa.

És imprescindible coordinar de manera permanent les polítiques sectorials de més impacte sobre el funcionament lingüístic de la societat, per assegurar que tinguin alhora un grau suficient de presència i d'afinitat al llarg de tots els territoris. L'educació, la comunicació i l'audiovisual, les activitats culturals, el desplegament de recursos digitals i en general les mesures de suport a l'ús de la llengua o de regulació del funcionament lingüístic del món socioeconòmic reclamen acords institucionals que garanteixin un grau suficient i homogeni d'eficàcia.

Hi ha hagut iniciatives institucionals orientades en aquest sentit —l'Institut Ramon Llull per a la projecció exterior de la cultura, la Xarxa Vives com a ens de coordinació entre universitats, l'Institut Ramon Muntaner com a xarxa de centres d'estudi, etc. I també contactes i declaracions institucionals que han fet progressos significatius, però insuficients.

7.2. Viabilitat i necessitat d'una coordinació institucional permanent

Tanmateix, l'estat actual de les coordinacions és clarament deficitari. És imprescindible establir uns òrgans permanents i conjunts de cooperació, tant en el marc de l'Estat espanyol —on es troba inscrita la major part de la nostra comunitat lingüística— com també a escala europea —incorporant Andorra, la Catalunya del Nord i l'Alguer a les dinàmiques conjuntes.

Només així podrem aconseguir la triple continuïtat necessària a efectes interns i una capacitat suficient d'incidència per aconseguir un estatus satisfactori en el marc estatal, europeu i internacional en general.

En el marc estatal espanyol, l'establiment d'acords de cooperació no sols està previst, sinó que hi ha punts de la Constitució que virtualment s'hi refereixen: a part del compromís de respecte i protecció de les modalitats lingüístiques que estableix

l'article 3.3, el 145.2 preveu l'establiment de convenis entre les institucions autonòmiques, i el 149.2 indica explícitament:

«Sens perjudici de les competències que podran assumir les comunitats autònomes, l'Estat considerarà el servei de la cultura com un deure i una atribució essencial i facilitarà la comunicació cultural entre les comunitats autònomes d'acord amb elles.»

D'altra banda, la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries del Consell d'Europa (1992), ratificada per Espanya l'any 2001, compromet l'Estat expressament en diversos punts relatius a la comunicació entre territoris lingüísticament afins.

L'article 7 de la Carta, concretament, estableix al punt *b* «el respecte de l'àrea geogràfica de cada llengua regional o minoritària, actuant de manera que les divisions administratives existents o les noves no siguin un obstacle per fomentar aquesta llengua regional o minoritària.»

El punt *c* del mateix article hi afegeix «el manteniment i el desenvolupament de relacions, en els àmbits que inclou aquesta Carta, entre els grups que emprin una llengua regional o minoritària i altres grups del mateix Estat que parlin una llengua usada de manera idèntica o semblant, així com l'establiment de relacions culturals amb altres grups de l'Estat que emprin llengües diferents.»

I encara el punt *i* de l'article 7 indica «la promoció de formes apropiades d'intercanvis transnacionals, en els àmbits que abasta aquesta Carta, per a les llengües regionals o minoritàries utilitzades de manera idèntica o semblant en dos estats o més».

Més endavant, l'article 11.2 de la Carta concreta que «les parts es comprometen a garantir la llibertat de recepció directa de les emissions de ràdio i de televisió dels països veïns en una llengua parlada de manera idèntica o semblant a una llengua regional o minoritària, i a no oposar-se a la retransmissió d'emissions de ràdio i de televisió dels països veïns en aquesta llengua».

I finalment, l'article 14 apunta específicament a l'establiment d'intercanvis transfronterers:

«Les parts es comprometen a:

»a) aplicar els acords bilaterals i multilaterals existents que les vinculen amb els estats on es parla la mateixa llengua de manera idèntica o semblant, o procurar concloure'ls si és necessari, de manera que puguin afavorir els contactes entre els parlants de la mateixa llengua en els estats corresponents, en els àmbits de la cultura, l'ensenyament, la informació, la formació professional i l'educació permanent;

»b) en benefici de les llengües regionals o minoritàries, facilitar i/o promoure la cooperació a través de les fronteres, en particular entre col·lectivitats regionals o locals en els territoris de les quals es parli la mateixa llengua de manera idèntica o semblant.»

Si tenim en compte que l'article 96.1 de la Constitució espanyola estableix que «els tractats internacionals celebrats vàlidament, un cop publicats oficialment a Espanya, formaran part de l'ordenament intern», els compromisos de l'Estat espanyol sobre aquests punts són indubtables.

Val a dir que totes les recomanacions del Comitè de Ministres del Consell d'Europa han estat crítiques amb els incompliments d'Espanya amb els compromisos lliurement assumits amb la ratificació de la Carta.¹⁹⁰

Els estatuts d'autonomia fan previsions expresses als acords de cooperació, en algun cas referits especialment a aspectes lingüístics i culturals. L'Estatut de Catalunya s'hi refereix a l'article 6.4:

«La Generalitat ha de promoure la comunicació i la cooperació amb les altres comunitats i els altres territoris que comparteixen patrimoni lingüístic amb Catalunya. A aquests efectes, la Generalitat i l'Estat, segons que correspongui, poden subscriure convenis, tractats i altres mecanismes de col·laboració per a la promoció i la difusió exterior del català.»

Més endavant, a més de la previsió genèrica de l'article 174.2, detalla els tipus de convenis i acords a l'article 178, i en el punt 2 especifica:

«Els convenis i els acords amb les altres comunitats autònomes poden acordar, entre altres continguts, la creació d'òrgans mixtos i l'establiment de projectes, plans i programes conjunts.»

L'Estatut de la Comunitat Valenciana preveu també acords amb altres comunitats autònomes a l'article 59, que en el punt 4 especifica:

«La Generalitat mantindrà especial relació de cooperació amb les comunitats autònomes veïnes que s'inclouen en l'Arc Mediterrani de la Unió Europea.»

L'Estatut de les Illes Balears és encara més explícit. Després de referir-se en general als convenis amb altres comunitats autònomes a l'article 118, preveu específicament els protocols de caràcter cultural a l'article 119, en aquests termes:

¹⁹⁰ Podeu consultar els informes i resolucions de seguiment al web del Consell d'Europa: <https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#%7B%2228993157%22%7D>

«La Comunitat Autònoma de les Illes Balears podrà subscriure protocols per a la celebració d'actes de caràcter cultural a altres comunitats autònomes, especialment amb les que es comparteixen la mateixa llengua i cultura.»

I encara, a la disposició addicional segona fa referència expressa al patrimoni lingüístic comú:

«La Comunitat Autònoma de les Illes Balears, sent la llengua catalana també patrimoni d'altres comunitats autònomes, podrà sol·licitar al Govern de l'Estat i a les Corts Generals els convenis de cooperació i de col·laboració que es considerin oportuns per salvaguardar el patrimoni lingüístic comú, així com per efectuar la comunicació cultural entre les comunitats abans esmentades, sense perjudici dels deures de l'Estat establerts a l'apartat 2 de l'article 149 de la Constitució, i del que disposa l'article 145 d'aquesta.»

En l'àmbit europeu, s'han establert diverses euroregions que no incorporen el conjunt de la comunitat lingüística i que només en algun cas preveuen formes de cooperació cultural. En el marc de la UE, el model més complet de cooperació permanent en matèria lingüística és sens dubte el tractat d'unió de la llengua neerlandesa o *Taalunie*, que ja va ser proposat l'any 1986 per les resolucions del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana com un referent òptim per a la llengua catalana, ja que estableix uns òrgans estables de cooperació a diversos nivells:

- Un consell de la llengua i de les lletres amb les representacions més qualificades de les institucions acadèmiques, universitàries i professionals del camp lingüístic i cultural.
- Una comissió interparlamentària amb representants dels respectius parlaments, que garanteix l'adequada coherència entre els marcs legislatius.
- Un comitè de consellers que assegura la consistència de conjunt de les mesures executives.
- Un secretariat permanent que posa en pràctica les decisions dels organismes de la Unió Lingüística.

Una organització d'aquest tipus, perfectament viable en el marc europeu, asseguraria la unitat d'acció de la comunitat lingüística i facilitaria la consecució d'un estatus satisfactori per a la llengua catalana, tant internament, a cadascun dels seus territoris, com en el marc dels estats respectius i en l'àmbit europeu i internacional.

L'Estatut de Catalunya es refereix també als tractats internacionals a l'article 6.3:

«La Generalitat i l'Estat han d'emprendre les accions necessàries per al reconeixement de l'oficialitat del català a la Unió Europea i la presència i la

utilització del català en els organismes internacionals i en els tractats internacionals de contingut cultural o lingüístic.»

I més específicament a l'article 198, sobre la participació en organismes internacionals:

«La Generalitat ha de participar en els organismes internacionals competents en matèries d'interès rellevant per a Catalunya, especialment la UNESCO i altres organismes de caràcter cultural, en la forma que estableixi la normativa corresponent.»

El pes específic de Catalunya en el conjunt de la comunitat lingüística requereix que, per damunt de les reserves que hi pugui haver per una suposada ingerència en altres territoris, assumeixi la responsabilitat i la iniciativa en l'elaboració i la proposició d'aquests acords, respectant com és obvi la lliure adhesió de cadascuna de les parts.

7.3. Un reconeixement igualitari en el marc estatal i europeu

7.3.1. El marc estatal

Tal com s'exposa en diferents punts d'aquest informe, per tenir assegurat el futur en el context de la globalització, una llengua mitjana com el català necessita el suport inequívoc d'un poder estatal sobirà, tant per garantir internament les tres continuïtats a què hem fet referència (territorial, funcional i referencial) com per aconseguir un reconeixement igualitari al costat d'altres llengües en els marcs polítics en què s'inscriu la comunitat lingüística.

En el marc estatal, l'aprovació de la Constitució de 1978 augurava l'obertura d'un procés de reconeixement progressivament igualitari de la diversitat lingüística —i les declaracions polítiques d'aquell moment ho testimoniaven. Alguns sociolingüistes van propugnar obertament la necessitat d'evolucionar cap a un plurilingüisme igualitari, semblant al de Suïssa, reconeixent l'oficialitat de les quatre grans llengües de l'Estat.¹⁹¹ Semblava just, almenys, reequilibrar la triple preeminència del castellà —única llengua oficial en els òrgans comuns de l'Estat, única llengua oficial en el seu territori històric i única llengua oficial també en els territoris històrics de les altres llengües— assumint una presència més i més normal dels altres idiomes oficials en els òrgans comuns de l'Estat, parlamentaris, ministerials i judicials. És cert que la Constitució no obliga a seguir aquest procés d'igualació, però tampoc l'impedeix, i seria una evolució conseqüent amb el mandat constitucional de respecte i protecció de la diversitat lingüística.

¹⁹¹ NINYOLES, R. *Cuatro idiomas para un estado*. Madrid: Cambio 16, 1977.

En algun moment hi ha hagut iniciatives que semblaven orientar-se a la inclusió de totes les llengües oficials en els organismes generals de l'Estat i en la seva Administració perifèrica. La creació l'any 2007 del Consell de les Llengües Oficials de l'Estat i les funcions que li assignava l'article 3 del RD 907/2007, tant per a l'ús de les llengües en els organismes estatals com per «promoure la difusió en la societat espanyola dels valors del plurilingüisme i reforçar la implantació de mesures que coadjuvin a tal fi» (article 3.6) semblava obrir una nova política més igualitària. Però l'activitat d'aquest Consell ha estat ben escassa, tant en la consecució d'una Administració perifèrica plenament respectuosa amb les llengües oficials a cada territori, com sobretot en aquesta sensibilització favorable de tota la societat espanyola a la consideració igualitària del plurilingüisme, una consideració que requereix la patrimonialització efectiva de totes les llengües que es parlen a l'Estat.

Contràriament, les actituds oficials respecte a les llengües oficials diferents del castellà han patit una clara regressió, agreujada a partir de la sentència del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut de Catalunya, que suprimia el caràcter preeminent de l'oficialitat del català com a llengua pròpia adduint que la igualtat entre les dues llengües oficials havia de ser absoluta i, en canvi, poc després negava al català el mateix deure de coneixement que per al castellà, establint per tant una preeminència de signe invers. És significatiu, en aquest sentit, que darrerament es tendeixi a tractar de *cooficials* les llengües oficials diferents del castellà, que aparentment seria l'única llengua plenament oficial: fins i tot la pàgina del Ministeri sobre el Consell de les Llengües Oficials ha adoptat aquesta terminologia, contravenint la del Reial decret.

A propòsit del que s'ha exposat, és raonable pensar que els representants polítics de l'àrea lingüística catalana emprendran accions decidides per tal de revertir aquesta regressió i reclamar polítiques favorables a la igualtat entre les llengües oficials.

Pot ser il·lustrativa en aquest sentit una referència a les polítiques federals canadenques, compromeses explícitament i activament amb la igualtat de dret i de fet entre l'anglès i el francès, amb la preservació del francès davant els reptes de la globalització i amb la implantació dels principis d'oferta activa i expressa de les dues llengües oficials en tots els organismes federals.

7.3.2. El marc europeu

La situació de la llengua catalana en el marc europeu es pot considerar una autèntica anomalia. No sols no hi ha cap llengua de característiques semblants al català en termes demogràfics i de dinamisme sociocultural que no sigui oficial a la Unió Europea —és la novena llengua més parlada—, sinó que hi ha 11 llengües demogràficament menors que hi són oficials —búlgar, croat, danès, eslovac, eslovè, estonià, finès, letó, lituà, irlandès i maltès; i aquestes últimes són oficials al seu estat al costat de l'anglès, sense que això hagi impedit que Irlanda i Malta n'aconguessin

l'oficialitat a la Unió. Cal recordar, a més, que Croàcia, Eslovàquia, Eslovènia, Estònia, Letònia i Lituània han esdevingut estats independents després de l'accés d'Espanya a la Comunitat Europea (1986).

L'Estat espanyol ha desatès reiteradament, amb excuses diverses, les peticions d'oficialitat del català. El Parlament de les Balears (1987) i el de Catalunya (1988) van reclamar l'oficialitat i tan sols van aconseguir un reconeixement simbòlic del Parlament Europeu (1990). Uns anys més tard, el Parlament de Catalunya (2001) i el de les Balears (2002) reiteren la petició d'oficialitat, amb un ampli suport social de la Convenció Catalana per al Debat sobre el Futur de la Unió Europea (2003), en la perspectiva del Tractat pel qual s'havia d'establir una constitució europea. Les conclusions de la Convenció, que van ser presentades al Parlament de Catalunya, no podien ser més raonables: «Les llengües oficials en el seu territori i parlades per un nombre igual o superior al d'algun estat de la UE han de ser oficials a la UE.» (proposta 60). L'únic efecte d'aquestes demandes va ser la signatura d'uns acords entre l'Estat espanyol i les institucions europees (2006) perquè els ciutadans s'hi poguessin adreçar en català, gallec i basc. Fins i tot aquest mínim acord no ha arribat a ser efectiu per manca de suport de l'Estat: ni tan sols el Defensor del Poble Europeu informa obertament de la possibilitat d'adreçar-s'hi en altres llengües que les oficials de la UE.

Les conseqüències d'aquesta situació per a la comunitat de llengua catalana són greus: no sols per les limitacions dels ciutadans, les organitzacions i els representants de la nostra àrea lingüística a l'hora de participar normalment en les activitats institucionals de la Unió, sinó perquè això comporta dificultats concretes d'accedir als fons i programes europeus de contingut lingüístic, educatiu o cultural —que en canvi són accessibles a països tercers— i representa, a més, que malgrat el principi de subsidiarietat, hi ha disposicions legals europees que restringeixen l'oficialitat territorial del català, com les relatives a l'etiquetatge (que només és preceptiu en les llengües oficials de la UE).

És necessari que des de les institucions i els representants de la nostra àrea es renovi i es mantingui l'exigència d'oficialitat de la llengua catalana a la Unió Europea, fins que s'aconsegueixi el compromís de l'Estat espanyol de fer-la efectiva.

7.4. Uns reptes compartits

Les dificultats que es detallen al llarg d'aquest informe per al futur del català en el marc de Catalunya són generalitzables al conjunt de la comunitat lingüística, amb algunes variacions determinades pel context específic de cadascun dels territoris.

Fora de l'Estat espanyol, l'estatus de llengua oficial única al Principat d'Andorra confereix al català un suport i una solidesa especials, malgrat les dimensions d'aquest estat pirinenc. L'estatus del català a l'Alguer, com a minoria protegida en el marc de

Sardenya i de la República Italiana, no permet assegurar la seva continuïtat en una situació d'aïllament i llunyania de la resta de la comunitat lingüística. En el cas de la República Francesa, l'escàs suport al català com a llengua regional a la Catalunya del Nord presenta també enormes dificultats per al seu futur. No hi ha dubte que la incorporació d'aquests darrers territoris a un marc lingüístic internacional de cooperació resulta de vital importància.

En el cas dels territoris de llengua catalana inscrits a l'Estat espanyol, el condicionament més negatiu és l'absència de reconeixement oficial —i, per tant, l'escàs suport institucional— que hi ha a la regió murciana del Carxe i a la Franja oriental d'Aragó.

El País Valencià, les Illes Balears i Catalunya comparteixen un estatus similar, amb limitacions semblants. I sobretot s'han vist trasbalsats, alhora i de manera semblant, pel gran canvi demogràfic de les darreres dècades, que ha posat en tensió els reptes de futur.

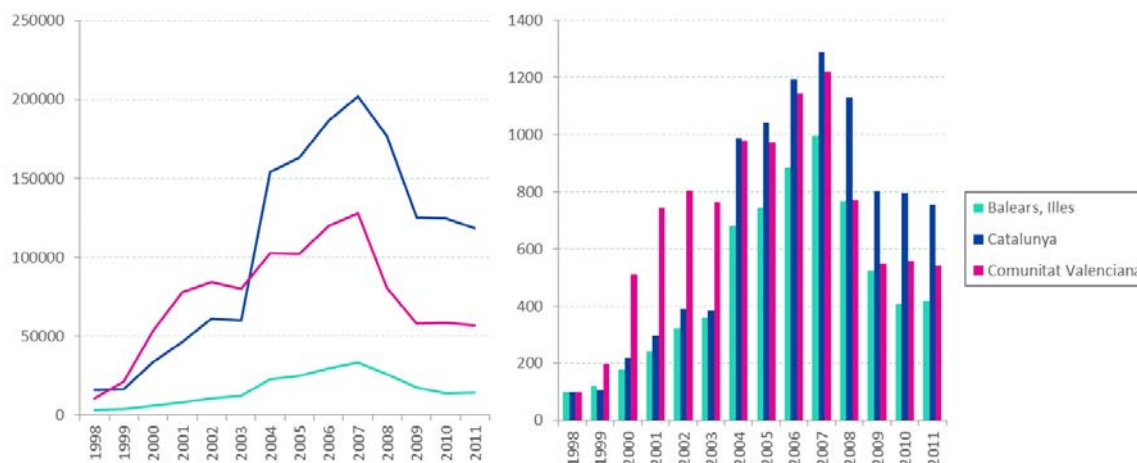
Des de finals del segle XX s'han establert en el conjunt d'aquestes tres comunitats uns 3 milions de nous ciutadans d'origen estranger, procedents de més de 100 països diferents i amb centenars de llengües diverses (entorn de mig milió de castellanoparlants, més de 250.000 de llengua romanesa, més de 200.000 de llengua anglesa, més de 100.000 parlants d'alemany...), amb les consegüents diferències culturals i exigències socials.

La incidència d'aquest canvi demogràfic ràpid, enorme i complex, es va sumar als fluxos migratoris precedents, també molt importants. Catalunya havia passat dels 3,2 milions del 1950 als 5,6 milions del 1975, i més de la meitat del creixement (entorn d'un milió i mig) era població arribada de la resta de l'Estat. A les Balears, en el mateix període (1950-1976), la població va passar d'uns 420.000 a 600.000 habitants, amb uns 90.000 nousvinguts de la península. Al País Valencià, en els mateixos anys, s'havia passat dels 2,3 milions als 3,4, amb unes 600.000 persones vingudes de la resta de l'Estat. És evident que, a finals del segle XX, quan va arribar l'allau migratòria internacional, el procés d'inclusió de tots aquests nous ciutadans encara es trobava a mig fer.

A partir d'aquell moment, Catalunya passarà dels 6 milions de 1991 als 7,5 de 2011; el País Valencià, de 3,8 a 5,1 milions, i les Balears, de 700.000 habitants a 1,1 milions.

Gràfic 14. Fluxos de població arribats des de l'estranger, Catalunya, Illes Balears i País Valencià, 1996-2011¹⁹²

Una comunitat lingüística que al llarg d'un segle rep 5 milions de parlants d'altres llengües i veu així duplicada la població, sense disposar d'instruments efectius d'autogovern per fer-hi front, és lògic que tingui dificultats per gestionar adequadament la cohesió sociocultural. En conjunt, segons les dades de l'INE de 2019, les terres de llengua catalana concentren més del 40 % de la població estrangera de tot l'Estat i se situen molt per damunt de la mitjana (que és de l'11,1 %), amb un màxim que arriba al 24 % a les Balears (al País Valencià i Catalunya oscil·len entre el 18 i el 19 %). No hi ha dubte que en un context democràtic, una situació així hauria de rebre el suport inequívoc de les institucions estatals i internacionals.

Més que més perquè, com ha destacat Will Kymlicka, en els casos en què conflueix un elevat nivell d'immigració sobre una societat distinta de la majoria estatal en termes lingüístics i culturals, si aquesta societat receptora no disposa de les facultats polítiques i pressupostàries indispensables per a gestionar satisfactòriament la inclusió dels nousvinguts i la cohesió social, creix el risc que es produeixin fractures internes i que creixi la dissensió i la desafecció respecte al marc polític estatal.¹⁹³

És lògic, per tant, davant de tots els reptes exposats, que l'Estat espanyol i la Unió Europea els assumeixin com a reptes compartits i proporcionin a la comunitat

¹⁹² DOMINGO I VALLS, Andreu. «Balanç i perspectiva demogràfica del conjunt dels territoris de llengua catalana». A: *II Jornada sobre Llengua i Societat als Territoris de Parla Catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2014.

¹⁹³ CARDÚS, Salvador. *La cohesió social a la Catalunya del segle XXI* [en línia]. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2020. <<https://cohesio-social.iec.cat/>>

KYMLICKA, Will. *Politics in the vernacular: nationalism, multiculturalism and citizenship*. Oxford: Oxford University Press, 2001.

lingüística catalana el suport necessari per aconseguir un estatus igualitari entre les altres llengües.

7.5. Els reptes principals

Tal com exposen els diferents apartats sectorials d'aquest informe, en el conjunt de la comunitat lingüística, i en altres territoris encara més que a Catalunya, les transformacions ràpides i profundes que ha comportat la globalització durant les darreres dècades —en tots els ordres de la vida: demogràfic, econòmic, tecnològic, comunicatiu i cultural— han trasbalsat dramàticament el procés de recuperació de la llengua catalana iniciat als anys vuitanta del segle passat, un procés que ja era especialment difícil i precari a causa dels llargs períodes de proscripció, marginació i subordinació de la llengua catalana, i també a causa de la limitació de les facultats i recursos d'autogovern per fer-hi front, donat l'estatus desigual del català en el marc estatal i internacional.

La capacitat de reprendre i d'impulsar adequadament un procés d'aquest tipus depèn en gran part de l'establiment d'una institució conjunta i permanent de cooperació entre tots els territoris de llengua catalana, en l'àmbit acadèmic, cultural, executiu i parlamentari, que asseguri la continuïtat interterritorial, funcional i referencial del conjunt de la comunitat, com a espai compartit en l'accés a les principals funcions públiques de la llengua.

Tanmateix, el caràcter global de les transformacions que afecten una comunitat lingüística de dimensions mitjanes com és la catalana requereix actuacions que sobrepassen les facultats de les institucions territorials i els mateixos límits de la comunitat lingüística. En aquesta dimensió global és imprescindible, per tant, trobar el compromís i el suport solidari de les institucions estatals i europees, ja que, en la mesura que assumeixen la llengua i la cultura catalanes com a part del patrimoni cultural propi, han de considerar un objectiu propi la seva viabilitat futura i, per tant, la consecució d'un estatus igualitari i no subordinat per a la llengua catalana, tant en l'ordenament jurídic estatal com en l'àmbit europeu i internacional.

**Pacte Nacional
per la Llengua**

| **Un marc sociolingüístic igualitari
per a la llengua catalana**

Índex de gràfics i taules

Gràfic 1. Població, saldo migratori i creixement natural quinquennal de 1951 a 2010	22
Gràfic 2. Immigracions, emigracions i saldo migratori. 2003-2020. Catalunya. Font: Idescat	23
Gràfic 3. Llengua inicial de la població major de 14 anys. Valors absoluts. Catalunya, 2003-2018. Font: elaboració pròpia EULP.....	26
Gràfic 4. Llengua habitual de la població major de 14 anys. Valors absoluts. Catalunya, 2003-2018. Font: elaboració pròpia EULP.	31
Gràfic 5. Ús del català del professorat quan s'adreça al grup classe, de l'alumnat quan s'adreça al professorat, i de l'alumnat per a les activitats en grup. Font: elaboració pròpia a partir dels informes del CSASE.....	51
Gràfic 6. Puntuació mitjana en llengua catalana i castellana dels estudiants de 4t d'ESO de Catalunya, anys 2012-2016. Font: elaboració pròpia a partir de les avaluacions de 4t d'ESO del CSASE.....	54
Gràfic 7. Evolució de la llengua de docència als graus de les universitats públiques catalanes, cursos 2010/2011 a 2017/2018. Font: elaboració pròpia a partir de l'Informe de política lingüística.....	59
Gràfic 8. Evolució per universitats de la llengua de docència als graus de les universitats públiques catalanes, cursos 2010/2011 i 2018/2019. Font: elaboració pròpia a partir de l'Informe de política lingüística.	60
Gràfic 9. Evolució de la llengua de docència als màsters de les universitats públiques catalanes, cursos 2010/2011 a 2018/2019. Font: elaboració pròpia a partir de l'Informe de política lingüística.....	61
Gràfic 10. Evolució per universitats de la llengua de docència als màsters de les universitats públiques catalanes, cursos 2010/2011 i 2018/2019. Font: elaboració pròpia a partir de l'Informe de política lingüística.....	62
Gràfic 11. Inscripcions als cursos de català del CPNL entre el curs 1990-1991 i el curs 2016-2017. Font: elaboració pròpia a partir de les memòries del CPNL.	64
Gràfic 12. Assistència a un curs de català per a adults i interès per aprendre (més) català segons lloc de naixement. Catalunya, 2018, percentatges. Font: elaboració pròpia a partir de l'EULP 2018.	65
Gràfic 13. Ús del català com a llengua habitual i amb el personal mèdic. Font: EULP 2003-2018.	76
Gràfic 14. Fluxos de població arribats des de l'estranger, Catalunya, Illes Balears i País Valencià, 1996-2011 (Domingo, 2014)	116
Taula 1. Diferencial d'ús del català del professorat quan s'adreça al grup classe, de l'alumnat quan s'adreça al professorat, i de l'alumnat per a les activitats en grup entre 2006 i 2021. Font: elaboració pròpia a partir dels informes del CSASE.....	52
Taula 2. Mitjanes globals i percentatge d'estudiants en els diferents trams de competència en català i castellà. Catalunya, 4t d'ESO, 2021. Font: elaboració pròpia a partir de l'avaluació de 4t d'ESO de 2021	55
Taula 3. Diferències en la competència en català i en castellà en funció de la titularitat del centre, la complexitat del centre i la repetició d'un curs. Catalunya, 4t d'ESO, 2021. Font: elaboració pròpia a partir de CSASE (2021).....	55
Taula 4. Oferta i Consum de mitjans de comunicació a Catalunya (en català i en castellà) (2008-15 – 2019) Font: Dades extretes dels indicadors de Mitjans de comunicació, disponibles al web de Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya.....	83
Taula 5. Serveis de vídeo a petició i OTT. Font: Extret del BIAC número 19, del Consell de l'Audiovisual de Catalunya. Setembre de 2021, p.16 i 17.	85
Taula 6. Estimació del total de població que declara entendre el català, saber-lo parlar, llegir, i escriure. Per territoris. Nombres absoluts i percentatges. Anys 2013-15.....	106

pacteperlallengua.gencat.cat